

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

**ННІ «Юридичний інститут Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана»
Кафедра політичних технологій**

**«ІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ СУЧАСНОСТІ
ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЇХ УСУНЕННЯ»**

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
(6 листопада 2025 року)**

УДК 316.77:32.019.5:004.9(063)
І-74

*Відповідальна (ний) за випуск:
к.пед.н., доц. Чубур Н.В.*

Інформаційні загрози сучасності та суспільно-політичні механізми їх усунення : матеріали Міжнар. круглого столу, 6 листопада 2025 р. – [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2026. – 140 с.
ISBN 978-966-926-581-4

У збірнику представлено матеріали Міжнародного круглого столу, присвяченого критичному аналізу сучасних інформаційних загроз та розробці ефективних суспільно-політичних механізмів їх нейтралізації. Учасники обговорили широкий спектр актуальних проблем, зокрема: інформаційні війни як невід'ємну складову сучасних міжнародних відносин; роль історичної пам'яті у формуванні стійкого медіапростору; вплив популізму та радикалізму на інформаційно-політичне середовище; важливість розвитку медіаграмотності та академічної доброчесності в умовах поширення дезінформації та «напівправди»; перспективи застосування сучасних технологій та штучного інтелекту (ШІ) у протидії інформаційним маніпуляціям.

УДК 316.77:32.019.5:004.9(063)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ISBN 978-966-926-581-4

© КНЕУ, 2026

ЗМІСТ

Інформаційні війни як складова сучасних міжнародних відносин	5
<i>Вонсович С.Г.</i> Еволюція інформаційної агресії рф: міжнародний контекст	5
<i>Барієв Е.Е.</i> Крим. Інформаційний спротив окупації	10
<i>Лисенко Ю.В.</i> Політичне маніпулювання як інструмент інформаційного впливу	14
<i>Макух-Федоркова І.І.</i> Від гібридної до онтологічної війни: еволюція агресії в цифрову добу	19
<i>Манелюк Ю.М.</i> Технології інформаційної війни як ключовий чинник політичної дестабілізації: досвід України	24
<i>Погорєлова І.С.</i> Дезінформаційні наративи про українських біженців у Чеській Республіці	29
<i>Рихлік В.А., Чубур Н.В.</i> Інформаційна війна: сучасний підхід до проблеми та досвід України	33
<i>Кулик В.О.</i> «Кролячі нори» «глибинного народу» як середовище поширення російської пропаганди	38
<i>Коваленко Є.М.</i> Пропаганда як інструмент інформаційної війни	44
<i>Шевцов Я.Ю.</i> Державна політика у сфері інформаційної безпеки: український досвід	48
Роль історії у формуванні медіа простору	55
<i>Ніколаєва Т.М., Лютенко М.С.</i> Роль історичного кіно у формуванні національної пам'яті та подоланні імперських наративів ворога	55
<i>Сирінський Р.А.</i> Історія, медіа та політика: від пам'яті до популізму та пропаганди	60
<i>Топчій О.С.</i> Трансформація колективної історичної пам'яті в умовах цифрової глобалізації та інформаційних війн	66
<i>Максимчук А.В.</i> Геббельсівська пропаганда як приклад впливу на суспільство	70
<i>Соколов М.С.</i> Вплив медіа на формування політичної культури української молоді в умовах війни	74
Популізм та радикалізм у інформаційно-політичному середовищі	78
<i>Бабарикіна Н.А.</i> Популізм, поляризація та криза солідарності в інформаційному просторі сучасних демократій	78
<i>Бульбенюк С.С.</i> Наджінг як політична технологія в часи постправди	84

<i>Назарчук О.М.</i> Аналіз впливу міжсекторальних коаліцій на прийняття політичних рішень у постконфліктних державах	89
<i>Бульківська К.А., Дворніченко В.О.</i> Особливості прояву популізму та радикалізму у сучасному інформаційно-політичному просторі	94
<i>Корон О.В.</i> Виявлення популістської риторики та радикалізації в українському Telegram-дискурсі (2022–2025): методи MI/Nlr та предиктивна діагностика загроз	97
Медіа грамотність та академічна доброчесність в епоху напівправди	103
<i>Гапоненко В.А.</i> Інформаційні виклики освітнього процесу та академічна доброчесність	103
Сучасні технології та ШІ у протидії дезінформації	107
<i>Котелянець О.О.</i> Практичні кейси використання російською пропагандою інструментів ШІ для поширення дезінформації про ядерну енергетику України	107
<i>Манойло Н.Г.</i> Деструктивні наслідки еволюції штучного інтелекту. Соціально-філософський дискурс	112
<i>Науменко О.М., Рихлік В.А.</i> Штучний інтелект як засіб протидії дезінформації під час виборів	116
<i>Осадца І.С.</i> Штучний інтелект у системі стратегічних комунікацій національної безпеки України	120
<i>Баранець В.І.</i> Штучний інтелект як інструмент розпізнавання та нейтралізації дезінформаційних наративів у міжнародних комунікаціях	125
<i>Дячок С.М.</i> Сучасні Інформаційно-комунікативні технологій (ІКТ) та їх вплив на політичні процеси	130
<i>Лісіцин В.О.</i> ШІ та дезінформація: сучасні контексти	134

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Вонсович С.Г.,
*професор кафедри політології та філософії,
доктор політичних наук, професор,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ

Якщо інформаційна війна являє собою **тривалий процес** використання інформації для досягнення політичної, економічної або військової переваги, що охоплює широкі масштаби та різні сфери діяльності, то інформаційну агресію, можна вважати **окремим елементом або етапом** інформаційної війни. Під цим терміном розуміються конкретні, часто **незаконні та локальні дії**, спрямовані на нанесення шкоди противнику в інформаційній сфері.

Серед інструментарію інформаційної агресії є повідомлення. Відповідно, від якості побудови повідомлення залежить його маніпулятивна ефективність. Отже, провідним завданням суб'єкта інформаційної агресії насамперед є відповідне кодування повідомлення. Тобто, на перший план виходить інтелектуальний інструментарій, оскільки немає універсальних та однозначних механізмів створення необхідного в конкретній аудиторії та в конкретний проміжок часу контенту. У контексті гібридної агресії присутній чинник боротьби між іміджем кожної сторони, що бере в ній участь. Війна іміджів - це війна різних цінностей та категорій буття. Вона має на меті створення альтернативної реальності. Ця реальність покликана змінювати ціннісні орієнтири населення, пропагує йому інший сенс буття. За цього можна виокремити різноплановість перебігу темпоральності агресії рф – стратегічну і тактичну. Стратегічна полягає у відновленні рф як рівноправного геополітичного партнера США і Китаю, в тактична – у «розхитуванні» членів

ЄС аж до його ліквідації за рахунок внутрішнього «сепаратизму» колишніх країн варшавського блоку та економічної співдружності, враховуючи підготовленість РФ до інфоагресії за рахунок актуалізації в цьому процесі організаційних, корупційних, лобістських, фінансових та інших ресурсів. Основною загрозою застосування методів інформаційної агресії слід визнати те, що «країна-мета» усвідомлює негативний вплив досить пізно. Окрім того, сучасне інформаційне протиборство зорієнтоване насамперед на формування сфальшованої реальності, своєрідного симулякру. Відповідно метою інформаційної агресії є послаблення моральних і матеріальних сил супротивника та посилення власних. Основним «інструментом» реалізації вказаного є маніпулювання масовою свідомістю завдяки залученню в соціальне середовище штучно сконструйованих уявлень для дезорієнтації та дезінформації мас, послаблення їх переконань, трансформація і включення страху перед образом ворога, а протилежній стороні - формування ілюзії власної могутності.

Особливостями, які властиві інформаційній агресії, є: об'єктом впливу є масова свідомість супротивника, а отже, під час її реалізації враховують колективні особливості великих груп людей та видові ознаки людської свідомості. Відповідно, цільовий інформаційний вплив на окрему особистість або незначне коло осіб інформаційною агресією вважати не можна; під час інформаційної агресії об'єкту впливу нав'язують чужі йому цілі та прагнення, досягнення яких завдає шкоди йому самому; нав'язування емоційного сприйняття фактів, спотворення чи подання їх з метою впливу на поведінку супротивника у негативному плані. У тому ж дусі РФ побудовані для західної еліти схеми залякування: фінансовий підкуп/політична корупція (феномен Шредера), ядерний шантаж, втрата доходів західного бізнесу, хвилі міграції внаслідок можливої дезінтеграції РФ, посилення тероризму та криміналу тощо.

Примітно, що у західній науковій літературі інформаційна агресія РФ розглядається як багатоаспектне явище. Наприклад, Дж. К'єра досліджує роль пропаганди та маніпуляцій у формуванні громадської думки через медіа та соціальні платформи [1]; [2, р. 287]. Він робить акцент на тому, як авторитарні

режими використовують інформаційні інструменти для посилення контролю над суспільством. Важливе місце займає дослідження феномену «deepfake» та автоматизованого поширення дезінформації через бот-мережі, що аналізуються, зокрема, у роботах Р. Спіра [3, р. 35]. Р.Спіра зауважує, що швидке поширення технологій вимагає постійного оновлення інструментів захисту інформаційного простору. Західні дослідники вирізняють два явища: запобігання (превенція) інформаційній агресії та активна протидія їй.

Серед інструментів рефлексивного управління, що застосовується РФ, є дезінформація. Громадська думка є лише однією (не завжди головною) метою дезінформації, оскільки більшість дезінформаційних ігор призначена для маніпулювання елітами і не визначається публічністю. Попри те, що маніпулювання елітами залишається більш важливою ціллю дезінформації, роль ЗМІ в такому маніпулюванні з часів Холодної війни суттєво зросла. Медіареальність, яка часто не ґрунтується на фактах та аналітиці, підмінює доповіді урядових структур та навіть спеціальних служб. За сучасного інформаційного перевантаження. За цього навіть посадові особи (члени національних урядів та парламентів), що ухвалюють політичні рішення, часто не мають можливості глибоко розбиратися в експертному аналізі тих чи інших процесів, керуючись оцінками, що сформовані ЗМІ. Це стосується, зокрема, ухвалення рішень у дуже спеціальних сферах національної безпеки та оборони, зовнішніх відносин, економіки, енергетики, охорони здоров'я, соціальної політики тощо. Під час визначення ролі ЗМІ як інструментів гібридної агресії варто усвідомлювати, що для здійснення прихованого впливу, впливу на ворожу або скептичну щодо РФ аудиторію засоби офіційної кремлівської пропаганди («Russia Today», «Sputnik», державні та відкрито лояльні телеканали тощо) не є ефективними. Отже, головним знаряддям є можливість розміщувати матеріали в об'єктивних та популярних ЗМІ країн Заходу. Проте активні заходи не обмежуються розміщенням маніпулятивних матеріалів у ЗМІ, а передбачають створення маніпулятивних подій, які надалі сприймаються оглядачами як природні. Головними шляхами поширення недостовірної інформації в умовах

війни є соціальні мережі; підроблені акаунти відомих людей, політиків, телерадіомовні канали; особисті повідомлення або в групах Viber, WhatsApp, Telegram та інших месенджерів. У сфері застосування засобів у міжнародному контексті нового, оновленого змісту набуває використання чуток - недостовірних повідомлень, які мають різноманітну комунікативну форму. Миттєва швидкість передачі повідомлень у мережі, максимальна анонімність інтернет-спілкування стали гарним живильним середовищем для поширення чуток. Порівняно зі звичайними чутками, інтернет-чутки передаються миттєво та швидко охоплюють гігантську аудиторію, впливаючи на свідомість та поведінку громадян. Науково-технічний прогрес своєрідно оновив чутки як комунікативне джерело. Особливою є проблема поширення фейків, - сфабрикованої брехливої інформації. Фейк-клікбейт відрізняється від інших «сенсацією», «шоком», заголовок не відповідає тексту повідомлення. З метою інтенсивного просування фейків працюють ботоферми та «фабрики Інтернет-тролів». Широко використовується практика формування фейкових громадських організацій, проникнення російської агентури в партійні структури різного спектру поглядів: від ліво-ліберальних до право-націоналістичних, які в потрібний час активізуються за сигналами з Москви. Найчастіше у міжнародному середовищі РФ застосовує нарративи з метою дискредитації опонента. Багаторічна російська практика проникнення в інформаційний простір Заходу через своїх журналістів, вербування експертів, створення та закріплення своїх інформаційних мереж дозволяє Кремлю впливати на свідомість широких верств населення у потрібному йому напрямі й, користуючись можливостями демократії, досягати власних стратегічних цілей. За допомогою керованих західних медіа, власних численних агентів впливу, через залучення т. зв. «корисних ідіотів», які користуються популярністю у західному інформаційному просторі, Кремль нав'язує європейському суспільству власну риторику та потрібні йому нарративи з викривленою оцінкою поточних подій і процесів. Проведення операцій під фальшивим прапором (false flag operations) вважається найбільш ефективним засобом дії російських спецслужб, оскільки тут російські

інтереси приховані під уявними інтересами європейських країн. Російській слід простежується в демонстраціях «жовтих жилетів» у Франції, проведенні референдуму щодо українського питання у Нідерландах, спробі державного перевороту в Чорногорії, стимулюванні виходу Великої Британії з ЄС, активізації сепаратистського руху в Каталонії тощо. Кремль підтримує всі процеси та політичні сили, що сприяють створенню «керованого хаосу», не гребуючи відвертою дезінформацією та брехнею. Проросійське лобі, створене й серед італійських політиків, як правих («Ліга» Сальвіні, «Форца Італія» Берлусконі), так і лівих («Рух 5 зірок»); потужне російське лобі у Раді Європи тощо. Також варто відзначити сугестивні впливи російської пропаганди, які прагматично орієнтовані на дезінтеграцію комунікацій, примітивізацію дійсності; концептуалізацію брехні, створення фейкових, симулякрних реальностей; створення дискурсів і образів, які дезорієнтують цільові аудиторії, викривлюють їхнє сприйняття реальності; нівелювання національних концептуальних картин світу, підміну їх ідеєю «руського мира»; зміну форм самовизначення (національного, релігійного, ціннісного), концептуальну дезорієнтацію.

Таким чином, наведені факти і смислові позиції засвідчують еволюцію інформаційної агресії РФ у зовнішньому, міжнародному форматі, а також те, що інформаційна агресія не тільки прив'язана до воєнних дій, а діє як під час війни так і за її відсутності.

Список використаної літератури:

1. Kiera, J. (2022). *Information warfare as a foreign policy tool of the Russian Federation. No Limits*, 2(6), 30–31.
2. Stumbrus, V. (2024). *Some elements of defining information warfare. Public Security and Public Order*, 35, 284–295.
3. Szpyra, R. (2020). *Russian information offensive in the international relations. Security and Defence Quarterly*, 30, 31–47.

Барієв Е.Е.,

*Голова Правління Кримськотатарського Ресурсного Центру,
член Меджлісу кримськотатарського народу,
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

КРИМ. ІНФОРМАЦІЙНИЙ СПРОТИВ ОКУПАЦІЇ

Інформаційна агресія як фундамент окупації Криму.

Окупація Криму у 2014 році не була раптовою чи випадковою. Це був результат багаторічної системної інформаційної війни, яку росія вела проти України. На півострові цілеспрямовано формували хибне уявлення про «російський Крим», поширювали антиукраїнські та антикримськотатарські наративи, фальсифікували історичні факти.

Росія застосувала повний спектр гібридних інструментів: пропаганду, маніпуляції, інформаційно-психологічні операції, підміни понять, створення викривленої картини «стабільності» та «захисту населення».

Після захоплення Криму вона знищила незалежні медіа, витіснила журналістів, закрила кримськотатарські ЗМІ, включно з телеканалом АТР, та створила режим повної інформаційної цензури. Інформаційна окупація стала передумовою окупації Криму, а після 2014 року — її інструментом.

Інформаційний спротив кримськотатарського народу та громадян України.

Попри репресії, тотальний контроль і страх, інформаційний спротив у Криму не припинився. Він набув нових форм:

- приховане фіксування фактів порушень прав людини;
- передання інформації через родинні та соціальні мережі;
- використання цифрових платформ та інструментів шифрованого зв'язку;
- ненасильницький спротив, який залишається фундаментальним принципом кримськотатарського національного руху.

Кримськотатарський Ресурсний Центр, Меджліс та низка правозахисних організацій здійснюють функцію інформаційного першоджерела, завдяки якому правда про окупований Крим доходить до світу. Системно фіксуються викрадення, тортури, політичні переслідування, екологічні злочини, мілітаризація, знищення культурної спадщини та насильницьку зміну етнічного складу населення.

Ключові нарративи російської пропаганди в Криму.

Сучасний російський пропагандистський апарат працює на кількох стратегічних напрямках:

- нівелювання українського суверенітету над Кримом шляхом постійного повторення тези про «історичну належність» півострова росії;
- дискредитація кримських татар — їхнього руху та представницьких інституцій — через фабрикацію справ про «екстремізм» чи «тероризм»;
- переписування історії, особливо щодо депортації 1944 року, ролі кримських татар у демократичних процесах та становленні незалежної України;
- нав'язування міфу про «стабільність», яка нібито можлива лише під російським контролем.

Ці нарративи розраховані як на місцеве населення, та й на міжнародну аудиторію, яка інколи не має достатнього розуміння кримської ситуації.

Інструменти та практики Кримськотатарського Ресурсного Центру у протидії інформаційним загрозам.

Робота КРЦ спрямована на системну протидію російській дезінформації, зокрема через:

- аналітичні звіти про порушення прав людини, які регулярно отримують дипломатичні місії, міжнародні організації, уряди;
- адвокацію на міжнародних майданчиках, включно з ООН, ОБСЄ, Радою Європи та міжнародними кримінальними інституціями;
- створення доказової бази для міжнародних судів щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності;
- підготовку контрнарративів та фактчекінгу;

- освітні та правозахисні кампанії, спрямовані на формування світової поінформованості про Крим та корінні народи України.

Кримськотатарський Ресурсний Центр заснував міжнародну громадянську кампанію #LIBERATECRIMEA на підтримку звільнення Криму та територіальної цілісності України. Вона спрямована на посилення голосу громадянського суспільства, яке закликає до припинення незаконної окупації Криму, грубого порушення міжнародного права та першопричини незліченних порушень прав людини, скоєних у Криму з лютого 2014 року. Ця громадянська кампанія об'єднує тисячі людей зі всього світу, які проводять ненасильницьку боротьбу задля повернення Криму під контроль України.

Інформаційна кампанія #LIBERATECRIMEA також приурочена до історичних дат та подій, пов'язаних з Кримом:

26 лютого – День спротиву окупації Криму

18 травня – День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу

26 червня – День кримськотатарського національного прапора

9 серпня – День корінних народів світу

10 грудня - День прав людини

Крім цього розповідає про:

- важливість відновлення історичної топонімії Криму;
- могилізацію в окупованому Криму;
- майбутнє Криму;
- фейки про НАТО у медіа окупованого Криму;
- прибічників Z-фашизму в окупованому Криму, які клеять літери «Z», на свій автотранспорт, тощо.

В межах інформаційної кампанії використовує наступні формати та інструменти: плакати, інфографіки, тести, маски, відео, рілси, фільми, пресконференції, пресніданки, штори, конкурси, виставки, концерти, бордові кампанії. Кримськотатарський Ресурсний Центр розглядає інформаційну боротьбу як невід'ємну частину деокупації.

Інформаційна реінтеграція Криму після звільнення.

Деокупація — це не лише військово-політичний процес, а й відновлення інформаційного простору після багаторічної пропаганди. Уже зараз необхідно:

- готувати стратегії підтримки кримськотатарського й українського медіасектору;
- розробляти програми медіаграмотності для жителів Криму;
- створювати можливості для роботи незалежних журналістів;
- забезпечувати підтримку мовними і культурними інституціями корінного народу.

Адже інформаційна реінтеграція — це основа суспільної довіри та демократичного розвитку майбутнього українського Криму.

Висновок. Інформаційний спротив — це не просто реакція на пропаганду. Це захист правди, народу і держави. Це боротьба за те, щоб голос кримських татар і голос України було чути у світі. Це внесок кожного — журналіста, правозахисника, науковця, громадянина — у повернення Криму в український і міжнародний правовий простір.

Список використаної літератури:

1. Захаренко, К. (2018). Теоретичні засади дослідження інформаційної безпеки. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, (2), 107–116.
2. Барієв, Е., та ін. (2023). *Майбутнє Криму: правове забезпечення та рекомендації до стратегій*. https://ctrcenter.org/wp-content/uploads/2024/02/buch_ukr_inet_compressed.pdf
3. Мартинюк, В. (2018). *Гібридні загрози Україні і суспільна безпека: Аналітична доповідь*. https://prismua.org/wp-content/uploads/2018/02/blok_XXI-end_3001.pdf
4. Підзвітність, покарання, примирення. На що ще журналістам треба звертати увагу в умовах перехідного правосуддя. (б.д.). *Медіамейкер*. <https://mediamaker.me/na-shho-shhe-zhurnalistam-treba-zvertaty-uvagu-v-umovah-perehidnogo-pravosuddya-17149/>
5. Шлемкевич, Т. (2024). Політичні комунікації в українському інформаційному просторі. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, (16), 42–47. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-6>
6. Юксель, Г. З. (2019). Трансформація інформаційного простору Криму як чинник порушення прав українських журналістів (2014–2020). *Журналістика*, (17/18), 55–65.

7. Юксель, Г. З. (2023). *Кримська інформаційно-медійна парадигма у контексті окупації півострова (лютий 2014 – лютий 2022 рр.): Трансформація медійної сфери та інформаційна політика України* (Монографія). ТОВ «Видавничий дім «АртЕк».
8. Кримськотатарський Ресурсний Центр. (б.д.). *Information campaign #LIBERATECRIMEA*. <https://ctrcenter.org/en/activities/information-campaign-liberatecrimea>
9. Levchenko, D. (2021). Features of the civil society functioning in the conditions of deliberative democracy. *Politology Bulletin*, (87), 206–217. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2021.87.206-217>
10. Кримськотатарський Ресурсний Центр. (б.д.). *We will return the names – we will return Crimea: CTCR and the Mejlis of the Crimean Tatar people start a new information campaign*. <https://ctrcenter.org/en/activities/we-will-return-the-names-we-will-return-crimea-ctcr-and-the-mejlis-of-the-crimean-tatar-people-start-a-new-information-campaign>

Лисенко Ю.В.,

*доцентка кафедри політичних технологій,
кандидатка політичних наук, доцентка,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Інформаційні загрози сучасності в контексті інформаційної війни як складової повномасштабного вторгнення не можливо аналізувати без розуміння сутності і ролі політичного маніпулювання. Використання політичного маніпулювання як інструменту впливу на суспільно-політичне життя не втрачає актуальності в умовах гібридної та повномасштабної російсько-української війни.

Маніпулювання в інформаційному середовищі вважають ефективним інструментом політичного впливу. Українські науковці визначають

маніпулювання у політичному середовищі як систему засобів ідеологічного і духовно-психологічного впливу на масову свідомість з метою нав'язування певних поглядів, ідей, цінностей [4, 321]. Крім того, політичне маніпулювання трактується як поширений спосіб комунікативної дії, що використовується для перенесення уваги, приховування об'єктивного, обмеження у доступі до інформації тощо.

Маніпулювання варто розуміти як дію з певними намірами, цілями, прихованими мотивами керування, спрямовану на об'єкт інформаційного впливу. Сфера застосування прийомів і методів маніпулятивного впливу в сучасному інформаційному просторі надзвичайно широка. Зміни, що відбуваються у сучасному інформаційно-комунікативному середовищі, створили умови для застосування політичного маніпулювання як інструменту інформаційно-психологічного впливу. Феномен політичного маніпулювання досліджувався нами як складова політичної комунікації в умовах інформаційних протистоянь [3]. Політичне маніпулювання в цьому контексті розглядається як частина інформаційно-комунікативних технологій, які включають вербальні й невербальні, індивідуальні та масові, відкриті і приховані методи впливу на свідомість і підсвідомість людини. Отже, політичне маніпулювання є інструментом впливу на формування не тільки суспільних настроїв, громадської думки, а й рівня політичної свідомості та політичної культури суспільства загалом.

Політичне маніпулювання як інструмент інформаційного впливу спрямовується на формування політично нестабільного середовища, посилення явищ порушення суспільної рівноваги, розгойдування психологічного самопочуття та настроїв людини чи великих соціальних груп з метою викликати почуття невпевненості, сумніву, загрози життю і безпеці чи спровокувати масове занепокоєння населення, наростання тривожності і недовіри у суспільно-політичному просторі взаємодії влади і населення. Крім того, політичне маніпулювання може виступати інструментом спонукання до дій через засоби

пропаганди, політичної реклами, а також роботу медіа, поширення маніпулятивних повідомлень у соціальних мережах тощо. Варто звернути увагу, на те, що такий інформаційний вплив може працювати як на піднесення морально-психологічного стану суспільства чи особи, так і на пригнічення суспільного чи індивідуального самопочуття. В умовах інформаційної війни це виражається у поширенні наративів, переконань, прикладів поразки/перемоги та ін. Застосування політичного маніпулювання як інструменту впливу в інформаційно-комунікативних процесах спрямоване, переважно, на негативний характер впливу і становить певну загрозу процесам розвитку громадянського суспільства, сприяє відчуженню людини від активної участі у політичному житті, деформує сприйняття суспільно-політичних явищ і подій. Маніпулювання в умовах інформаційної війни спрямоване на розпалювання ворожнечі, поглиблення протистояння, унеможливлення пошуку політичних компромісів. Науковці вважають, що найпоширенішими способами маніпулювання громадською думкою сучасного суспільства в умовах інформаційної війни є:

1) пряма дезінформація (введення в оману недостовірною інформацією, що поширюється учасником політичного процесу свідомо і видається за таку, що відповідає дійсності);

2) спотворення фактів, що полягає у неповному, односторонньому чи упередженому їх поданні у публічну площину зі свідомим приховуванням суттєвих деталей чи перекручуванням достовірної фактологічної основи повідомлення;

3) неадекватне використання даних соціологічних опитувань з вільною їх інтерпретацією, або ж взагалі створення фальсифікованих опитувань спеціально утвореними соціологічними центрами;

4) «витік» псевдотаємної інформації. Технологія навмисного поширення «псевдотаємної» інформації, яка сприймається суспільством переважно з довірою і високим рівнем зацікавленості;

5) посилання на не підтвержені джерела, які важко перевірити на достовірність;

6) спекулювання на страхах людей; такі технології часто використовують під час виборчих процесів задля масштабного впливу на електоральні уподобання відносно того чи іншого варіанту приходу (чи не приходу) до влади певних політиків або політичних сил;

7) унеможливлення аналізу. Цей прийом включає в себе поширення потоку інформації без можливості виокремити чи проаналізувати певний посил, тенденцію, тобто без можливості зробити самостійні висновки через постійний інформаційний тиск;

8) обмеження і відволікання уваги. Прийом передбачає поширення «сенсації», яка покликана відволікти увагу інформованої аудиторії від дійсно більш актуальних подій;

9) використання історичних аналогій. Цей прийом у технологіях політичного маніпулювання займає вагомe місце, оскільки історичні факти можна тлумачити як аналогії до всіх випадків сучасного життя (наприклад, поширення у ЗМІ чи соцмережах історичних метафор, які тією чи іншою мірою програмують певні думки, оцінки, уподобання і поведінку об'єктів впливу, забезпечуючи досягнення маніпулятивних цілей);

10) використання методу асоціацій, який є одним із найпоширеніших у практиці застосування технологій політичного маніпулювання (наприклад, активізація негативної пам'яті й перенесення негативного образу на конкретну особистість тощо);

11) нав'язування масовій свідомості соціально-політичних міфів і стереотипів, які сприймаються суспільством без їх раціонального й критичного осмислення;

12) логічне переконання у бажаному контексті. Метод політичного маніпулювання розрахований на тих, хто надає перевагу фактам, доказам, критичному осмисленню інформаційного впливу. Цей метод включає прийом залучення експертів, лідерів думок, популярних медійних особистостей, за допомогою виступів (промов, закликів, аргументованих оцінок) яких і здійснюється цілеспрямований вплив на мислення, політичні уподобання, позиції громадської думки, світогляд загалом [2, 224-226].

Впровадження інструментарію технологій політичного маніпулювання спирається на максимальне врахування специфіки політичного життя суспільства, історичних і соціально-економічних особливостей його розвитку, ментальних, релігійних й етнонаціональних характеристик, зовнішньо-політичної орієнтації, особливостей формування політичних еліт та інших факторів. В умовах сучасної інформаційної війни маніпулювання є частиною комунікаційних процесів політичного середовища і викликом безпекового характеру.

Список використаної літератури:

1. Political Technologies of Information War: Domestic and World Aspects (2024). Monograph. Head of the author's team Bulbeniuk, S. Kyiv. KNEU, 180 p. <https://drive.google.com/file/d/15K7xr811YPZ8O81fIC9PCRxvvSHypUx/view>
2. Горбатенко В. (2008) *Прикладна політологія*. Академія.
3. Лисенко, Ю., & Манелюк, Ю. (2024) Маніпулювання як складова політичної комунікації в умовах інформаційних протистоянь. *Політикус*. (1). 67-72. http://politicus.od.ua/1_2024/12.pdf
4. Шемшученко, Ю., Бабкін, В., & Горбатенко, В. (2004) *Політологічний енциклопедичний словник*. Генеза.

Макух-Федоркова І.І.,

доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій,

кандидат політичних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВІД ГІБРИДНОЇ ДО ОНТОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ: ЕВОЛЮЦІЯ АГРЕСІЇ В ЦИФРОВУ ДОБУ

Сучасна війна дедалі більше виходить за межі класичного розуміння збройного протистояння як сукупності бойових дій між регулярними арміями. У цифрову добу війна трансформується у складний багатовимірний процес, що охоплює політичну, інформаційну, когнітивну та символічну сфери. Ця трансформація зумовила перехід від концепції гібридної війни до більш радикального явища – онтологічної війни, у межах якої об'єктом агресії стає не лише держава чи суспільство, а саме уявлення про реальність, істину та ідентичність. Така еволюція агресії є наслідком глибоких змін у глобальному інформаційному середовищі, розвитку цифрових технологій і зростання ролі комунікацій у формуванні політичної поведінки.

Поняття гібридної війни стало поширеним у науковому й безпековому дискурсі на початку ХХІ ст., коли стало очевидно, що сучасні конфлікти поєднують військові та невійськові інструменти впливу. Як зазначає український дослідник, політичний експерт та публіцист Євген Магда «Принципи ведення «війни без правил стали методами гібридної агресії, сформульовані саме під час біполярного протистояння. ХХІ століття додало інформаційний складник, зробивши війну предметом переживань мільярдів людей» (Магда, 2017, с. 21). У межах гібридної війни збройна сила використовується вибірково й часто маскується під локальні конфлікти, внутрішні заворушення або «громадянські протести», тоді як ключову роль відіграють інформаційні кампанії, економічний тиск, кібератаки та дипломатичні маніпуляції. Світовими прикладами такого підходу можна вважати дії Російської Федерації проти Грузії у 2008 р., використання проксі-сил та інформаційних операцій у конфліктах на Близькому Сході, а також втручання у виборчі процеси в країнах ЄС і США, що фіксувалося

незалежними розслідуваннями (United States Senate Select Committee on Intelligence, 2020). Російсько-українська війна з 2014 року стала одним із найбільш показових прикладів гібридної агресії. Анексія Криму відбувалася під прикриттям «зелених чоловічків», без офіційного оголошення війни, супроводжуючись масштабною кампанією дезінформації як всередині Росії, так і на міжнародній арені (Ukrainian Helsinki Human Rights Union & Documentation Center, 2019). Таким чином, гібридна війна виявилася не лише набором тактик, а способом ведення конфлікту, де межа між війною і миром навмисно розмивається.

Подальший розвиток цифрового середовища призвів до якісного ускладнення цих процесів. Адже соціальні мережі, штучний інтелект і глобальні платформи комунікації створили умови, в яких інформація поширюється миттєво, а істина часто поступається емоційно привабливим або ідеологічно вигідним наративам. У таких умовах війна поступово переміщується у когнітивний простір, де головною метою стає вплив на спосіб мислення, інтерпретації подій і формування колективних уявлень. Саме тут гібридна війна трансформується у когнітивну (Макух-Федоркова І., 2024), а згодом – в онтологічну війну.

Американські дослідники Олівер Бекс та Ендрю Сваб трактують когнітивну війну як цілеспрямовану стратегію впливу, головною метою якої є трансформація способів мислення та інтерпретації реальності цільовою аудиторією (Backes, A., Swab, A., 2019). У сучасних геополітичних умовах така форма протистояння набуває особливої актуальності, оскільки класичне уявлення про війну як зіткнення збройних сил поступово поступається моделям, у яких ключовим полем боротьби стає людська свідомість. Театр воєнних дій зміщується від фізичного простору до когнітивного, охоплюючи процеси сприйняття, емоційної реакції, колективної пам'яті та формування смислів. Значущість цієї проблематики полягає не лише в тому, що когнітивна війна перетворюється на інструмент глобальної конкуренції між державами та недержавними акторами, а й у тому, що вона формує нову конфігурацію

міжнародної політики, переосмислює саму природу безпеки та змінює підходи до стратегічного планування у воєнному й геополітичному вимірах.

У контексті російсько-української війни когнітивні операції набули особливої інтенсивності після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Російська пропаганда системно конструює альтернативну реальність, у якій війна подається як «спеціальна військова операція», удари по цивільній інфраструктурі заперечуються або виправдовуються, а саме існування української політичної нації ставиться під сумнів. Паралельно здійснюється тиск на західні суспільства через наративи про «втому від війни», «безглуздість підтримки України» або «необхідність компромісу будь-якою ціною». У такий спосіб війна ведеться не лише на полі бою, а й у сфері смислів і цінностей.

Когнітивний вимір війни полягає у систематичному впливі на процеси сприйняття, пам'яті та оцінювання реальності. Через фреймінг, маніпуляцію мовою, повторюваність меседжів і апеляцію до емоцій агресор формує альтернативні картини світу, які можуть співіснувати з фактичними даними, але поступово витіснити їх у масовій свідомості (Entman, 2007, pp. 165-166). У світовому контексті прикладами таких процесів є кампанії з поширення теорій змови, інформаційні операції під час пандемії COVID-19, а також спроби підірвати довіру до демократичних інституцій через наративи про «фальшиві вибори» або «зовнішнє управління».

Саме на цьому етапі доцільно говорити про онтологічну війну як наступний, найбільш радикальний рівень еволюції сучасних форм агресії. Якщо гібридна війна поєднує військові та невійськові інструменти впливу, а когнітивна війна спрямована на трансформацію мислення й інтерпретацій подій, то онтологічна війна виходить за межі впливу на свідомість окремих індивідів і націлюється на руйнування спільних підвалин реальності, у межах яких суспільство здатне узгоджувати смисли, факти та цінності (Berenskoetter, 2018, pp. 5-7). Її об'єктом стає не лише інформаційний простір, а сама онтологія соціального світу. Онтологічна війна підриває здатність суспільства до формування спільного поля істини, без якого неможливі демократичний діалог, ефективне політичне

управління та довіра до інституцій. За таких умов агресор отримує можливість не просто поширювати дезінформацію, а створювати альтернативні онтологічні порядки, свої паралельні версії реальності, які для частини аудиторії набувають статусу єдиної можливої картини світу.

У контексті російсько-української війни онтологічний вимір агресії проявляється особливо яскраво. Російська стратегія не обмежується інформаційним виправданням власних дій або дискредитацією української влади, а спрямована на заперечення фундаментальних основ української суб'єктності та самого факту її буття у символічному і міжнародному порядку. Важливою складовою онтологічної війни є контроль над базовими мовними категоріями: поняття «мир», «безпека», «визволення» та «захист» цілеспрямовано переосмислюються й набувають протилежного змісту, щоб виправдати та нормалізувати насильство й агресію (Berenskoetter, 2018). Контроль над мовою стає інструментом впливу на соціальну реальність, оскільки саме через мову формуються межі можливого мислення, політичної уяви та колективних інтерпретацій, а семантичне викривлення перетворюється на ключовий механізм онтологічного впливу (Berenskoetter, 2018). Паралельно Росія використовує культурну дипломатію та інститути «м'якої сили» в Європі, зокрема Росспівробітництво та Російський дім, для просування наративів, що легітимізують агресію, маніпулюють історичною пам'яттю та впливають на громадську думку (Центр Протидії Дезінформації, 2023). Це підриває довіру до медіа й експертних оцінок, дезорієнтує ціннісні орієнтири та створює сприятливий ґрунт для онтологічного впливу (Центр Протидії Дезінформації, 2023).

Таким чином, перехід від гібридної до онтологічної війни демонструє еволюцію агресії в цифрову добу. Цифрові технології не лише доповнили традиційні військові й інформаційні інструменти, а радикально змінили логіку протистояння, перетворивши смисли, ідентичності та колективні уявлення про реальність на стратегічні ресурси впливу. У цих умовах ефективна протидія агресії потребує інтегрованого підходу, що поєднує військову силу, стратегічні

комунікації, медіаграмотність і когнітивну стійкість суспільства, здатного зберігати спільний простір реальності, довіру до фактів і базові цінності. Саме ці фактори визначають ключові виклики національної та міжнародної безпеки в епоху цифрових технологій і глобальної інформаційної взаємозалежності.

Список використаної літератури:

1. Магда, Є. (2017). *Гібридна агресія Росії: уроки для Європи*. Київ: Видавництво «Каламар». 268 с.
2. Макух-Федоркова І.І. Сучасні методологічні підходи до визначення понять смислові /когнітивні війни: аналіз інструментів впливу. // Історико-політичні проблеми сучасного світу 2024. Т. 49. С. 120-136. / https://drive.google.com/file/d/1yZSzt_qf8xpN3RpMvbPYj6D8JHtmSPMU/view
3. Центр Протидії Дезінформації при РНБО України. (2023). *На що спрямована культурна «спецоперація» Росії в Європі*. Режим доступу: https://cpd.gov.ua/articles/na-shho-spryamovana-kulturna-speczoperacziya-rosiyi-v-uevropi/?utm_source
4. Backes, A., Swab, A. (2019). Cognitive warfare: The Russian threat to election integrity in the Baltic states. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/2019-11/CognitiveWarfare.pdf
5. Berenskoetter, F. (2018). Approaches to concept analysis. *European Journal of International Relations*, 24(1), 151–173. URL: <https://docslib.org/doc/5889815/approaches-to-concept-analysis>
6. Entman, R. M. (2007). *Framing Bias: Media in the Distribution of Power*. *Journal of Communication*, 57(1), 163-173. URL: <https://docslib.org/doc/576838/framing-bias-media-in-the-distribution-of-power>
7. Ukrainian Helsinki Human Rights Union & Documentation Center. (2019). *The occupation of Crimea: No markings, no names and hiding behind civilians*. URL: <https://old.helsinki.org.ua/en/publications/analytical-report-in-english-on-the-use-of-prohibited-methods-of-warfare-during-kremlin-s-occupation-of-crimea-in-february-march-2014-is-now-available/>
8. United States Senate Select Committee on Intelligence. (2020). *Russian interference in the 2016 United States election: Volume 5 // Counterintelligence threats and vulnerabilities* (pp. 1-354). U.S. Government Publishing Office. URL: https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/Report_Volume5.pdf

Манелюк Ю.М.,

*доцент кафедри політичних технологій,
кандидат політичних наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД УКРАЇНИ

В умовах цифровізації та значного зростання ролі інформації феномен інформаційної війни набуває ключового значення для політичної стабільності держави. Сучасні міжнародні відносини характеризуються зміщенням акценту з класичних збройних конфліктів на гібридні форми протистояння, де інформаційна сфера виступає чи не ключовим полем бою. Україна з 2014 року перебуває в центрі системної інформаційної агресії РФ, що стала невід'ємною складовою гібридної війни (Абрамов, 2017).

Метою дослідження є комплексний аналіз технологій та стратегій інформаційної війни у контексті їхнього впливу на політичну дестабілізацію України. Досвід російсько-української війни слугує емпіричною базою для виявлення найбільш ефективних механізмів інформаційного впливу та розробки дієвих стратегій протидії. *Методологічну основу* дослідження становлять контент-аналіз інформаційних потоків, порівняльний аналіз ПСО та структурно-функціональний підхід до оцінки інформаційного впливу.

Сутність та еволюція концепції інформаційної війни. Незважаючи на активне використання терміну, універсальне визначення «інформаційної війни» продовжує дискутуватися в наукових колах. Загальновизнано, що вона являє собою комплексний вплив на інформаційну сферу держави-противника з метою досягнення військово-політичних цілей. Головною мішенню є не фізичні об'єкти, а свідомість та інформаційна інфраструктура (Жарков та ін., 2013). У контексті

міждержавного протиборства (зокрема, РФ проти України), інформаційна війна реалізується на трьох рівнях:

- *Когнітивний (психологічний)*: вплив на суспільну думку, політичну волю, морально-психологічний стан населення та військовослужбовців. Основний інструмент – *інформаційно-психологічні спеціальні операції (ІПСО)*.
- *Технічний (інфраструктурний)*: дії, спрямовані на порушення роботи комунікаційних систем, енергетики, фінансового сектору та критичної інфраструктури. Основні інструменти – *кібератаки та радіоелектронна боротьба (РЕБ)*.
- *Політичний (стратегічний)*: створення сприятливого міжнародного іміджу для агресора та негативного – для жертви; вплив на формування зовнішньої та внутрішньої політики країни-опонента (Кравчук, 2020).

Еволюція інформаційної війни демонструє перехід від контролю над традиційними ЗМІ до домінування в цифровому просторі. Сучасна війна є гібридною (Магда, 2015), вона поєднує військові, економічні, політичні та інформаційні методи, стираючи межу між станом війни та миру.

Ключові технології інформаційної війни Росії проти України. Досвід російської агресії виявив цілий арсенал технологій, які систематично застосовуються проти українського суспільства:

1. Дезінформація та пропаганда. Російська пропаганда спрямована на створення паралельної «реальності» через маніпуляцію фактами, поширення неправдивих наративів та використання емоційно зарядженої лексики.

- *Наративи внутрішнього розколу*: Поширення міфів про «зовнішнє управління», корупцію, а також загострення регіональних, мовних або політичних протиріч для підриву довіри до влади та єдності суспільства.
- *Дискредитація ЗСУ та влади*: Фейки про втрати, зраду, некомпетентність військового керівництва. Мета – деморалізація армії та стимулювання панічних настроїв.

- *Викривлення міжнародного іміджу:* Нав'язування західній аудиторії думки про «нацистський» або «русофобський» режим в Україні, використання теми «втоми від України» для зменшення військової та фінансової допомоги.
- *«Інформаційна зброя»* (Панчук, n.d.): Сьогодні це поняття включає не лише технічні засоби, а й систематичне маніпулювання даними та фактами з метою формування певного суспільного ставлення.

2. *Технологічний компонент* (кібернетика та РЕБ) значно впливає на функціонування державних сервісів, енергетичної та комунікаційної інфраструктури, що створює додаткові ризики політичної дестабілізації. Росія активно застосовує технологічні засоби для паралічу інфраструктури.

- *Кібератаки:* Комплексні атаки на державні реєстри, банківську систему, енергетичний сектор та мобільних операторів. Наприклад, атака на «Київстар» у грудні 2023 року продемонструвала здатність ворога завдавати шкоди національній безпеці навіть без фізичного втручання.
- *Радіоелектронна боротьба (РЕБ):* Використання систем РЕБ для придушення сигналів GPS, зв'язку, дронів (PEP), що критично впливає на ефективність високоточної зброї та розвідувальних систем ЗСУ. У той же час, Україна демонструє високу адаптивність, розробляючи власні засоби протидії.

«М'яка сила» та культурно-інформаційний вплив. Інформаційна війна не обмежується лише прямими атаками; вона також включає довгострокові стратегії «м'якої сили» (Soft Power), спрямовані на культурне та ціннісне домінування.

- *Русифікація інформаційного простору:* До 2022 року це виражалося в домінуванні російського контенту (музика, фільми, література, соціальні мережі) в українському інфопросторі, що створювало сприятливе середовище для проросійських наративів.

- *Ціннісний розрив*: Нав'язування ідеології «руського міра», що суперечить європейському та демократичному вибору України. Це здійснюється через релігійні установи (УПЦ МП), освітні програми та підконтрольні медіа.

Після повномасштабного вторгнення, Україна здійснила рішучі кроки для захисту свого культурно-інформаційного суверенітету, включаючи заборону проросійських партій, медіа та обмеження російського культурного продукту. Це є стратегічним контрзаходом, що спрямований на деконструкцію імперського впливу.

Стратегії протидії та посилення інформаційної стійкості України. Ефективна протидія інформаційній агресії вимагає скоординованих дій на державному та суспільному рівнях.

1. *Стратегічні комунікації (StratCom).* Одним із найважливіших інструментів захисту є Стратегічні комунікації. Вони включають проактивне донесення правдивої інформації до цільових аудиторій (власне населення, міжнародні партнери, населення окупованих територій та навіть вороже населення).

Основні завдання StratCom: Формування єдиного державного наративу; Спростування дезінформації; Інформаційна мобілізація.

2. *Розвиток медіаграмотності.* Медіаграмотність стає новою формою національної безпеки. Це включає впровадження освітніх програм та кампаній, спрямованих на формування інформаційного імунітету.

3. *Правове та регуляторне забезпечення.* Створення міцної правової бази для боротьби з дезінформацією є необхідним. Це включає: Ухвалення законів про медіа; Посилення співпраці з міжнародними технологічними компаніями; Регулювання використання штучного інтелекту (ШІ).

Висновок. Досвід російсько-української війни підтверджує, що інформаційна війна є комплексною, багатовимірною формою агресії, яка безпосередньо впливає на політичні процеси. Росія використовує синергію кіберзагроз, РЕБ та ПСО для ослаблення державного апарату та деморалізації суспільства. Україна протиставляє цьому агресивному впливу стратегічні

комунікації, посилення кіберзахисту та розвиток медіаграмотності. Успішне протистояння вимагає постійної адаптації, інновацій та міжнародної підтримки. Забезпечення інформаційного суверенітету є фундаментальною передумовою для збереження політичної незалежності та територіальної цілісності України. Подальше вивчення механізмів інформаційної агресії та розробка проактивних стратегій протидії є життєво необхідними для стабілізації внутрішніх політичних процесів та успішного відстоювання національних інтересів на міжнародній арені.

Список використаної літератури:

1. Абрамов, В.І. (2017). Гібридна війна як нова форма міждержавного протиборства: стратегія перемоги. *Виклики і загрози національній безпеці в умовах гібридної війни: Матеріали наук.-практ. семінару* (с. 17–22). НАДУ.
2. Бишиньова О.С. (2024). Технології інформаційної війни та їх вплив на сучасні політичні процеси. наук. кер. Манелюк Ю.М. *Кваліфікаційна бакалаврська робота*. КНЕУ. <https://ir.kneu.edu.ua>
3. Жарков, Я.М., Петрик, В.М., Присяжнюк, М.М., та ін. (2013). *Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція та сучасність): Монографія*. ПАТ «Віпол».
4. Кравчук, О.Ю. (2020). Інформаційна війна проти країни як індикатор рівня забезпечення політичної безпеки. *Регіональні студії*, 17 (2), 29–35.
5. Магда, Є.В. (2015). *Гібридна війна: Вжити і перемогти*. Віват.
6. Панчук, Д.М. (n.d.). Зброя інформаційна. Велика українська енциклопедія. https://vue.gov.ua/Зброя_інформаційна

Погорєлова І.С.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ НАРАТИВИ ПРО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну Чеська Республіка (ЧР) визначила підтримку України одним із ключових пріоритетів своєї зовнішньої політики, що неодноразово наголошувалося на офіційному рівні [1]. Чехія послідовно дотримувалася проукраїнської лінії, що проявлялося у запровадженні антиросійських санкцій, наданні військової допомоги та дипломатичній підтримці. Втім, після парламентських виборів у жовтні 2025 р. і перемоги правопопулістської партії ANO на чолі з Андреем Бабішем (Andrej Babiš) ця політика може зазнати корекції, зокрема у сфері військової допомоги Україні. А.Бабіш відомий скептичним ставленням до активної участі Чехії у військовій підтримці Києва. Певний вплив на формування дискурсу також має партія SPD Томіо Окамури, риторика якої значною мірою ґрунтується на антимиґраційних меседжах. Саме українські біженці стали однією з мішеней політичних атак Окамури. Зокрема, він заявляв: «Українські біженці повинні повернутися в Україну, щоб чинити тиск на свій уряд для завершення війни» [2, С. 29].

Після 2022 року ЧР стала однією з головних приймаючих країн українців: за офіційними даними у липні 2025 р. статус тимчасового захисту (ТЗ) мали 380680 українців [3]. Правові рамки визначає закон «Lex Ukraine» від 17 березня 2022 р. [4], що гарантує право на проживання, роботу, освіту й медичні послуги без візових вимог. У країні продовжують функціонувати центри допомоги українцям (КАСРУ), хоча їх кількість поступово скорочується.

В цілому, політика Чехії щодо українських біженців на сьогодні є комплексною, що поєднує підтримку, прийом, інтеграцію. Втім регулярно відбувався перегляд умов та впроваджувалися певні обмеження, з огляду на це можна простежити еволюцію до більш жорстких умов прийому і скорочення допомоги українським біженцям.

Поступове звуження допомоги спостерігається з 2023 р., коли ухвалені поправки до «Lex Ukraine» обмежили період безкоштовного житла до 150 днів, а згодом скоротили гуманітарні виплати. Міністерство праці та соціальних справ ЧР у 2023 р. також повідомляло про зменшення фінансування програм підтримки біженців (із 71 млн євро у червні до 46 млн у липні) [5]. У 2024–2025 рр. зберігалася тенденція звуження пільг: новоприбулим українцям безкоштовне житло надавалося вже на 90 днів; крім того, Чехія не надає ТЗ тим, хто вже мав захист в іншій країні ЄС.

На тлі економічних труднощів (інфляція, зростання цін, особливо у енергетичній сфері, проблеми на ринку праці) у ЧР зростає чутливість суспільства до міграційної тематики, що створює сприятливий ґрунт для поширення дезінформації та негативних наративів щодо українських біженців. Такі меседжі активно циркулюють у соцмережах, на проросійських сайтах (cz24.news, aeronet.news, novarepublika.cz, Protiproud.info) та пов'язаних із ними Telegram-каналах [2, с. 30-31]. Частина наративів демонструє зв'язок із російськими інформаційно-психологічними операціями, спрямованими на підрив підтримки України в ЄС; створення напруги всередині чеського суспільства та погіршення ставлення до українців. Популістські партії та рухи у ЧР використовують їх як інструмент критики уряду або зовнішньої політики [6].

Так, РФ використовує меседж, що «біженці принесуть хаос». Під час повеней у Чехії у 2024 р. у Facebook поширювали фейки, що українці нібито відмовилися допомагати постраждалим чехам. Серед основних меседжів й погіршення кримінальної ситуації у «країнах прийому», й про нахабні вимоги біженців, їх агресивність і жадібність. Масово розповсюджені наративи, що

українські біженці становлять загрозу для чеського суспільства: кримінальну, економічну, соціальну. Так, у економічній нестабільності, інфляції, підвищенні цін, дефіциті житла часто «винуватцями» є саме українські біженці [6]. Утім такі твердження є маніпулятивними: українці не є визначальним чинником економічних проблем країни.

Розповсюджуються наративи, що українці отримують значно більше соціальних пільг/дотацій, ніж самі чехи, тобто створюється образ українців, які «живуть за рахунок» чехів. Чеський уряд навіть почали називати «українським урядом», оскільки той нібито захищає лише інтереси Вашингтона, Брюсселя та Києва. Витрати на біженців дійсно є частиною бюджетних видатків, втім такі наративи маніпулюють цифрами [7]. Більш того, офіційні дані свідчать про зворотне. Так, за повідомленням Міністерства праці і соціальних справ ЧР, у першій половині 2025 р. податкові й соціальні внески від українських біженців перевищили витрати держави на їх підтримку: біженці сплатили податків та інших внесків на суму 15 млрд крон, тоді як витрати на них становили 7,6 млрд. [8]. Значна частина українців працевлаштовується невдовзі після прибуття, переважно на важкі фізичні роботи, які не приваблюють місцеве населення, тоді як потреба у робочій силі в Чехії залишається високою.

Водночас поширюються суперечливі наративи: українців одночасно звинувачують у небажанні працювати та у «відборі робочих місць у чехів». Ще один наративом є, що українці використали ситуацію, вибрали «легке життя», приїхали за грошовою допомогою, «оздоровчим та пільговим туризмом»; у медіапросторі перебільшують побутові конфлікти між українцями і чехами, прагнучі створити образ «невдячних».

Окремо формуються негативні наративи щодо українських жінок, які подаються як такі, що «живуть на соціальних виплатах», «руйнують чеські сім'ї, відбиваючи чоловіків» або причетні до незаконної діяльності. Це характерні приклади демонізації жінок-біженок, що повторюються у багатьох європейських країнах.

Отже, у Чеській Республіці поширення дезінформації щодо України залишається проблемою, яка формує громадське сприйняття і дискурс. Поширення дезінформаційних наративів про українських біженців становить загрозу суспільній стабільності та підриває довіру до політики підтримки України. Ці наративи поєднують локальні соціально-економічні проблеми з інструменталізацією міграційної тематики та активно підсилюються проросійськими медіа та популістськими політичними силами. Вони формують образ українців як соціального тягаря, економічної й культурної загрози та створюють передумови для зростання ксенофобії й політичної поляризації.

Фактичні дані спростовують ключові маніпуляції й демонструють реальний внесок українських біженців у чеську економіку. Проте раціональні аргументи поступаються місцем емоційним маніпуляціям, що швидко поширюються у медіапросторі. У таких умовах чеський уряд, громадські організації та медіа мають посилювати інформаційну стабільність суспільства за допомогою системного спростування фейків. Ефективна боротьба з дезінформацією є необхідною умовою збереження солідарності з Україною та гармонійного співіснування у чеському суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. (2025, February 24). *Statement of Czech diplomacy on the third anniversary of the full-scale Russian invasion of Ukraine*. https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/press_releases/state_ment_of_czech_diplomacy_on_the.html
2. Solovian, V., & Odusanvo, V. (2025). *European integration of Ukraine and elections in EU countries: Information aspect*. Ukrainian Crisis Media Center. <https://uacrisis.org/wp-content/uploads/2025/04/Notes-2025-anglii-skoyu.pdf>
3. Eurostat. (2025, September 10). *4.34 million under temporary protection in July*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250910-1>
4. Parlament České republiky. (2022). *Zákon č. 65/2022 Sb., Zákon o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace*. https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2022-07-01_Zakon-c-65-2022-Sb-Lex-Ukrajina.pdf

5. Zachová, A. (2023, August 22). *Czechia cuts benefits for Ukrainian refugees, saves money*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/news/czechia-cuts-benefits-for-ukrainian-refugees-saves-money/>

6. Šefčíková, K. (2023). *Hostile narrative brief: War in Ukraine / A year of aggression: A case study of the Czech Republic*. Prague Security Studies Institute. https://www.pssi.cz/download/docs/10357_hostile-narrative-brief-a-case-study-of-the-czech-republic.pdf

7. iRozhlas. (2024, January 14). *OVĚŘOVNA: Dostávají Ukrajinci „de facto jednou tolik“ co Češi? Na sítích se šíří dezinformace o dávkách*. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-dostavaji-ukrajinci-defacto-jednou-tolik-co-cesi-na-sitich-se-siri_2401140500_job

8. CR: Ukrainian refugees contributed twice as much to the budget as they received from it. (2025, September 29). *ThePublic.info*. https://www.thepublic.info/en/news/ukrayinski_bizenci_vnesli_v_biudzet_udvici_bil_se_niz_otrimali_z_nyogo

Рихлік В.А.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат політичних наук, доцент,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Чубур. Н.В.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

У сучасному світі інформація перетворилася на потужний інструмент впливу, що активно використовується у міждержавних та внутрішньополітичних конфліктах. Поряд із традиційними формами збройного протистояння дедалі більшого значення набувають інформаційні війни, які спрямовані на формування громадської думки, маніпулювання свідомістю та дестабілізацію суспільства. Особливо актуальною ця проблема є для України в умовах російської агресії.

В науковий обіг термін «інформаційна війна» був уведений в середині 1970-х років ХХ століття. Його автором став вчений фізик Томас Рона у звіті для компанії Boeing («Системи зброї та інформаційна війна»). Саме цей факт засвідчив входження інформаційного простору на новий технологічний рівень. Дослідник розглядав інформаційну війну як протиборство між системами управління та зв'язку і першим обґрунтував тезу, за якою інформація є найслабшою ланкою будь-якої армії (Юськів, 2003).

Мартін Лібікі, експерт з інформаційних технологій, розширив це поняття та зазначав, що «Інформаційна війна – це засоби, які включають збір, передачу, захист, маніпулювання, спростування, заперечення та знищення інформації, завдяки яким можна встановити перевагу над противником» (Іжутова, 2014). Також дослідник виділив сім форм інформаційної війни, включаючи психологічну та економічну. Американський соціолог Елвін Тоффлер у своїй теорії «трьох хвиль» описав інформаційні війни як ключову характеристику постіндустріального суспільства (Toffler, A., & Toffler, H., 1993). Західними фахівцями інформаційна війна розглядається як термін, що має два значення: по-перше, вплив на цивільне населення і / або військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації.

Сучасна українська політична наука вивчає інформаційну війну як форму протиборства, що передбачає цілеспрямований інформаційно-психологічний вплив на суспільство, органи влади та інститути держави з метою досягнення політичних, військових або ідеологічних цілей. На відміну від класичної війни, вона не має чітких часових і просторових меж та може тривати роками без офіційного оголошення. Один із провідних українських дослідників, Георгій Почепцов в своїх роботах детально описав інформаційно-психологічний вплив як інструмент дестабілізації суспільства та органів влади. Під інформаційною війною він розглядав всеосяжну й цілісну стратегію бойових дій, обумовлену зростаючою значимістю й цінністю інформації з питань командування, управління, політики, економіки й громадського життя. На думку вченого,

інформаційна війна провадиться шляхом використання відкритих і прихованих інформаційних впливів (таємних операцій) (Почепцов, 2016).

Основною метою інформаційної війни є не фізичне знищення противника, а підрив його морального стану, довіри до влади, національної ідентичності та соціальної єдності.

Сучасні інформаційні війни характеризуються використанням як традиційних, так і новітніх цифрових інструментів. Зокрема, до них належать: поширення фейкових новин та дезінформації; пропаганда й контрпропаганда через медіа; маніпуляція історичними фактами та мовою ворожнечі; використання соціальних мереж, ботів і тролів; кібератаки на інформаційні ресурси; психологічний тиск на населення та військових. Американські дослідники наголошують на критичній небезпеці інформаційної агресії через її латентний характер: об'єкт впливу помічає атаку лише тоді, коли деструктивні наративи вже вкорінилися в масовій свідомості. Фактор раптовості забезпечує агресору стратегічну ініціативу, що фактично паралізує захисні механізми держави. Це призводить до примусової трансформації суспільних орієнтирів та нав'язування політичних чи економічних рішень, що суперечать національним інтересам.

Для України проблема інформаційної війни набула особливої гостроти з 2014 року. Проти держави систематично застосовуються масштабні дезінформаційні кампанії, спрямовані на дискредитацію української влади, Збройних сил та європейського курсу розвитку. Значну роль у цьому відіграють соціальні мережі, де швидко поширюються маніпулятивні повідомлення та пропагандистські наративи.

Після Революції Гідності 2013–2014 років Україна стала об'єктом масштабної інформаційної кампанії з боку Російської Федерації. Через контрольовані медіа та інтернет-ресурси активно поширювалися наративи про «державний переворот», «нелегітимність влади», «громадянську війну» та «зовнішнє управління Україною». Метою цих повідомлень було делегітимізувати нову українську владу як всередині країни, так і на міжнародній

арені. Г. Почепцов зауважує, що «Росія розглядає інформаційний простір як поле бою і використовує пропаганду як зброю масового ураження» (Почепцов, 2016, с. 37). Науковець стверджує, що сучасні комунікативні технології забезпечують агресору стратегічну перевагу першого кроку. Оскільки психологічний вплив проникає у масову свідомість непомітно, захисні механізми суспільства просто не встигають спрацювати. У результаті відбувається примусове переформатування політичного курсу держави через інструменти маніпуляцій, що повністю нівелює національні інтереси.

Зокрема, анексія Криму у 2014 році супроводжувалася потужною пропагандистською кампанією. Російські ЗМІ формували образ «захисту російськомовного населення» та створювали ілюзію добровільного приєднання півострова. При цьому блокувалися українські телеканали, а місцеве населення перебувало під постійним інформаційно-психологічним тиском. За словами вітчизняного експерта В. Горбуліна, «анексія Криму відбулася не лише за допомогою військових, а й через тотальний контроль над інформацією» (Горбулін, 2017, с. 112).

Після початку повномасштабної війни у 2022 році інформаційний фронт став не менш важливим за військовий. Поширювалися фейки про «швидку капітуляцію України», «втечу керівництва держави», «масові зради серед військових». Водночас Україна ефективно використала стратегічні комунікації, регулярні звернення керівництва та соціальні мережі для консолідації суспільства. Політолог Є. Магда наголошує, що «одна з головних цілей дезінформації – зняти з агресора відповідальність і перекласти її на жертву» (Магда, 2015, с. 59).

У контексті бойових дій на сході України активно поширювалися фейки про «українських карателів», «обстріли мирного населення ЗСУ» та «відсутність російських військ». Такі інформаційні операції були спрямовані на деморалізацію українського суспільства та створення хибної картини конфлікту для міжнародної спільноти.

Окремим напрямом інформаційної війни є маніпуляція історією. Заперечення Голодомору як геноциду, спотворення ролі України у Другій світовій війні, нав'язування концепції «єдиного народу» — усе це використовується для підриву національної ідентичності українців. На думку історика В. В'ятровича, «заперечення історії є формою війни проти нації» (В'ятрович, 2019, с. 84).

У відповідь Україна розвиває стратегічні комунікації, впроваджує заходи з інформаційної безпеки та співпрацює з міжнародними партнерами у сфері протидії дезінформації. Україна створила Центр протидії дезінформації при РНБО, запровадила єдиний телемарафон у кризовий період, активно співпрацює з міжнародними фактчекінговими організаціями та розвиває програми з медіа грамотності для населення.

Ефективна протидія інформаційним загрозам потребує комплексного підходу, який включає: підвищення рівня медіа-грамотності населення; формування критичного мислення; розвиток незалежних та відповідальних медіа; удосконалення державної інформаційної політики; міжнародну співпрацю у сфері кібер- та інформаційної безпеки. Важливо, щоб боротьба з дезінформацією не порушувала принципів свободи слова та демократичних цінностей.

Висновки. Інформаційні війни стали невід'ємною складовою сучасних міжнародних відносин і серйозним викликом для національної безпеки держав. Вони змінюють характер конфліктів, переносячи основне протистояння у сферу інформації та свідомості. Для України протидія інформаційним загрозам є важливим елементом захисту державності та суспільної стабільності.

Список використаної літератури:

1. В'ятрович, В. М. (2019) *Війна за історію*. Клуб сімейного дозвілля.
2. Горбулін, В. П. (2017). *Світова гібридна війна: український фронт*.
3. Іжутова, І. (2014). Мартін Лібікі: «Що таке інформаційна війна?». *Військо України*. viysko.com.
4. Магда, Є. В. (2015). *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Віват.

5. Почепцов, Г. Г. (2016). *Інформаційні війни*. Видавничий дім.
6. Toffler, A., & Toffler, H. (1993). *War and anti-war: Survival at the dawn of the 21st century*. Little, Brown and Company.
7. Юськів, Б. М. (2003). *Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни»*. РІС КСУ.

Кулик В.О.,

*завідувач Навчально-наукової лабораторії протидії дезінформації,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

«КРОЛЯЧІ НОРИ» «ГЛИБИННОГО НАРОДУ» ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

“Глибинний народ” – група людей, які в силу різних обставин відмовилися від взаємодії з державними інституціями й свідомо уникають контактів з ними. Ці люди не платять податків, не отримують державних адміністративних та соціальних послуг, не реєструються в реєстрах власності, не здійснюють інших правочинів, уникають обліку та мобілізації до війська під час воєнного стану. При цьому, значна частина цих людей здійснює економічну активність в неформальній сфері, поза контролем податкових та державних органів. Основним критерієм проявленості чи глибини є відносини з державою.

Недовіра до держави та її агентів, підвищена критичність щодо офіційного інформаційного порядку денного, підштовхує глибинний народ до пошуку альтернативної (тобто критичної) думки в мережі. Тут виникають так звані “ехокамери” і там завжди знайдуться “кролячі нори”. Термін “ехокамера” був розвинений цілою плеядою дослідників, зокрема Касс Санстейн підкреслював, що виникненню феномена “ехокамер” сприяв розвиток Інтернету, який дав змогу користувачам зі схожими інтересами і поглядами об’єднуватися в закриті групи,

і в постійному спілкуванні ще більше зміцнюватися у своїх світоглядних та інших уподобаннях, переконуватися в правильності ціннісного вибору або ідеологічних установок [10].

Це утворює не просто різні групи мережевих однодумців, але цілі медійні субкультури або “екосистеми”. Ці мікросвіти паралельні один одному і не виявляють жодної потреби в діалозі. Для позначення цієї ситуації з’явився також термін “культурний трайбалізм” [1], що акцентує когнітивну обмеженість однодумців, що становлять коло голосів ехокамери.

З поширенням стрімінгових платформ та відеосервісів виникло ще одне явище, яке Кейтлін Вуллі та Маріса Шаріф назвали за аналогією за Льюїсом Керролом – “кролячою норкою” [13]. Все більше сервісів переходить на формат binge-watching — перегляду контенту “одним махом”, адже це дає відчуття залученості до історії й повного занурення в неї. “Кролячі нори” — це послідовне споживання одного типу контенту, який породжує тисячі однакових пропозицій. У поєднанні з “ехокамерами” це призводить до того, що ви перебуваєте скрізь куди не підете серед контенту, який підтверджує власні початкові ідеї. Ви більше переконуєтеся, що це і є правда, яку від вас приховує “фасадна” бігмедіа.

Саме тому тут живуть ІПСО, конспірологія, секти та маргінальні течії усього спектру. У 2021 році українські дослідники навіть запропонували новий термін: дезінфозмова – коли масштабні дезінформаційні кампанії об’єднуються з теоріями змови й не просто розкидаються окремими фейками, а формують викривлений світогляд [11].

Як вище зазначалося, “кролячі нори” є місцем де активно працює вороже ІПСО. Наприкінці травня ТікТок заявив, що впродовж перших місяців 2024 року вони зірвали 15 операцій впливу на платформі та видалили 3001 пов’язаний із ними обліковий запис [12]. Українські експерти змогли знайти понад 2000 акаунтів, які створені в межах однієї російської інформаційної операції, що крутиться навколо хештегу #ценемояукраїна та має на меті дискредитувати

мобілізацію в Україні й дії ТЦК [14]. І це лише ті, які ймовірно є інспірованими вірусними операціями росіян. Значна частина історій про “немояукраїна” – результат активностей “корисних ідіотів”.

Будь-яке втручання держави, за допомогою регулювання змісту контенту, призводить до “заглиблення” “кролячих нір”. Блогери йдуть до “вільних” платформ, знаходять ресурси з відкритим кодом, створюють власні мережі, “хакають” політику платформ тощо.

Власне, “кроляча нора” у поєднанні з “ехокамерою” створили цілий паралельний світ уявлень та субреальності куди занурилися представники українського “глибинного народу”.

В межах спільного дослідження Навчально-наукової лабораторії протидії дезінформації КНЕУ, Центру досліджень проблем громадянського суспільства та компанії Activ Group, яке відбувалося з березня 2024 - по листопад 2025 рр [4], було проведено типологізацію найбільш поширених тематик “кролячих нір”, які формують уявлення глибинного народу в Україні:

- “духовний пошук” (магічні знання) – 49,47%;
- “як насправді” (конспірологічні теорії) – 18,25%;
- “живі люди”/суверени/ – 5,96%;
- “народні правознавці” – 1,4%;
- “пірнаю” в теми залежно від настрою та інтересу – 75,44% [3].

Деякі інтелектуали пропонують “лікувати суспільство”, запроваджувати силою елементи “ментальної гігієни”. Існує досить нечітка межа між тонкими гуманітарними технологіями, корекцією і превентивною психологічною допомогою та державною політикою регулювання, цензури та обмежень. “Лікування” суспільства від шкідливих забобонів може перетворитися на запровадження офіційної релігії для боротьби з “народним магізмом”. Історія знає такі випадки.

Проте, перехід у глибину частини людей – це не втеча від реальності, а нездатність в чинній політико-правовій моделі захистити свої права й інтереси. Ми маємо конфлікт фасадної конституції з реальним досвідом взаємодії громадян з державою. Держава декларує цінність людини, її життя, гідності й прав. Натомість в реальності обман і маніпуляції стають формами примусу, а конституційний простір давно зруйновано. Система не передбачає можливості оскаржувати неправові рішення, бо маємо ситуацію воєнного часу.

Спробуємо для себе дати відповідь, чому люди йдуть до “кролячих нір” та некритично споживають контент, який там генерується? Перша відповідь, тому що контент мейнстримних медіа перестав задовольняти потребу людей контролювати новини, як умову власної безпеки. Соціальні мережі дають таку можливість. Друга – збільшення недовіри до державних інституцій. Будь-які позитивні історії завжди мають тінь у вигляді “на справді відвертають увагу”/”замовні позитивні блогери”/”особистий піар” тощо. Критична інформація має більшу довіру за позитивний контент. Експерти кажуть про “некритичне споживання критики”. Третє – втеча від реальності чи форма протесту? На нашу думку, тут є й те, й інше. З одного боку, ховаючись за магію та концепт “живих людей” легко виправдати власний страх йти воювати чи змінювати своє життя. Дехто зіштовхнувшись з екзистенційними викликами впав в справді адитивну поведінку – відхід від реальності за допомогою зміни психічного стану. А дехто робить гроші на хайпі та переглядах. Для частини людей втеча в інший світ стає постійною потребою і необхідністю, бо інакше вони не можуть самостійно вирішити свої проблеми.

Водночас, як стверджує Джон Лонгвей, наш вкорінений ескапізм є лише необхідним механізмом для подолання труднощів. Інколи людина повинна уникати певних фактів, щоб вберегти свою психіку від ірраціонального відчаю. Щоб залишатися при розумі, деколи функція ескапізму може протистояти “передозуванню” реальністю [7].

Той же магiзм глибинного народу має подвійний вияв. З одного боку – прояв кризи освіти та наукового світогляду, секулярної держави; з іншого – магiзм глибинного народу наближається до того, що Хаким Бей назвав “шаманістським ренесансом” та карнавалізацією протесту. Шаманські елементи, образно кажучи, просочившись у певні феномени, проступають у них як бурління несвідомого або маніфестуються як “безпосереднє переживання”. Автентичне, або справжнє, або непідробне переживання – це ключовий і невід’ємний атрибут шаманського пробудження і спротиву системі домінування [2].

В Україні ми маємо “шаманське пробудження” не у вигляді реконструкції первозданної язичницької давньоукраїнської традиції, а через конструювання нових культів, рухів та практик. Їх усіх об’єднує саме політична складова – спротив.

З одного боку є ситуація екзистенційної війни, в якій ціною поразки може бути фізичний геноцид народу. Несучою конструкцією, чи політичною формою, у боротьбі проти зовнішнього ворога виступає держава. При всій недовірі та опозиції до держави глибинного народу, у нього існує відчуття (це підтверджено нашим опитуванням), що у випадку силового повстання проти влади є ризик обвалу несучої конструкції, під уламками якої поховають усіх: і тих хто за, і тих хто проти. З іншого боку, є певна усвідомлена цінність власної державності, яка не допускає відкриття “внутрішнього фронту”. Отже, єдиною можливою формою протистояння сваволі й несправедливості влади може бути “відхід у глибину”.

Список використаної літератури:

1. Dwyer, P. (2007). *Building trust with corporate blogs*. International Conference on Weblogs and Social Media (ICWSM’07). <http://www.icwsm.org/papers/2-Dwyer.pdf>
2. Грисселл, Й. (б. д.). *Анархист Хаким Бей о неявных формах сопротивления власти через шаманизм, бунтарские фестивали и ритуальное насилие*. <https://waldemars-flashbacks-827939.appspot.com/articles/chapters/hakim-bey-shamanism>

3. Кулик, В., & Хомяк, О. (2024, 11 серпня). *В яких «кролячих норах» живе «глибинний народ»*. Site.ua. <https://site.ua/vitalii.kulik/v-yakix-krolyacix-norax-zive-glibinnii-narod-iyp1z1n>
4. Кулик, В., & Хомяк, О. (2024, 13 червня). *Глибинний народ в Україні. Вступ до теми*. ПолітКом. <https://politcom.org.ua/glybynnuj-narod-v-ukrayini-vstup-do-temy>
5. Кулик, В., & Хомяк, О. (б. д.). *Смерть телебачення та глибинний народ. Частина 1*. ПолітКом. <https://politcom.org.ua/smert-telebachennya-ta-glybynnuj-narod>
6. Levy, G., & Razin, R. (2019). *Echo chambers and their effects on economic and political outcomes*. LSE Research Online. http://eprints.lse.ac.uk/101413/1/Levy_echo_chambers_and_their_effects_accepted.pdf
7. Longeway, J. L. (1990). The rationality of escapism and self-deception. *Behavior and Philosophy*, 18(2), 1–20. <https://www.jstor.org/stable/27759220>
8. Київський міжнародний інститут соціології. (2020). *Оцінка дій влади, епідемія коронавірусу та реакція на поточні події*. <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=964&page=3>
9. Scruggs, J. (1998, December 18). *The «Echo Chamber» approach to advocacy*. Philip Morris Records; Truth Tobacco Industry Documents. <https://www.industrydocumentslibrary.ucsf.edu/tobacco/docs/#id=mgxn006>
10. Sunstein, C. R. (2001). *Echo chambers*. Princeton University Press.
11. Media Center Ukraine. (2023, 20 листопада). *Understanding disinfospiracies: lessons for and from Ukraine / Зрозуміти дезінфозмови* [Video]. YouTube. www.youtube.com
12. TikTok. (2024, May 15). *Strengthening our approach to countering influence attempts*. TikTok Newsroom. <https://newsroom.tiktok.com/en-us/strengthening-our-approach-to-countering-influence-attempts>
13. Woolley, K., & Sharif, M. A. (2022). Down a rabbit hole: How prior media consumption shapes subsequent media consumption. *Journal of Marketing Research*, 59(3), 453–471. [doi.org](https://doi.org/10.1177/0047250622111111)
14. Texty.org.ua. (2024, 21 серпня). *#ценемояукраїна. Ми виявили російську мережу з 2000 акаунтів у тіктоці, створених для дискредитації мобілізації та ТЦК*. <https://texty.org.ua/articles/113070/cenemoyaukrayina/>

Коваленко Є.М.,
здобувачка 5 курсу,
ОПП «Публічна політика та лідерство»,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

В умовах сьогодення, коли інформація стала однією із найцінніших стратегічних ресурсів, пропаганда посідає ключове місце серед засобів впливу на масову свідомість. Роль такого засобу значно зросла в умовах гібридних конфліктів, де боротьба ведеться не лише на полі бою, а й у медіапросторі. Особливо значущим дане питання стало в контексті українсько-російської війни, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру у лютому 2022 року. Російська Федерація (далі - РФ) активно використовує пропаганду як складову інформаційної війни, чим намагається спотворити реальність, деморалізувати українське суспільство та вплинути на міжнародну громадську думку. При цьому, пропагандистські технології завжди були невід'ємною частиною й інших воєнних конфліктів у світі. Для прикладу, під час Другої світової війни пропаганда використовувалась як країнами Осі, так і Радянським Союзом разом із союзниками для мобілізації населення та формування образу ворога. У війнах у Іраку, Афганістані та В'єтнамі інформаційні кампанії також ставали значимим засобом впливу на громадську думку для легітимації дій держав. До того ж, з розвитком цифрових технологій, соціальних мереж і глобальних комунікацій пропаганда набула зовсім нових форм – від класичних медіа до кібератак, фейкових новин та інформаційних операцій у мережі.

Перш за все потрібно звернутись до визначення поняття «пропаганда». Різні джерела визначають дане поняття по своєму. На основі систематизації даних можна дійти до висновку, що під пропагандою слід розуміти інформацію чи ідеї, що поширюються організованою групою чи урядом держави з метою впливу на думку людей, особливо шляхом ненадання всіх фактів або таємного наголосу

лише на одному способі погляду на факти [1; 2]. В інформаційній війні пропаганда працює разом із дезінформацією, психологічними операціями й кібератаками, що створює в свою чергу багаторівневу систему впливу, яка має наступні завдання: легітимізувати власні дії, делегітимізувати супротивника, підірвати мораль та отримати зовнішню підтримку міжнародної спільноти. Сучасна пропаганда об'єднує традиційні та цифрові інструменти впливу, створюючи потужну систему маніпуляції свідомістю. Через державні ЗМІ (зокрема ЗМІ держави-агресора РФ) формуються центричні наративи, а у соціальних мережах і месенджерах (завдяки алгоритмам і «ехо-камерам») поширюються дезінформація та маніпуляції. Активно застосовуються бот-мережі й «троль-ферми», що штучно створюють ілюзію підтримки суспільством, а також генеративні технології штучного інтелекту (далі - ШІ), зокрема «deepfake», які фальсифікують аудіо та відео для підсилення достовірності брехні. У багатьох випадках спостерігається координація зовнішніх акторів із місцевими проксі-структурами, які поширюють потрібні погляди під видом експертних оцінок, що робить сучасну пропаганду особливо небезпечною у війнах нового покоління [3].

Російські пропагандистські кампанії проти України мають багатоетапний характер і охоплюють державні телеканали, проксі-медіа, соціальні мережі та міжнародні фейки, спрямовані на виправдання агресії та підтримку міжнародної підтримки України. Методи таких кампаній включають маніпулювання фактами, фабрикацію новин, поширення дезінформації англійською мовою для зовнішньої аудиторії, а також використання «експертів» і бот-мереж для створення ілюзії суспільного консенсусу та підтримки потрібних наративів [3]. З української сторони прослідковується використання даних засобів як інструменту поширення пропаганди, проте, в даному випадку, їхня мета відрізняється від пропагандистських операцій агресора. Вони орієнтовані на підтримку бойового духу, формування патріотичної свідомості та привернення уваги суспільства до національної безпеки. Так, для прикладу, на початку повномасштабного вторгнення у мережах інтернету поширювалося відео про

т.зв. «Бандеромобіль», яке спершу не всі громадяни ідентифікували як продукт ШІ [4]. Цей приклад ілюструє, як цифрові інструменти можуть використовуватись для створення яскравих образів, що впливають на емоційний стан аудиторії та сприйняття нею подій.

З практичної точки зору показовими прикладами російської пропаганди є поширення наративів про «денацифікацію України» та «захист російськомовного населення Донбасу», які використовуються для виправдання збройної агресії та створення образу «визвольної місії» Росії. Через державні телеканали, зокрема «Россия 24» та «Первый канал», систематично транслюються фейки про «геноцид росіян в Україні» та постановочні відео нібито обстрілів цивільних, спричинених українськими військами. У міжнародному просторі активно діє операція «Doppelgänger», спрямована на створення підроблених сайтів провідних світових медіа (The Guardian, Le Monde, Der Spiegel), що публікують вигадані новини з проросійським змістом. Історично подібні механізми використовувалися і під час Другої світової війни: радянські плакати на кшталт «Родина-мать зовёт!» закликали до самопожертви в ім'я перемоги, тоді як нацистська пропаганда через виставку «Сталінський рай» демонструвала «жахливу реальність» життя в СРСР, формуючи образ ворога. Ці приклади свідчать, що пропаганда в усі часи залишається потужною зброєю, здатною маніпулювати масовою свідомістю й легітимізувати агресію під прикриттям ідеологічних міфів.

Виходячи із цього, пропаганда є одним із найефективніших інструментів інформаційного впливу, здатним формувати суспільну свідомість, визначати напрями громадської думки та навіть легітимізувати агресивні дії держав. Її роль істотно посилилася в умовах гібридних війн і цифрової глобалізації, коли інформаційні потоки перетворилися на поле стратегічного протистояння. Приклади російських інформаційних операцій проти України переконливо демонструють, як через маніпуляцію фактами, створення фейкових новин, використання бот-мереж та технологій штучного інтелекту держава-агресор намагається підірвати довіру до українських інституцій, деморалізувати

суспільство та вплинути на міжнародну аудиторію. Водночас історичні приклади часів Другої світової війни доводять, що пропаганда ніколи не була лише допоміжним засобом у війнах — вона виступала повноцінною зброєю ідеологічного фронту. Сучасний етап розвитку інформаційних технологій зумовлює необхідність підвищення рівня інформаційної та медіаграмотності населення, формування критичного мислення та розбудови системи інформаційної безпеки держави. Лише за умови усвідомлення суспільством механізмів пропагандистського впливу можливо мінімізувати його деструктивні наслідки та протистояти маніпуляціям, зберігаючи єдність, національну ідентичність і стійкість до інформаційних загроз.

Список використаної літератури:

1. Propaganda. (б. д.). Cambridge Dictionary | *English Dictionary, Translations & Thesaurus*. <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/propaganda>. (дата звернення: 27.10.2025).
2. Smith, B. L. (1999, 26 липня). Propaganda | Definition, History, Techniques, Examples, & Facts | Britannica. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/propaganda> (дата звернення: 27.10.2025).
3. Panasiuk K. (2024, 14 травня). Ukraine's Wartime Democrats Battle Conscription Crisis. *CEPA*. <https://cepa.org/article/ukraines-wartime-democrats-battle-conscription-crisis>. (дата звернення: 27.10.2025).
4. Бандеромобіль запорожець розбиває трощить орків колону окупантів відео [Відео]. (б. д.). https://www.youtube.com/shorts/Oe_ZxpH1V5c. (дата звернення: 27.10.2025).
5. Proxy war, racism, and not your business: 7 lies about Ukraine that Russian propaganda spreads in African countries. *Official website of Ukraine*. <https://war.ukraine.ua/articles/fakes-russian-propaganda-spreads-in-african-countries>. (дата звернення: 06.11.2025).

Шевцов Я.Ю.,

здобувач 2 курсу,

ОПП «Політичні технології та лідерство»,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Лисенко Ю.В.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, які трансформують сучасний світ, інформація набула статусу стратегічного ресурсу держави, продуктивної сили та товару. Така трансформація зумовлює прагнення різних суб'єктів отримати переваги за рахунок оволодіння інформацією [3, с. 42], що підвищує актуальність захисту національних інтересів. Відповідно, державна політика у сфері інформаційної безпеки належить до найбільш пріоритетних цілей сучасної держави та є одним із найважливіших факторів сталого національного розвитку [7, с. 46]. Українські науковці вважають, що інформаційна безпека є складним, системним та багаторівневим явищем яке визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави [5, с. 14; 8, с. 7]. Вона є невід'ємною та важливою складовою національної безпеки України, що прямо закріплено в українському законодавстві [7, с. 47; 8, с. 7]. Зокрема, стаття 17 Конституції України визначає, що забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави та справою всього Українського народу. Нормативно-правову основу державної політики у цій сфері, окрім Конституції України, становить низка ключових законів. До них належать Закон України «Про інформацію», який у статті 1 визначає інформацію як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [12]. Стаття 3 цього ж закону окреслює основні напрями

державної інформаційної політики, серед яких – забезпечення доступу кожного до інформації, створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства, постійне оновлення національних інформаційних ресурсів та, що ключове, забезпечення інформаційної безпеки України [12]. Основоположним є також Закон України «Про національну безпеку України», який у пункті 9 статті 1 тлумачить національну безпеку як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [1, 5, с. 8-9]. Цю базу, як зазначають дослідники, доповнюють спеціалізовані закони, такі як «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних» та «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [3, с. 44; 7, с. 48].

Стратегічне бачення політики, як зауважують дослідники, деталізовано у доктринальних документах. Указом Президента України № 47/2017 було введено в дію Доктрину інформаційної безпеки України [8, с. 22; 12, с. 54]. Її метою було уточнення засад політики, насамперед щодо протидії деструктивному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах гібридної війни [5, с. 22; 8, с. 22]. Доктрина визначила національні інтереси, як-от: захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу та розвиток національної інфраструктури, та ідентифікувала актуальні загрози, зокрема проведення спеціальних інформаційних операцій (ІПСО), спрямованих на підрив обороноздатності та деморалізацію особового складу Збройних Сил України, інформаційну експансію держави-агресора та її інформаційне домінування на тимчасово окупованих територіях [5, с. 18-19, 22]. Важливим кроком також стало затвердження Стратегії кібербезпеки України Указом Президента № 96/2016 [5, с. 20; 8, с. 39], яка вперше визнала кіберпростір новим полем ведення бойових дій та окреслила такі проблеми, як невідповідність інфраструктури сучасним вимогам, недостатній рівень захищеності об'єктів критичної інфраструктури та безсистемність заходів кіберзахисту. Чинною основою державної політики є Стратегія інформаційної безпеки, затверджена

Указом Президента України № 685/2021. Цей документ, розрахований на період до 2025 року, визначає інформаційну безпеку як невід'ємну складову національної безпеки та стан захищеності життєво важливих інтересів. Стратегія ідентифікує глобальні виклики, як-от дезінформаційні кампанії авторитарних урядів, та окремо виділяє інформаційну політику Російської Федерації як загрозу. На національному рівні ключовими загрозами визначено інформаційний вплив РФ з метою знищення української ідентичності, несформованість системи стратегічних комунікацій та низький рівень медіаграмотності суспільства [7, с. 15; 8, с.15; 9, с. 48-49]. Для протидії цьому Стратегія ставить сім цілей, серед яких: протидія дезінформації, розвиток української культури та ідентичності, підвищення медіакультури, інформаційна реінтеграція громадян з тимчасово окупованих територій та побудова ефективної системи стратегічних комунікацій.

Реалізація державної політики покладена на розгалужену систему суб'єктів [8, с. 30; 9, с. 183]. Координаційну роль виконує Президент України та Рада національної безпеки і оборони України (РНБО), яка, зокрема, використовує спроможності Центру протидії дезінформації [7, с. 49]. Безпосереднє формування та реалізацію політики, включно з фінансовим забезпеченням, здійснює Кабінет Міністрів України [7, с.49; 9, с. 183]. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з кінця 2019 року визначено Міністерство культури та стратегічних комунікацій (МКСК), яке прийшло на зміну Міністерству інформаційної політики [3, с. 45; 8, с. 31]. МКСК відповідає за формування політики у сферах медіа, інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки. У 2021 році при міністерстві було створено Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки [5, с. 61]. Важливу роль відіграє силовий блок: Служба безпеки України (СБУ) забезпечує контррозвідувальний захист, протидіє спеціальним інформаційним операціям, викриває ворожих агентів та блокує кібератаки [10, с.62]. Також до системи суб'єктів належать Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗСУ,

розвідувальні органи, Міністерство закордонних справ та Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення [7, с. 50].

Український досвід, особливо після 2014 року, наочно демонструє ключові проблеми та загрози, що є переважно наслідком гібридної війни, розв'язаної Російською Федерацією. Головною загрозою є цілеспрямована інформаційна агресія РФ, метою якої є зміна самоідентифікації населення [8, с. 9] та дестабілізація внутрішньої ситуації [6, с. 12; 10, с. 62]. Для цього використовуються різноманітні інструменти: поширення дезінформації та фейкових новин через медіа та соціальні мережі, проведення ІІСО та використання "п'ятої колони" і контрольованих блогерів [5, с. 31-32]. Яскравими прикладами таких операцій стали поширення міфів про «фашистську» державу, зокрема фейк про 1000-гривневу купюру із зображенням Гітлера [6, с. 17], або наратив про те, що «український народ став жертвою політики НАТО» [5, с. 34]. Спецслужбами РФ активно просувалися міфи про «тренувальні табори ІДІЛ в Україні» з метою дискредитації Збройних Сил України на міжнародній арені [5, с. 37]. Іншим інструментом стала діяльність проросійських пропагандистів, як от Анатолій Шарій, якому СБУ оголосила підозру за частиною першою статті 111 Кримінального кодексу України (державна зрада) за сприяння РФ у проведенні ІІСО [5, с. 39]. Прикладом внутрішньої дестабілізації стали протести у Нових Санжарах у лютому 2020 року, які значною мірою були спровоковані дезінформацією про евакуйованих із Китаю громадян [5, с. 38-39, 45-46]. Окрім пропаганди, серйозною загрозою є кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури [10, с. 60] та державні інформаційні ресурси [5, с. 20; 6, с. 16]. Вразливість посилюється через людський фактор, адже до 91% зломів відбувається через успішний фішинг [10, с. 46].

Пандемія COVID-19 у 2020-2021 роках створила додатковий фронт інформаційного протистояння [5, с. 42]. Цей період характеризувався поширенням не лише вірусу, але й «інфодемії» – хвилі фейків та дезінформації. Загрози включали поширення неправдивої інформації про саму хворобу, її симптоми, кількість хворих та померлих, а також про методи лікування та

вакцинацію [6, с. 20]. Це сприяло активізації антивакцинаторських рухів та поширенню конспірологічних теорій, як-от фейк про «чипізацію Біллом Гейтсом» [5, с. 43-44, 67]. Перехід на дистанційний режим роботи та навчання значно збільшив вразливість до кіберзлочинності. Зросла кількість атак на системи охорони здоров'я та онлайн-банкінг [6, с.22-23]. За даними McAfee, у другому кварталі 2020 року було зареєстровано зростання кіберзагроз на 60,5% [5, с. 47], а Служба безпеки України лише за перше півріччя 2020 року нейтралізувала 300 кібератак та кіберінцидентів [6, с. 23]. Окремою загрозою став витік персональних даних громадян, які перебували на лікуванні, карантині або в самоізоляції [5, с. 48-49, 58; 6, с. 24]. У відповідь на ці виклики, за прикладом ЄС, який ухвалив «План дій проти дезінформації» та «Кодекс практики проти дезінформації» [6, с. 21], українські державні органи, зокрема МОЗ, активізували інформування населення через офіційні сайти та канали у месенджерах, як-от Telegram та Viber [6, с. 24-26].

Накопичений досвід та усвідомлення наявних проблем визначають ключові напрями вдосконалення державної політики у сфері інформаційної безпеки. По-перше, існує потреба у подальшому реформуванні та вдосконаленні нормативно-правової бази, зокрема, деякі експерти вказують на доцільність кодифікації інформаційного законодавства [6, с. 31]. По-друге, критично важливим є розвиток технологічної складової та національної інформаційної інфраструктури [5, с. 62; 6, с. 27; 7, с. 49], що включає створення вітчизняних програмних продуктів, таких як національна операційна система та антивірусне програмне забезпечення. Для захисту чутливої інформації, наприклад, даних Збройних Сил України, пропонується впровадження сучасних стандартів шифрування, як-от Advanced Encryption Standard (AES) [5, с. 58]. По-третє, одним із пріоритетів є посилення інституційної спроможності через покращення координації та взаємодії між державними органами [8, с. 49] та побудова ефективної системи стратегічних комунікацій [8, с. 26, 49]. По-четверте, ключовим елементом захисту в гібридній війні є людський фактор, що вимагає підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства [6, с. 15, 36; 8, с. 26, 60]. По-п'яте,

необхідне налагодження системної підготовки кваліфікованих кадрів у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки [4, с. 143; 5, с. 63; 6, с. 29], що передбачає розвиток відповідних університетських програм та співпрацю освітніх закладів з державними структурами [4, с. 143]. Нарешті, надзвичайно важливим є активне запозичення передового міжнародного досвіду [6, с. 28, 31-34; 10, с. 59; 12, с. 51] та поглиблення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема з НАТО та Європейським Союзом, у сферах кібербезпеки, стратегічних комунікацій та спільного реагування на інформаційні загрози.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>
2. Закон України «Про інформацію» (№ 2657–12) від 02 жовтня 1992р. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>
3. Бондар, Г. Л., & Ракутіна, Л. О. (2019). Інформаційна політика та інформаційна безпека. *Публічне управління та митне адміністрування*, 4(23), 42–49. <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2019/4/6.pdf>
4. Гаращенко, Ю. В. (2019). Державна політика у сфері кібербезпеки в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*, 30(69)(1), 140–145. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/26.pdf
5. Гула, В. М. (2023). *Державна політика щодо інформаційної безпеки України* (Бакалаврська кваліфікаційна робота). Чорноморський національний університет імені Петра Могили. <https://krs.chmnu.edu.ua/jsrui/handle/123456789/3009>
6. Мажара, Р. (2021). *Державна політика у сфері інформаційної безпеки* (Курсова робота). Київський національний торговельно-економічний університет. <http://dp.knute.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7181/Мажара.pdf>
7. Каменчук, Т. О. (2025). Державна політика України у сфері інформаційної безпеки. *Політикус*, 1, 46–54. http://politicus.od.ua/1_2025/9.pdf
8. Леснік, Р. М. (2022). *Державна політика забезпечення інформаційної безпеки України: Основні напрямки та особливості здійснення* (Магістерська кваліфікаційна робота). Національний університет «Острозька академія». <https://theses.oa.edu.ua/DATA/7549/Леснік%20Роман%20Миколайович.pdf>
9. Прав, Р. Ю. (2019). Теоретичні засади формування політики державної безпеки в інформаційній сфері. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 2(66), 180–185. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2019/33.pdf

10. Редзюк, В., & Редзюк, Н. (2023). Сучасні проблеми інформаційної безпеки України та напрями їх вирішення. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, 3, 59–65. <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/66/70>
11. Семенець-Орлова, І., Клочко, А., & Тайер, А. (2022). Публічне управління у сфері інформаційної безпеки для забезпечення розвитку демократії в Україні (контекст воєнного стану). *Public Management*, 5(33), 73–82. <https://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/2562>
12. Терзі, О. О. (2024). Принципи забезпечення інформаційної безпеки держави: досвід України та зарубіжних країн. *Право та державне управління*, 3, 51–57. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2024/9.pdf

РОЛЬ ІСТОРІЇ У ФОРМУВАННІ МЕДІА ПРОСТОРУ

Ніколаєва Т.М.,

професор кафедри політичних технологій,

кандидат історичних наук, доцент,

*директор Музею історії Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана*

Лютенко М.С.,

здобувачка 4 курсу,

ОПП «Політичні технології та лідерство»,

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

РОЛЬ ІСТОРИЧНОГО КІНО У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ПОДОЛАННІ ІМПЕРСЬКИХ НАРАТИВІВ ВОРОГА

Питання збереження історичної пам'яті та протидії імперським міфам набуло особливої ваги у сучасних умовах російсько-української війни. Москва традиційно використовує історію як інструмент ідеологічного впливу, перетворюючи її на засіб виправдання агресії [1]. Протягом століть Російська імперія формувала модель пам'яті, у якій українська історія підпорядковувалася загальному, так званому «великоросійському» наративу, а такі герої українського визвольного руху, як І.Мазепа, С.Петлюра, С.Бандера, Р.Шухевич..., – маргіналізувалися або демонізувалися.

В умовах інформаційної війни захист національної ідентичності, оснований на правдивій історії, набуває особливого значення. Це не лише питання культури, освіти чи науки – це питання виживання нації. «Що ми? чий сини? яких батьків? ким? за що закуті?» – ці Шевченкові рядки сьогодні звучать як виклик і нагадування про відповідальність перед минулим заради майбутнього. Завдання професійних істориків, політиків, журналістів, блогерів-професіоналів історичних каналів, митців та освітян полягає у відновленні та формуванні

власного історичного дискурсу, в очищенні історичної пам'яті від імперських нашарувань і радянських міфів.

У таких умовах особливого значення набуває відновлення власного національного нарративу, заснованого на правді та історичних фактах. Історичне кіно – це не лише мистецький продукт, а й потужний інструмент масової культурної політики, що здатен впливати на колективну свідомість значно швидше, ніж академічні праці чи підручники [2]. Відомо, що пам'ять формується не лише через документи, а й через символи, візуальні образи та емоційні переживання. Саме історичне кіно є одним із найефективніших «місць пам'яті», оскільки воно створює емоційний зв'язок між глядачем і минулим. Український дослідник Я. Грицак наголошує на тому, що відновлення історичної правди неможливе без переосмислення радянської моделі історичної пам'яті, де ключові події трактувалися крізь призму «великої перемоги» чи «братерства народів» [3].

Історичне кіно може бути не лише відтворенням подій, але й засобом осмислення травматичного минулого, деколонізації свідомості, формування національної ідентичності. Воно дозволяє побачити історію нашими очима, а не крізь пропаганду імперських істориків, виконуючи освітню, пізнавальну, комунікативну та ціннісну функції. На відміну від підручників, фільм діє через емоцію, образ і музичний супровід, що створює сильний емоційний вплив на свідомість, формуючи колективну пам'ять, цінності та патріотичні почуття [4]. Зміна інформаційного середовища призвела до того, що більшість молоді отримує знання візуальним шляхом – через кіно, відео та соціальні мережі. Перегляд історичних фільмів, особливо у навчальному процесі, стимулює інтерес до минулого, спонукає до обговорення, аналізу та критичного мислення.

Серед стрічок, що стали важливими маркерами національної пам'яті, варто назвати: «Крути 1918» – символ вибору гідності замість страху; «Поводир» – про людяність і вміння бачити серцем; «Чорний ворон» – спротив радянській окупації; «Захар Беркут» – про єдність та моральну перевагу духу над силою; «Король Данило» – нагадування про державотворчу традицію України та образ сильного, мудрого лідера; «Таємний щоденник Симона Петлюри» – незламний

дух лідера та прагнення відновити державність, боротьба за свободу і гідність, яку імперія намагалась спотворити та затьмарити. Ці та багато інших фільмів не лише реконструюють історичні події, а й відновлюють образи героїв, яких імперська історіографія намагалась стерти з пам'яті народу.

Протягом століть всілякими засобами російська пропаганда формувала антиукраїнськість як стереотип, починаючи з «анафема Івану Мазепі», трактуючи це через «відсутність власної історії в українців», і «триєдиний народ», де нам відводилась роль «молодшого брата» [5]. Українське кіно стало одним із найефективніших засобів протидії цим міфам, адже воно формує емоційне й візуальне уявлення про нашу справжню історію, сприяючи деколонізації свідомості. Сучасне українське історичне кіно відтворює образ українця – гідного, вільного громадянина.

Працюючи з сучасною молоддю, бачимо: переважна більшість часто обирає кіно, а не книгу. Адже, технологічний прогрес та особливості сприйняття інформації в сучасному світі, а саме постійний потік коротких, візуально насичених матеріалів (соцмережі, такі як Instagram Reels, TikTok, YouTube Shorts; меми та короткі інформаційні відео) тренує мозок на швидке перемикання уваги, а не на тривалу концентрацію. Це пояснюється тим, що короткі та яскраві формати швидко змінюють стимули, через що мозок звикає до швидких переключень уваги замість тривалого занурення в текст або аналіз. Спецефекти, музичний супровід, акторська гра, декорації та візуальний дизайн захоплюють.

Перегляд фільмів можна розглядати як момент соціалізації, що особливо актуально в умовах обмеженого спілкування молоді в цифровому середовищі. Похід у кінотеатр або спільний перегляд фільму вдома з друзями чи однодумцями дає додаткову можливість для комунікації та обміну враженнями.

Важливу роль відіграє мова. Якщо ще двадцять років тому більшість фільмів в Україні були російськомовними, то нині понад 90% національного кінопрокату – українською. Це не лише прояв культурної політики, а й символічна перемога у боротьбі за ідентичність, яка триває.

Використання історичних фільмів у навчальному процесі дозволяє поєднати пізнавальний і виховний аспекти. Аналіз кіно на шкільних уроках історії, чи під час студентських семінарів сприяє формуванню критичного мислення: важливо не лише дивитися фільм, а й зіставляти художній образ з історичними фактами. Якщо після перегляду фільму студент запитує: «А що було насправді?» – це означає, що кіно виконало свою місію. Такий інтерес спонукає до самостійного пошуку джерел, звернення до документалістики, історичних блогів, наукових матеріалів.

Кінематографічні образи героїв – від Довбуша до сучасних «кіборгів» – формують емоційний міст між минулим і сьогоденням. У стрічках «Кіборги», «Іловайськ 2014», «Черкаси» глядач бачить не лише воєнну реальність, а й продовження історичної боротьби за свободу і незалежність українського народу.

Бачимо, як історичне кіно стає також інструментом культурної дипломатії. Дублювання українських фільмів англійською та їх участь у міжнародних фестивалях сприяють донесенню українського історичного наративу світу. Світове визнання отримали стрічки «Атлантида» (реж. В. Васьянович) – володар нагороди Венеційського кінофестивалю, та «20 днів у Маріуполі» (реж. Мстислав Чернов), яка здобула премію «Оскар» за найкращий документальний фільм. Це свідчить про справжній ренесанс українського документального кіно. Режисери знімають бойові дії, життя цивільних, історії родин, працюють із архівами. Фільми «Битва за Київ», «Колона», «Маріуполь. Окупація», «2000 метрів до Андріївки» – це вже частина світового архіву пам'яті. Такі роботи документують злочини окупантів, зберігають свідчення очевидців та формують міжнародну підтримку України в боротьбі за свободу.

Проте варто зауважити, що успіх наших фільмів на міжнародних фестивалях не обмежується лише нагородами. Їхнє поширення на цифрових платформах (таких як Netflix, YouTube, Amazon Prime тощо), а також через стримінги міжнародних кінофестивалів (Венеційського, Каннського, Берлінале та ін.) дає змогу доносити нашу історію та національні цінності до глобальної аудиторії, зокрема як до української діаспори, вимушених переселенців, а також до світової

демократичної громадськості. Відповідно, український кінематограф стає ефективним інструментом культурної дипломатії та протидії імперській пропаганді.

Історичне кіно – це не просто жанр, а соціокультурний феномен, який формує колективну свідомість, конструює образ минулого й впливає на ідентичність народу. В умовах гібридної війни, історичне кіно стає зброєю у боротьбі за правду та гідність. Сучасне покоління обирає історичне кіно не тому, що воно «гірше» чи «краще» за історичну книгу чи статтю, а тому, що цей формат більше відповідає їхньому способу сприйняття. Тому існує велика потреба у фільмах про наших національних героїв і переможців. Було б дуже доречно створювати художні історичні стрічки про Івана Виговського, Петра Сагайдачного, Костянтина Острозького, Андрея Шептицького, Євгена Чикаленка..., та сучасних героїв російсько-української війни.

Водночас важливо говорити і про критику сучасного українського кінематографа. Попри численні художні здобутки, він усе ще потребує глибшого осмислення та аналізу історичних контекстів, точнішої роботи з джерелами й відходу від мелодраматичних або глянцеви́х кліше. Дискусії у професійному середовищі та відгуки істориків засвідчують, що глядач прагне більшої достовірності, складніших характерів і менш спрощеного патріотизму. Такі підходи здатні забезпечити зрілість українського кіно як передусім культурного та інтелектуального явища.

Зрозуміло, що українське кіно має чимало проблем під час повномасштабного вторгнення, адже цикл фінансування фільмів був перерваний: державне фінансування закрилося, чимало проєктів зупинилось навіть через нестачу професійних кадрів. Але, не зважаючи на ці проблеми, історичне кіно живе, будучи мечем, що розрубує пута колоніальної свідомості, емоційно збагачуючи нашу історичну спадщину. Українські фільми повертають до життя героїв і події, замовчувані імперськими історіографами, сприяють вихованню патріотизму, формують культурну самоповагу. Вони стають частиною сучасної політики національної пам'яті, поєднуючи мистецтво, освіту та громадянську

позицію. А кожен кадр українського історичного кіно є кроком до духовної незалежності, яку неможливо зруйнувати ані пропагандою, ані зброєю.

Список використаної літератури:

1. Грицак, Я. (2022). *Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття*. Yakaboo Publishing.
2. Забужко, О. (2006). *Філософія української ідеї та європейський контекст*. Факт. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zabuzhko/Filosofii_ukrainskoi_idei_ta_ievropeiskyi_kontekst_frankivskyi_period.htm
3. Грицак, Я. (2008). *Життя, смерть та інші неприємності*. Грані-Т. https://chtyvo.org.ua/authors/Hrytsak_Yaroslav/Zhyttia_smert_ta_inshi_nepriemnosti/
4. Демиденко, М. (2024). Історичне кіно як чинник формування національно-культурної ідентичності (конструювання соціально-культурного повсякдення). *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* (Ч. 1, с. 25–26). ХДАК. <https://repository.ac.kharkov.ua/handle/123456789/3013>
5. Ніколаєва, Т. (2016). Історичні паралелі в російсько-українській пропаганді та їх ідеолого-культурна двовимірність. *Історико-політичні студії*, (2), 110–121. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=JGbTneIAAAAJ&citation_for_view=JGbTneIAAAAJ:8k81kl-MbHgC

Сирінський Р.А.,

доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,

кандидат історичних наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)

ІСТОРІЯ, МЕДІА ТА ПОЛІТИКА: ВІД ПАМ'ЯТІ ДО ПОПУЛІЗМУ ТА ПРОПАГАНДИ

В наш час інформаційний простір став не лише середовищем комунікації, а й чи не найважливішою ареною політичної боротьби, формування ідентичності та колективної пам'яті. Сучасні медіа не просто передають факти, що раніше

вважалось основною їх функцією. Вони дуже часто конструюють уявлення про реальність, впливаючи і на те, як суспільство сприймає минуле, і на те, як воно оцінює сучасне, і на те, яким прогнозується майбутнє. У цьому контексті історія та медіа перебувають у постійному діалозі: історія надає сенси і контекст медійному дискурсу, тоді як медіа визначають, якою саме історія постає перед суспільством.

Водночас саме у цьому полі — між пам'яттю, ідентичністю та інформацією — виникають такі феномени, як популізм і радикалізм, що стають викликом для демократичних суспільств. Вони небезпечні і самі по собі, але, використовувані в якості «криголамів» авторитарними режимами з їх необмеженими пропагандистськими і фінансовими ресурсами, стають подвійною загрозою міжнародним праву та безпеці, а також майбутньому демократії взагалі. Тому настільки важливою є протидія пропагандистським викривленням історії, яка має починатися з їх критичного осмислення, що вже на ранніх етапах може допомагати «злу пожирати самого себе», тобто розвінчувати маніпуляції та фейки, базуючись на їх же механізмах та особливостях.

Історія як основа самосвідомості нації

Історія є не лише викладом послідовності подій, а й системою найвагоміших сенсів, символів і наративів, через які індивід і суспільство осмислюють себе. Її основні сюжети, герої, війни, революції — усе це постає через призму сучасних медіа (телебачення, кіно, інтернет і соціальні мережі), які часто орієнтовані виключно на те, що формувати певні емоційні акценти: кого вшановувати, кого засуджувати, за що пишатися і чого боятися. Так створююся національні та цивілізаційні міфи, які стають частиною політичного дискурсу.

У посттоталітарних суспільствах, таких як наше, історія відіграє значно глибшу роль — є інструментом деколонізації свідомості. Київська Русь з її інститутом народного віча, середньовічні українські міста з Магдебурзьким правом, козацькі ради, на яких обирали кошових та гетьманів, допомагають

сучасним українцям зрозуміти свою відмінність від мешканців колишньої метрополії, «нанизаних» на ординську «вертикаль» влади, яка щонайменше з часів Івана III була суттю російської державності.

Але водночас ми бачимо і спроби російської пропаганди розвернути ці деколонізаційні процеси розповідями про «щасливе» співіснування «братських» народів у межах єдиних держав, яких усі «врагі» боялись чи хоча б поважали і не дозволяли собі «зовнішнього управління» та втручання у їх внутрішні справи. За межами цих слащавих наративів залишається правда про продзагони, Голодомор та репресії, які винищували українців не лише за спротив більшовистській політиці, а й за найменші спроби засумніватись у її правильності. Тому відновлення історичної правди — це не лише науковий процес, а й акт медійної саморепрезентації, через який суспільство звільняється від нав'язаних імперською пропагандою наративів минулого.

Адже зараз медіа не просто інформують, а й відбирають, структурують і емоційно забарвлюють інформацію (в тому числі і напрацьовану науковцями-істориками), створюючи «історію сьогодення». Цей процес певним чином нагадує редакторську роботу: те, що потрапляє в публікації (а особливо – в їх заголовки), стає частиною суспільної свідомості, а те, що ігнорується, може і зникнути з колективної пам'яті. Саме тому про історію, яка ретранслюється через медіа часто говорять як про динамічну, постійно редаговану версію минулого.

Журналісти чи блогери (які часто є просто замаскованими пропагандистами та провідниками імперських ідей), переосмислюючи історичні події, використовуючи їх для пояснення сучасності, можуть виконувати роль «нових істориків», але часто навіть без натяку на наукову відповідальність. Таким чином народжуються спрощення, маніпуляції, а подекуди — нові міфи, вигідні певним політичним силам. І найбільшу силу отримують ті міфи та фейки, на вигідні силам, здатним залучити на свою підтримку значний фінансовий та медійно-пропагандистський ресурс. Тоді історія у медіа може перетворюватися

на інструмент легітимації, адже кожна ідеологія шукає у минулому підтвердження своєї «історичної правоти».

Тому і розгортаються зараз інформаційні війни за інтерпретацію історичних подій — від Першої та Другої світових воєн та революцій, що слідували за ними, до сучасних конфліктів. І обираючи свою сторону, «лави», в яких будуть «боротися» у цій інфовійні, індивід обирає свою ідентичність, причетність до певної нації, а нація загалом (й індивід через неї) – до якої цивілізації вона бажає належати.

Популізм та радикалізм у медіа-просторі: спокуса простих відповідей та критична відповідь на них

Популізм, як відомо, є не лише політичною риторикою, а й способом мислення, що апелює до емоцій замість аргументів. І в сучасному медійному середовищі, де традиційні професійні ЗМІ витісняються соцмережами, а серед останніх починають домінувати базовані на коротких відео-рілсах, він стає особливо ефективним: просте і яскраве (часто конфліктне) повідомлення має набагато більше шансів бути почутим «ширнамасами», ніж складний аналітичний текст. Тому й історія використовується популістичними політиками та їх «ляльководами» як емоційний ресурс: вона спрощується до чорно-білої драми, в якій є «Ми» і «вони», при чому ми завжди «Герої», а вони — вороги – стовідсоткові «Негідники» (нацисти, бандити, зрадники).

Такі наративи створюють для слабко знайомого з реальною історією реципієнта ілюзію моральної очевидності й дозволяють уникнути необхідності аналітичного обґрунтування та складних дискусій.

І медіа в цьому випадку зачасти стають ретрансляторами виключно емоцій, а не підтверджених джерелами фактів. А остаточним Game-changer-ом тут стають

соціальні мережі чиї алгоритми «просувають» контент, що викликає гнів або страх, тим самим структурно підтримуючи популістичну логіку: радикальні висловлювання отримують більше охоплення, ніж зважені аналітичні пости, а

тим більше тексти-лонгріди перепоцнені з традиційних ЗМІ, де авторами все ще можуть бути професійні журналісти-аналітики чи науковці.

Ну а коли публічний простір переповнюється емоційними повідомленнями і зникає місце для раціональної дискусії, породжений цим зникненням вакуум заповнюється радикалізмом, який дає людям відчуття певності в своїй правоті, належності до «борців за правду» і схильність до простих рішень. В цьому контексті й історичні події стають для радикальних рухів символічною зброєю: як відомо, використання минулого для виправдання насильства або нетерпимості є типовим механізмом радикалізації. З цією метою з минулого «виривають» окремі події, що відповідають сучасним ідеологічним потребам радикальних сил чи їх закулісних «спонсорів», і перетворюють їх на лозунги.

Медіа ж, свідомо чи несвідомо, посилюють ці процеси, коли перетворюють радикальні заяви та заклики на «новини», а не на предмет критичного аналізу, що призводить до формування інформаційної екосистеми, де емоції завжди сильніше за ratio, а крайнощі звучать гучніше за розумні (а тому зачасу помірковані) аргументи.

Протидія ж популізму й радикалізму можлива лише через культуру критичного мислення, у якій історичні знання мають відігравати одну з ключових ролей, адже знання минулого дозволяє розпізнати повторення старих сценаріїв маніпуляції, а людина, що розуміє історичний контекст, спроможна побачити, як політики й медіа «перепакують» старі ідеологеми у нові гасла, наприклад «русского міра» замість «світлого майбутнього – комунізму». І дослідження методів радянської пропаганди, зокрема поголовне означення всіх ідеологічних противників в якості «фашистів», допомагає випрацювати уміння бачити, як історія використовується російською пропагандою у поточних інформаційних війнах.

А результатом вивчення методик російської пропагандистської машини має стати випрацювання механізмів протидії їй, в тому числі і з використанням історичних фактів, як то, наприклад, підкреслювання кремлівської методики звинувачувати своїх противників з злочинах, вчинених самою Москвою чи

підконтрольними її силами. Історія знає чимало про такі акції росіян, зокрема про розстріли поляків у Катині та інших місцях, вину за які Кремль десятиліттями переклав на нацистів. Знання про таку російську методику дозволяло припускати, що і ряд інших звинувачень, які Москва висувала проти своїх противників є насправді відображенням її злочинних дій чи намірів. І зустрічі лідерів КНР, КНДР та РФ у вересні 2025 року в ході самміту Шанхайської організації співробітництва та святкування перемоги над Японією у Другій світовій війні дала докази того, що один із механізмів російської пропаганди, спрямований на «розлюднення» українців є в дійсності екстраполяцією намірів самого російського диктатора. Мова про знаменитий злив розмови лідерів трьох авторитарних про трансплантологію, завдяки якій вони збираються жити до 150 років. А варто нагадати, що одним із звинувачень, які росіяни висували проти українців ще з 2014 року є активність нібито підконтрольних Києву (чи його міфічним західним «кураторам») «чорних трансплантологів», які «розбирають на органи» або ж поранених бійців ЗСУ, або ж нещасних «дітей Донбасу».

Висновки. Збільшенню таких досягнень у боротьбі з пропагандою мають сприяти історична освіта, наукова журналістика, документалістика, культурна дипломатія, тобто інструменти, які допомагають суспільству зберегти баланс між національною пам'яттю і критичністю, щоб не припустити потрапляння нації, що деколонізується в полон уже нових національних міфів про власну стовітсоткову «позитивність».

Історія й медіа мають розглядатися в цьому контексті як два виміри одного суспільного простору, а не двома різними, нічим не пов'язаними між собою сферами. Історія значною мірою формує смислові корені медіа, в той час як медіа переосмислюють (часто, на жаль, спотворюючи) і поширюють історичні знання.

А взаємодія між ними сприяє формуванню національної свідомості. При чому на основі, так би мовити, взаємної підтримки: коли медіа перетворюються на арену популізму та пропаганди, історична наука здатна повернути глибину їх наративам, а коли історію спотворюють політичні інтереси, розголос про такі

явища і критичні виступи в медіа допомагають її очистити від ідеологічних нашарувань.

Таким чином взаємодія істориків і журналістів може посприяти стабільному функціонуванню основних інститутів демократичного суспільства, зокрема і одного з найважливіших із них – вільних ЗМІ, які будуть забезпечені від необхідності примусової участі у псевдоісторичних ідеологічно-інформаційних війнах.

Топчій О.С.,

старший викладач кафедри політичних технологій,

кандидат історичних наук,

Київський національний економічний

університет імені. Вадима Гетьмана

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Актуальність теми. В умовах повномасштабної війни, неспровокованої агресії, що її розв'язала РФ проти нашої країни політика пам'яті набуває особливого значення і ваги. На сьогоднішній день колективна пам'ять це не догма чи річ яку не можна піддавати сумніву та дискусіям - у сучасному світі колективна пам'ять є об'єктом конструювання, перебудов, змін та, на жаль, маніпуляцій. Колективна історична пам'ять в сучасному інформаційному полі знаходиться в стані перманентних видозмін, що супроводжується фрагментацією, емоціалізацією та політизацією уявлень про історичний досвід минулого. Вона стала потужним засобом побудови ідентичності та об'єкт маніпуляцій. В українських умовах питання збереження правдивої пам'яті стало не тільки питанням наукової об'єктивності, без перебільшення є фактором національної безпеки і духовного виживання. З огляду на те, що мова йде про колективну пам'ять у глобальну цифрову епоху, ми маємо поєднати історію,

інформаційні технології та соціологію, не забуваючи про духовність, яка має тримати український народ в єдності.

З огляду на це на перший план виходить історична наука як дієвий інструмент розвитку критичного мислення, осмислення минулого та протидії маніпулятивним практикам, що мають на меті викривити історичну свідомість нашого суспільства через вплив на колективну пам'ять [2].

Метою дослідження є комплексний аналіз інструментів та практик, що застосовується державою-агресором для деструктивного впливу на українську історичну пам'ять в умовах війни. *Методологічну основу* дослідження становлять компаративний метод, метод контент-аналізу інформаційних потоків, метод мережевого аналізу та цифрова етнографія.

В поточний момент класичні носії пам'яті (книги, монументи, архіви) поступаються місцем мережевим екосистемам та структурам. Фактично, можна говорити про те, що майже кожен користувач соцмереж є до певної міри співавтором історичного нарративу. Поряд з цим пам'ять у мережі стає короткочасною та фрагментарною (меми, короткі відео, сторіз) та має наслідком загрозу знецінення. Сучасна колективна пам'ять перестає бути статичним продуктом державної ідеології (top-down) і перетворюється на динамічну, мережеву структуру (bottom-up). Цифровізація зумовлює перехід від «місць пам'яті» (Lieux de mémoire) П'єра Нора до «потоків пам'яті» [1].

Цими слабкими місцями активно користується ворог, що веде активну боротьбу за вплив на український інфопростір та політику пам'яті і вже давно почав використовувати історію, історичну пам'ять як інструмент побудови до певної міри громадянської релігії у контексті так званого "культу Перемоги" [3].

З огляду на те, що активно відбувається цифрове взаємопроникнення, масштабування, глобалізація цифрових мереж, на жаль, має місце певне розмиття кордонів пам'яті, в тому числі історичної, повністю стираючи національні особливості. Це також активно використовує держава-агресор. Зменшити негативний вплив цих факторів могла б так звана цифрова репатріація пам'яті у вигляді створення та функціонування транснаціональних цифрових

архівів, котрі зробили б національний, локальний історичний досвід, історичну пам'ять складовою глобального ціннісного дискурсу.

В умовах неспровокованої агресії РФ колективна історична пам'ять стає одним з головних полів битви. Використання технологій «дипфейків» (deepfakes) та ботоферм для створення альтернативної історичної реальності, спотворення історичного минулого. Історія використовується не як джерело досвіду, а як засіб делегітимізації суб'єктності цілої нації. Історична пам'ять трансформується в зброю в інформаційній війні. Разом з тим аналіз українського досвіду показує, що пам'ять часто активізується через емоційні «ривки» під час криз. Однак для виживання в інформаційній війні необхідна системність. Потрібен перехід до стратегії «культурної стійкості» (Cultural Resilience) - безперервного, щоденного відтворення ідентичності через цифрові засоби (освітні програми, гейміфікація, щоденні ритуали), що унеможлиблює зовнішнє втручання в український ментальний простір.

На історичну пам'ять не треба дивитись як на просте позитивістське накопичення фактів і “розкладання їх по полицкам”. Це, до певної міри, акт солідарності між поколіннями, зв'язок між цілими епохами та великими періодами в історії нашої країни. Завданням всієї інфраструктури історичної національної пам'яті має бути наголошення, підкреслення не тільки трагічних сторінок минулого, а і виховування суспільства на історичних прикладах українських перемог, стійкості, історіях національного успіху в усіх сферах діяльності. Це особливо важливо з огляду на відголоски постколоніального минулого та “тіні упослідженості”, вторинності, що свідомо нав'язувались в минулі періоди. Зараз, взагалі, з боку агресора зроблений крок іще далі - українцям практично відмовлено у окремій національній ідентичності.

Колективна пам'ять сьогодні є головним полем битви. Агресор використовує технології заміщення (re-scripting), намагаючись стерти або спотворити ключові вузли української історії (Голодомор, козацтво, визвольні змагання). Протидія дезінформації можлива лише через формування критичного мислення та «іміунітету пам'яті» — чіткої системи знань, що базується на

першоджерелах. У цифровому просторі існує загроза «інформаційного шуму», де пам'ять про героїв та жертв перетворюється на швидкоплинний контент. Розробка методології «глибокої пам'яті» (Deep Memory), яка б через цифрові інтерфейси стимулювала не просто пасивне споживання, а емпатію та етичне усвідомлення відповідальності перед минулим і майбутнім.

Висновки. Для захисту та тривалої стійкості української національної ідентичності перед агресивними загрозами на нашу думку слід вдатися до низки кроків серед яких може бути подальша та більш глибока діджиталізація та уніфікація архівів, створення державного блокчейн-реєстру історичних свідчень, що був би захищений від викривлень. Наступним кроком міг би стати так би мовити більш ефективний “Меморіальний менеджмент” з акцентом на залучення насамперед молодого аудиторії через сучасні цифрові засоби. Також надзвичайно важливо наголосити на укріпленні універсальності колективної пам'яті як консолідуючого фактора для всіх регіонів України. Крім того важливим є інтеграція компонентів історичної грамотності в програми з інформаційної безпеки. Тут має бути сконструйовано спільні цінності, а не тільки пережиті трагедії. Таким чином треба поєднати фундаментальну і прикладну історичну науки, політику пам'яті та інноваційні цифрові технологічні рішення, що може стати дієвим інструментом не просто фіксації а й захисту колективної історичної пам'яті.

Список використаної літератури:

1. Нора, П. (б.д.). *Історія як захист від політики*. Historians. <https://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/117-pier-nora-istoriia-iak-zakhyst-vid-polityky>
2. Алфьоров, О. (б.д.). *Війна росії з Україною – це битва за історію: пояснення українського історика*. Інститут всесвітньої історії НАН України. <https://ivinas.gov.ua/novini/u-nashykh-partneriv/viina-rosii-z-ukrainoiu-tse-bytva-za-istoriiu-poiasnennia-ukrainskoho-istoryka.html>
3. Якубова, Л. (2023, 8 травня). *Кривавий культ Перемоги*. Локальна історія. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/krivavii-kult-peremogi/>

Максимчук А.В.,

здобувач 2 курсу,

ОПП «Правознавство»,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – доктор політичних наук, професор Гапоненко В.А.

ГЕББЕЛЬСІВСЬКА ПРОПАГАНДА ЯК ПРИКЛАД ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО

Пропаганда є одним із найпотужніших інструментів впливу на суспільство. Це виражається в тому, що за допомогою пропаганди можна сформувати сприйняття людиною певних подій, країн, тощо.

За методами впливу пропаганду можна розділити на: емоційну, інформаційну, ідеологічну, маніпулятивну. Емоційна має викликати у людей певні почуття (страх, гордість, співчуття, тощо). Головним завданням інформаційної пропаганди є формування у людини певного світогляду, шляхом передачі інформації. В свою чергу, ідеологічна нав'язує цінності та переконання, а маніпулятивна спотворює інформацію, цим самим створюючи шаблони, які викликають упередження щодо того, чи іншого питання.

Формою впливу на широку аудиторію є масова пропаганда. Сьогодні масова пропаганда набуває особливої ваги, через активний розвиток цифрових технологій та соціальних мереж. Наприклад, ті ж месенджери впливають на мільйони людей одночасно, що створює певні ризики. Історія демонструє, якою дієвою є пропаганда, коли нею ефективно керують. Яскравим прикладом є пропаганда нацистської Німеччини, під керівництвом Йозефа Геббельса.

Варто зазначити, що Йозеф Геббельс попри свій негативний образ, був надзвичайно освіченою людиною. В дитинстві він був одним з найкращих учнів в класі, а після закінчення школи навчався в декількох університетах, вивчаючи історію, філософію, філологію. Згодом він отримає науковий ступінь. Незважаючи на наукові досягнення Геббельс мріяв про літературну або

журналістську кар'єру, але тут зазнав невдачі. Приблизно в цей період, на фоні економічних проблем та соціальної нерівності, що виникла в Німеччині внаслідок Першої світової війни, його починає цікавити політика. Характерним є й те, що в зазначений період Геббельс починає цікавитися соціалістичними ідеями, знайомиться з творами Маркса та Енгельса, але особливої ваги починає набирати нова політична сила «Націонал-соціалістична німецька робітничка партія» (далі НСДАП), членом якої в 1925 році й стане Йозеф [3].

Початком феномену, під назвою «Геббельсівська пропаганда» доречно вважати 1927 рік, коли його призначають керівником Берлінського відділу НСДАП. На цій посаді він заснував школу ораторського мистецтва, більшість вихідців з якої стануть пропагандистами. На мою думку, саме в цей період було закладено фундамент, на якому згодом виросте будівля під назвою – масове безумство.

В 1928 році НСДАП програє вибори до німецького парламенту, ця подія стає відправною точкою. Керівництво партії вирішує, що проводити агітацію населення потрібно більш агресивно та активно, цю роботу доручають Йозефу. Починають проводитись сотні мітингів, зустрічей з громадянами, а також різноманітних PR-акцій на підтримку цієї політичної сили. На цих заходах у всіх бідах Німеччини звинувачували «зовнішні сили», партії-конкуренти (комуністи), починають лунати антисемітські лозунги та обіцянки моментально вирішити всі біди країни.

Також великий позитивний вплив мало застосування так званих прийомів «античного театру». Так, до прикладу верхівка НСДАП, по можливості, на всі зустрічі літала літаком, тому що згідно з античними віруваннями небесне божество могло спуститися з небес і вирішити всі проблеми. Це було, як показала практика, доволі ефективно. Подібні прийоми будуть застосовуватися в подальшому, зокрема і в фільмах Ленні Ріфеншталь.

В 1933 році, коли Гітлер узурпував владу в Німеччині «Геббельсівська пропаганда» стає більш радикальною. В тому ж році створюється «Міністерство

просвіти та пропаганди», керівником якого призначають Й. Геббельса. До компетенції цього органу входили: скликання з'їздів НСДАП, організація та контроль культурних заходів, видання літератури, тощо. Також з подачі керівника цього органу було заборонено всі іноземні ЗМІ, а також проводилось жорстке цензурування будь-якого розважального контенту. В 1934 році критика влади стає незаконною, а Міністерством просвіти та пропаганди був складений список поетів, письменників та філософів твори яких заборонялись.

Особлива увага приділялась молоді та дітям. В школах та університетах було змінено навчальні програми, з метою правильного виховання нового покоління. Так, до прикладу було введено такий новий предмет як «расологія».

Найбільш ефективним засобом пропаганди Геббельс вважав радіо, бо не всі жителі вміли читати, тим більш не всі могли дозволити собі похід в кіно. В той час нацистами проводились акції, на яких бідним безкоштовно, в якості подарунку роздавали радіо.

Особлива увага була приділена й кінематографу. Нацистський контроль над кінематографією досяг свого апогею в 1934–1935. 25 квітня 1935 в Берліні відкрився Міжнародний кінофестиваль, на який з'їхалися понад 2 тисячі делегатів із 40 країн світу. На цьому фестивалі пройшла офіційна прем'єра фільму «Тріумф волі» (режисер Л. Ріфеншталь), знятого під час партійного з'їзду в місті Нюрнберг у вересні 1934 року. До 1937 року німецька кіноіндустрія була фактично націоналізована. У 1938 році вийшов ще один значний документальний фільм – «Олімпія» (режисер Л. Ріфеншталь), хроніка Олімпійських ігор 1936 року. У 1939 році почалася серія антисемітських фільмів: «Ротшильд у Ватерлоо» (1940, режисер Файт Харлан), «Єврей Зюсс» (1940) режисера Еріха Вашнека [2]. За метою їх можна розділити на такі умовні групи: пробудження ненависті; формування прихильності до влади, або конкретно Гітлера; формування патріотизму.

Вагому роль в ідеології відігравав антисемітизм. Спочатку НСДАП було спровоковано бойкот єврейських магазинів, згодом представникам цієї

національності було заборонено працювати в певних сферах (освіта, медицина, юриспруденція, тощо) та одружуватись з представниками «арійської раси». Потім пропаганда буде говорити про необхідність знищення євреїв, як забруднювачів німецької нації.

Йозеф Геббельс не був фундатором маніпулювання суспільною думкою. В своїх починаннях він опирався, зокрема на роботи Еміля Довіфата, яким було запропоновано 5 законів пропаганди, а саме: розумове спрощення; обмеження матеріалу ; повторення-втопкмачування; суб'єктивність; емоційне нагнітання [1].

На основі цих 5 законів Геббельсом було виведено власні, якими користувалися всі працівники ЗМІ в нацистській Німеччині.

1. Чим неймовірніша брехня, тим швидше в неї повірять.
2. Тисячу раз повторена брехня – стає правдою.
3. Так звана, «хімічна формула пропаганди» – до 3/4 брехні додайте 1/4 правди, і в це повірять.

Отже, пропаганда залишається потужним фактором впливу. Практика нацистської Німеччини, демонструє, наскільки це є небезпечно при системності та організованості. У сучасному світі вміння критично оцінювати джерела інформації, є дуже цінним, адже як показують події останніх років, схильність підпадати під вплив пропаганди не є пережитком минулого.

Список використаної літератури:

1. Лильо, Т. (2016). Идеологізація преси: історія, особливості та універсальність засад. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, (41), 67–76.
2. Прасюк, О. В., & Пастух, Ю. О. (2016). Кіно як засіб політичної пропаганди в нацистській Німеччині: комунікативний та семіотичний аспекти. *Global World: Науковий альманах*, 2(II), 160–166.
3. Принц, А. (2025). *Полум'яр. Життєпис Йозефа Геббельса*. Темпора.

Соколов М.С.,

аспірант,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

ВПЛИВ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Роль інформаційних медіа (мас-медіа) у розвитку сучасних суспільств, політичних процесів важко переоцінити. Поняття «медіа» походить від латинського «medium» (середина, посередник), під ним розуміються будь-які канали створення і трансляції інформації від джерела до «споживача» (аудиторії), а також її зберігання, обміну та відтворення. Найбільш поширеними сучасними видами медіа є: традиційні (друковані, аудіо- та візуальні технології – телебачення, радіо, кіно), інтернет-ЗМІ, соціальні мережі, месенджери, платформи для інтерактивного спілкування тощо. Сьогодні мас-медіа є невід’ємною частиною політичної дійсності і основним засобом формування громадської думки, політичної культури та комунікації.

Проблеми становлення політичної культури в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства висвітлюються в роботах В. Андрусишина, П. Блозви, М. Григорчука, А. Денисюк, Т. Радкевич, І. Цурканової, Ю. Шайгородського та ін. Дослідники питань соціально-політичної комунікації та взаємодії на основі різних парадигм діяльності медіа, соціальних наслідків розвитку масмедіа та їх впливу на політичну культуру громадян, зокрема в умовах повномасштабної військової агресії в Україні (Н. Білан, Н. Волос, Д. Галлін, М. Гансен, М. Генінг, О. Грудка, В. Дмитрієв, С. Кирничний, В. Климончук, С. Матвієнков, Т. Присяжнюк, Ю. Щербій та ін.) вказують на їх критично важливу роль як засобу інформування суспільства про актуальні події, фіксації і документування історичних фактів, активізації проукраїнської громадської позиції.

В останні роки соціально-політичне значення медіа постійно зростає. На думку О. Грудка, «медіа виступають містком між політикою і людьми, і саме ними уможлиблюється демократія – політичний режим, де узаконено вплив народу на владу. Для демократичного функціонування сучасних держав функція посередництва, яка впливає власне з етимології слова «медіа» – є незамінною. Вона забезпечує двосторонність політичного процесу, свідчить про наявність комунікації між державою і її громадянами» [2].

Російсько-українська війна не тільки сприяла розвитку медіа-технологій в Україні та світі, а й перетворила їх на потужний засіб формування політичної культури громадянського суспільства, її молодого покоління. В контексті цього політичну культуру української молоді можна трактувати як «сукупність психологічних конструктів, які формують життєтворення молодих осіб у політичному середовищі та поширюються в межах спільноти через суспільний контакт. Для неї характерні набір уявлень про політичний процес, довіра до соціально-політичних інститутів, поділяння цінностей свободи, толерантності, можливості особи активного включення в громадсько-політичні процеси» [1, с. 28].

«Україна переживає інтенсивний розвиток інформаційного простору, особливо завдяки активному використанню нових медіа. Інтернет-платформи та соціальні мережі стають не лише основними джерелами інформації, а й ключовими інструментами обміну нею та вираження громадської думки», – вважає Т. Присяжнюк [4, с. 180]. «Комунікації на даному етапі визначальним чином впливають на весь простір політичної взаємодії, структурують поля політичних відносин – від партій та ідеологій до виборів та урядування і публічної політики. Без розгалуженої мережі вертикальних та горизонтальних комунікацій годі уявити діяльність публічної влади та громадського суспільства», – підкреслює В. Дмитрієв [3, с. 57].

Мас-медіа в умовах війни виконують важливі соціально-політичні функції:

- інформаційна (надання актуальної інформації про хід бойових дій, політичні рішення, роботу державних та громадських інститутів та організацій, про допомогу тощо);
- мобілізаційна (спонукання громадян до активних оборонно-захисних, соціальних і політичних дій);
- освітньо-виховна (формування громадської думки, культури і світогляду, підвищення рівня політичної освіченості);
- комунікативна (забезпечення обміну інформацією та досвідом при спілкуванні у різних форматах, налагодження нових контактів);
- психологічна (внесок у формування і регуляцію процесів свідомості, інтелектуально-емоційної та поведінкової сфери особистості).

Отже, в умовах війни перед українською молоддю постали нові виклики, пов'язані зі зламом політичних смислів та орієнтирів, потребою формування єдиної української ідентичності, утвердження таких національних цінностей, як патріотизм, єдність, незламність, взаємодопомога, громадянська консолідація та ін. Вплив сучасних медіа на політичну культуру молодих українців виражається у використанні їх спеціальних інструментів і технічних можливостей для: політичної організації та мобілізації; політичного і патріотичного виховання; формування громадської думки; оперативного інтерактивного інформування та розвитку навичок інформаційної інтернет-гігієни; налагодження особистих та соціально-політичних взаємозв'язків, спілкування; боротьби з ворожою дезінформацією (проти дія російській пропаганді та ІІСО, викриття політичних фейків тощо); психологічної підтримки та відновлення ментального здоров'я громадян та ін.

Список використаної літератури:

1. Блозва, П. І. (2017). *Соціальний капітал як психологічний ресурс становлення політичної культури молоді* [Дис. ... канд. псих. наук]. Київ. Ін-т соціальної та

політичної психології НАПН України. https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/diser_blozva.pdf

2. Грудка, О. (2016, серпень, 19) *Медіа між політикою і суспільством*. Українська правда. <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/08/19/7118132/>

3. Дмитрієв, В. В. (2025). *Роль масмедіа у процесі формування політичної ідентичності в Україні* [Дис. ... доктора філософії]. Одеса. Національний університет «Одеська юридична академія». <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4ef627fd-810a-4b8a-a7db-eef398888d1c/content>

4. Присяжнюк, Т. (2024). Нові медіа в інформаційно-комунікативному просторі України. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. Вип. 17*. 178-186. <file:///C:/Users/Professional/Downloads/24.pdf>

ПОПУЛІЗМ ТА РАДИКАЛІЗМ У ІНФОРМАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Бабарикіна Н.А.,

*доцент кафедри політичних технологій,
кандидат політичних наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ПОПУЛІЗМ, ПОЛЯРИЗАЦІЯ ТА КРИЗА СОЛІДАРНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЙ

Сучасні демократії переживають глибоку кризу суспільної єдності, що тісно пов'язана з інформаційними трансформаціями останніх десятиліть. Цифровізація комунікації, соціальні мережі, алгоритмічні стрічки новин і медіа-маніпуляції сприяли не стільки розширенню публічної сфери, скільки її фрагментації. У цьому середовищі популізм і поляризація стали не лише політичними стратегіями, а й культурно-комунікативними феноменами, які підривають можливість солідарності — однієї з основних передумов демократичного співіснування.

У XXI столітті популізм дедалі більше постає не як ідеологія в традиційному сенсі, а як форма політичної комунікації, адаптована до логіки сучасного медіапростору. У цифрову епоху популізм трансформувався у медіа-популізм, де меседж і форма подачі важать більше, ніж зміст. Соціальні мережі стали ключовими майданчиками для поширення емоційно заряджених, візуально насичених і контроверсійних повідомлень, які стимулюють швидку реакцію, а не критичне осмислення. [1]

Алгоритмічна логіка цих платформ винагороджує гнів, сарказм, конфліктність і поляризацію, адже саме такі емоції підвищують залученість

користувачів і час перебування в мережі. Це створює сприятливе середовище для політичних акторів, які прагнуть не переконувати, а викликати емоційний відгук.

Популістські лідери ефективно використовують механізми персоналізації політики, коли політична ідея зводиться до харизми конкретної постаті — “лідера, що говорить від імені народу”. У такий спосіб формується уявна спільнота “справжнього народу”, який нібито протистоїть “корумпованій еліті”, “зовнішнім ворогам” або “внутрішнім зрадникам”. Такі бінарні опозиції виконують роль комунікативних маркерів належності, за допомогою яких послідовники легко ідентифікують “своїх” і “чужих”. Внаслідок цього суспільна комунікація поступово набуває характеру моральної війни, де відсутній простір для компромісу.

Популізм, який спирається на прості дихотомії — “ми проти них”, “народ проти еліт”, “свої проти чужих” — неминуче породжує інформаційну та соціальну поляризацію. Коли політична комунікація базується не на аргументації, а на емоційному протиставленні, суспільство поступово втрачає здатність до діалогу. У цьому сенсі популізм стає не лише політичним феноменом, а механізмом фрагментації публічної сфери, що перетворює інформаційний простір на арену постійного конфлікту й породжує поляризацію.

[2]

Інформаційна поляризація означає розділення громадян на замкнуті когнітивні та емоційні спільноти, де кожна група живе у власній реальності, споживаючи лише ті повідомлення, які підтверджують її переконання. Цей процес підсилюється алгоритмічними механізмами цифрових платформ, які формують ефект інформаційних бульбашок, ізолюючи користувачів від альтернативних точок зору. [3]

Унаслідок цього публічна комунікація втрачає властивість бути спільним простором обговорення, натомість стає сукупністю паралельних інформаційних світів. В умовах поляризації істина втрачає універсальність і набуває партійно-групового характеру: кожна спільнота має “свої факти”, “свої джерела”, “свої інтерпретації”. Це не лише підриває епістемічні основи демократії, де політичні

рішення мають базуватись на спільно визнаних даних, а й створює передумови для маніпуляцій та дезінформаційних кампаній. Інформаційні війни сучасності активно використовують цей стан фрагментації, підживлюючи соціальні антагонізми та посилюючи недовіру між громадянами. [5]

Особливо небезпечним наслідком інформаційної поляризації є нормалізація недовіри — як до інституцій, так і до інших членів суспільства. Коли політичний супротивник сприймається не як опонент, а як “ворог”, можливість солідарності зникає. У такій ситуації зникають спільні підстави для колективної дії, адже суспільство перестає бачити себе як цілісну спільноту, здатну діяти задля спільного блага. [6]

Інформаційна поляризація послаблює соціальні зв'язки, які утримують суспільство разом, і підмінює поняття “ми” набором конкуруючих ідентичностей, що взаємно виключають одна одну. Там, де колись існувала політична спільність, формується емоційно сегментована маса, об'єднана не спільною метою, а спільним обуренням. [2]

Інформаційна поляризація — це не просто наслідок технологічних змін у сфері медіа, а глибинний соціальний процес, у якому переплітаються інформаційні, емоційні та політичні чинники. Вона є проміжною ланкою між популістською логікою конфлікту та кризою політичної солідарності, що стає центральним викликом для сучасних демократій. Адже там, де панує недовіра, страх і роз'єднаність, — солідарність перестає бути можливою, а демократія втрачає свій моральний фундамент.

Солідарність — одна з ключових засад демократії, яка забезпечує не лише соціальну згуртованість, а й нормативну легітимність політичного порядку. Політична солідарність є тим “соціальним клеєм”, без якого демократична система перетворюється на арену конкуруючих егоїзмів. [10]

Однак у цифрову добу відбувається зсув від колективних до індивідуалізованих форм публічності. Соціальні мережі надають людині ілюзію участі — “репост”, “лайк”, “коментар” стають сурогатами громадянської дії, не вимагаючи жодного реального залучення. Така поверхнева взаємодія замінює

справжні механізми колективної мобілізації і поступово формує культуру пасивної співпричетності, де політична участь редукується до символічних жестів підтримки.

Цифровий медіапростір формує множинність інформаційних реальностей. Люди більше не мають спільного інформаційного поля, спільних символів чи навіть однакових розумінь подій. Ця дисперсія досвіду знищує уявлення про “спільне ми”, без якого солідарність неможлива. Адже співчуття та взаємна підтримка ґрунтуються на усвідомленні спільності долі — коли ми розділяємо не лише інформацію, а й сенс. [9]

У політизованому інформаційному середовищі іншість часто подається як загроза. Поляризаційні наративи формують ставлення до опонента як до “ворога”, якого треба не зрозуміти, а перемогти. Унаслідок цього емпатія — здатність поставити себе на місце іншого — зникає з публічної сфери, а з нею і можливість моральної солідарності. Замість “співпереживання” утверджується “злорадне спостереження”, коли успіх чи поразка іншої групи сприймається як частина символічної війни.

Солідарність передбачає готовність до спільного зусилля, навіть якщо воно не дає миттєвої вигоди. Але у суспільстві, де переважає індивідуалістична логіка “особистого бренду” та конкурентного самоствердження, цінність колективності девальвується. Люди схильні об’єднуватися лише ситуативно — у “флешмобах” чи короткочасних онлайн-кампаніях — без тривалих соціальних зобов’язань. Так утворюються тимчасові солідарності, які швидко зникають після емоційного сплеску. [7]

Коли інформаційне поле фрагментоване, відповідальність за спільне благо розмивається. Людина перестає відчувати себе частиною колективного “ми” і делегує турботу про спільне інституціям або “іншим”. Це породжує пасивну форму відчуження, коли навіть очевидні суспільні кризи — війна, корупція, нерівність — сприймаються як щось “зовнішнє”, а не як моральний виклик, що вимагає спільної дії.

У підсумку, криза солідарності є не просто відсутністю єдності, а симптомом глибших трансформацій публічності та комунікації. Політична солідарність, яка колись ґрунтувалася на довірі, співпереживанні та спільному досвіді, сьогодні опиняється під тиском алгоритмічно керованих емоцій, комунікативних бар'єрів і моральної втоми суспільства.

Саме це становить одну з головних загроз демократії: адже без солідарності свобода стає привілеєм, справедливість — риторикою, а політика — ринком емоцій, де спільне благо замінює індивідуальна вигода.

Ключовим завданням демократичних суспільств є переналаштування інформаційної екосистеми — від алгоритмів до етичних стандартів журналістики — з метою створення умов для інклюзивної комунікації, відповідальної публічності та підтримки взаємного розуміння.

Криза солідарності в сучасних демократіях є не лише наслідком соціальних розколів, а передусім результатом структурних змін інформаційного простору. Популізм і поляризація експлуатують цю трансформацію, але саме через розвиток медіа-грамотності, громадянських комунікацій і культури діалогу можливе відновлення спільного простору довіри. Солідарність у XXI столітті постає не як даність, а як щоденна політична практика опору дезінформації, маніпуляції та цинізму.

Список використаної літератури:

1. Jaster, D., Swed, O., & Frère, B. (2022). The critical masses: The rise of contemporary populism and its relation to solidarity, systems, and lifeworlds. *Society*, 59(6), 701–713. <https://doi.org/10.1007/s12115-022-00746-4> (PMC)
2. Ginsburgh, V., Perelman, S., & Pestieau, P. (2021). Populism and social polarization in European democracies. *CESifo Economic Studies*, 67(4), 371–404. <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifab006> (OUP Academic)
3. Schedler, A. (2023). Rethinking political polarization. *Political Science Quarterly*, 138(3), 335–359. <https://doi.org/10.1093/psquar/qqad038> (OUP Academic)

4. Matsyshyna, I. (2023, May 10). *Rethinking solidarity in a time of war and global compassion*. Denkraum Ukraine. https://www.denkraum-ukraine.de/en/media/blog/post?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=67&cHash=4ca30e228e7fe1c660981bcf028e6d39
5. Piccolino, G., & Puleo, L. (2024). Ideological drivers of participatory democracy in Europe: Disentangling the different approaches of populism and post-materialist politics. *European Political Science*, 23, 115–132. <https://doi.org/10.1057/s41304-023-00432-x> (SpringerLink)
6. Wallaschek, S., Starke, C., & Brüning, C. (2020). Solidarity in the public sphere: A discourse network analysis of German newspapers (2008-2017). *Politics & Governance*, 8(2). <https://doi.org/10.17645/pag.v8i2.2609> (cogitatiopress.com)
7. Melleuish, G. (2018). Democracy, liberalism and the challenge of social solidarity. *Social Sciences*, 7(7), 110. <https://doi.org/10.3390/socsci7070110> (MDPI)
8. Kaul, V. (2020). Sources of democracy: Rights, trust and solidarity. *Philosophy & Social Criticism*, 46(5), 472–486. (philpapers.org)
9. Neumann, E. (2023). The political aspects of solidarity mobilizations in the context of shrinking civil society during the first wave of COVID-19. *European Societies*, 25(1), 132–153. <https://doi.org/10.1080/14616696.2022.2100443> (direct.mit.edu)
10. Niederberger, A. (2013). Democratic solidarity: Why do democracies owe support to democracy movements? *Revista de Estudios Sociales*, 46, 54–62. <https://doi.org/10.7440/res46.2013.06> (journals.openedition.org)

Бульбенюк С.С.,

професор кафедри політичних технологій,

кандидат політичних наук, доцент,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

НАДЖІНГ ЯК ПОЛІТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ В ЧАСИ ПОСТПРАВДИ

У 2008 р. побачила світ книга «Nudge: Архітектура вибору», її авторами були нобелівський лауреат з економіки Річард Талер та юрист Касс Санстейн. У названій праці було представлено обґрунтування концепції «підштовхування» (від англ. Nudge). Початково концепція «підштовхування» була створена для царини маркетингових досліджень та вироблення ефективного інструментарію прийняття рішень, коли людину підштовхують прийняти певне рішення, наприклад купити той чи інший товар [1].

З роками ідеї концепції «підштовхування» поширилися на політичну царину – у формі наджінгу як політичної технології. Наджінг як політична технологія не є пропагандою чи відвертою маніпуляцією, це радше створення/конструювання певного психоемоційного фону, коли людину змушують обрати ту чи іншу лінію/модель поведінки, при цьому цей індивід переконаний, що те є його вільний вибір. Як зауважує В. Крикун, «підштовхування» є різновидом психологічного впливу, поряд з навіюванням та переконанням [2, 47].

Головною особливістю «підштовхування» є те, що ця технологія не передбачає прямого впливу на людину (скажімо, на реципієнта інформації), основним інструментом наджінгу є «демонстрація об'єкту впливу необхідних поглядів засобами позитивних прикладів, моделей поведінки тощо» [2, 48]. Як приклад, можна навести маніпуляції зі стрічкою новин на різних новинних сайтах або агрегаторах новин, алгоритми пропозицій контенту у соціальних мережах та на YouTube, бо наджінг виконує зокрема й інформативну функцію.

Показово, що автори книги «Nudge: Архітектура вибору» теж використали власну технологію для підвищення продажів: на обкладинці була розміщена позначка «У світі продано більше ніж 750 000 примірників» [2, 51]. З одного боку, ніби нейтральна інформація про обсяги продажів книги. З іншого, це та інформація, яка спонукає покупця звернути особливу увагу саме на цей товар, оскільки він користується популярністю. Подібним чином діють психологічні механізми «підштовхування» у політичних технологіях. «Чисельні дослідження конформності засвідчують: якщо архітектори вибору хочуть змінити поведінку індивідів за допомогою підштовхування, необхідно повідомити, що інші поводять себе певним чином (так, інформація про високу явку на виборчих дільницях підштовхує до участі у голосуванні)», - слушно зауважує Ю. Магдич [3, 42].

Ще однією особливістю технології надж-вибору є феномен відкладених наслідків. Названий феномен особливо фактурно проявляється під час прийняття рішень громадянином в електоральних процесах. Інструментарій «підштовхування» передбачає, що ініціатори застосування цієї технології напряду не впливають на виборця та його вибір, але підштовхують його до певного рішення. Наслідки такого рішення стануть наочними пізніше, подібно до того, як й усвідомлення частиною виборців, що їх вибір не був абсолютно самостійним. Прихід до влади політиків-популістів у багатьох країнах світу, зростання популярності праворадикальних ідей у США та країнах Європи і, водночас, поширення теорій змови, конспірологічних «передбачень» – це багато в чому наслідки відкладеної дії технології наджінгу.

Тому не дивно, що надж-стратегії в останні роки активно розробляються та використовуються в багатьох країнах, у тому числі у названих вище. Там функціонують окремі урядові структури, які зайняті конструюванням подібних технологій та їх впровадженням у соціальну політику. Так, у країнах Західної Європи в останнє десятиріччя технологія «підштовхування» використовується для стимулювання про-соціальної поведінки громадян, зокрема екологічно свідомого споживання. Дослідження, проведені у Німеччині,

продемонстрували, що цифрові наджинги варто застосовувати для стимулювання екологічно відповідальних купівель. Технологія цифрового наджингу у цьому випадку базувалася на двох складових: цифрових налаштувань, які першими пропонували екологічно відповідальні товари, та соціальних наджингів – нагадувань, що екологічна свідомість є соціально відповідальною та схвальною [4]. Зрозуміло, що подібні цифрові «підштовхування» можуть використовуватися та використовуються і в політичних цілях.

В епоху постправди цифрові технології, у тому числі надж-технології, стають подібними до кухонного ножа – ним можна порізати хліб, а можна вбити людину. Алгоритмічний розрахунок людських емоцій та бажань; конкуренція людини з ШІ, яка постійно зростає; перетворення політики на різновид шоу бізнесу з відчутним популістським акцентом; політична, економічна та соціальна нестабільність, яка схиляє «маленьку людину» до прийняття простих рішень та секторального бачення проблем у вимірах етики – ті основні фактори, які роблять «підштовхування» у політичній поведінці сучасного громадянина-виборця більш поширеними. Адже особливістю людини цифрової доби та постправди є намагання жити у режимі мінімальних зусиль, максимально конформно та зручно.

Цікаво, що термін «постправа» («post-truth») став відомим та отримав поширення на початку нової хвилі панування популізму у сучасному світі – після референдуму Brexit та під час першого президентства Д. Трампа, адміністрація якого ще у 2016 р. почала використовувати евфемізм «альтернативні факти» [5].

Вітчизняний дослідник Я. Коркос задається питанням «Чим зумовлене вживання терміна «епоха постправди»?». Науковець пропонує наступні відповіді.

1. «Об’ємом дезінформації. Брехня та маніпуляції у політиці були завжди, однак настільки масована дезінформація, як це було за правління Д. Трампа, не мала місця в історії демократичних країн» (стаття була підготовлена у 2023

р., втім 11 місяців другого президентства Д. Трампа не тільки не спростовують цитовану тезу, вони її посилюють ще більш наочними прикладами «альтернативних фактів» в інтерпретації господаря Білого Дому нині – С.Б.).

2. «Прояв ознак епохи постправди серед демократичних країн. Використання політики «альтернативних фактів» є частиною державної політики таких авторитарних країн, як Китай, Росія, Білорусь тощо, однак прояв її у демократичному суспільстві є нетиповим» (на листопад 2025 р. з цим твердженням можна посперечатися, аналізуючи застосування практик «альтернативних фактів» у США, Угорщині, Словаччині, Сербії – С.Б.).

3. «Толерантністю до брехні у суспільному житті. Політична брехня стала очевидною, однак відсутня політична відповідальність за неї. Ймовірним поясненням цього є саме некритичність пересічних громадян» [6, 25].

Зважаючи на те, що постправда та її поширення ґрунтується багато в чому на когнітивних викривленнях як феномені психіки людини, наджінг-технології стають простішими чи навіть примітивнішими. Адже архітекторам «підштовхування» можна не докладати зайвих зусиль, головне – сформувати цільову аудиторію з людей з однаковими чи схожими поглядами на політику, соціальне життя, медицину, екологію і т. ін., поглядами, які засновані на «альтернативних фактах».

У такому разі спрацьовує «ефект відлуння», коли переконання людини резонують з переконаннями її однодумців й повертаються до неї самої, багаторазово підсилюючись. За таких умов когнітивні викривлення одного індивіда штовхають його шукати та доєднуватися до однодумців, а згуртування однодумців підсилює ці когнітивні викривлення в рази, що й формує одну з бульбашок світу постправди. «В умовах суспільства постправди також важливо розуміти те, що факти в інформаційному просторі співіснують з думкою користувача, а часом і поступаються їй», - зауважують Т. Гайналь, І. Кучера та С. Білоус, досліджуючи фактори виникнення і виживання постправди нині [7, 19].

Таким чином, політичні технології «підштовхування» (наджінг) в епоху постправди отримали «друге дихання», що пов'язано з переможною ходою політиків-популістів по всьому світу. І це, безперечно, становить серйозну загрозу демократії, яку в умовах постправди все частіше заміняє «постдемократія» - модель, коли справжні конкурентні вибори підміняються виставами зі світу шоу-бізнесу. Чи встоять класичні демократії за цих умов? Час покаже.

Список використаної літератури:

1. Thaler, R., & Sunstein, C. N. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
2. Крикун, В. Ю. (2018). Підштовхування як технологія комунікативного впливу. *Гуманітарні студії: Збірник наукових праць*, (31), 47–57.
3. Магдич, Ю. А. (2019). Надж-технології у процесах політичного маніпулювання суспільною свідомістю. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, (2 (42)), 41–44.
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/bcb34ce5-5f92-4684-ba00-30161f82fead/content>
4. Conscious Commerce-Digital Nudging and Sustainable E-commerce Purchase Decisions. (2022). *arXiv preprint arXiv:2210.02407*.
5. Word of the year 2016 is... (2016). *English Oxford Living Dictionaries*. URL: <https://web.archive.org/web/20161116101017/>
<https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>
6. Коркос, Я. О. (2023). Епоха постправди в сучасному світі: витоки та причини. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія*, випуск 1, 23-31.
7. Гайналь, Т. О., Кучера, І. В., Білоус, С. І. (2022). Епоха постправди: фактори виникнення і виживання. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, № 36, 15-20.
<http://agroecozem.onua.edu.ua/index.php/APFS/article/view/1104>

Назарчук О.М.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МІЖСЕКТОРАЛЬНИХ КОАЛІЦІЙ НА ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ У ПОСТКОНФЛІКТНИХ ДЕРЖАВАХ

У сучасній політичній науці проблему відновлення державності в постконфліктних суспільствах дедалі частіше розглядають крізь призму міжсекторальної взаємодії як визначального чинника забезпечення політичної стабільності. Міжсекторальні коаліції відіграють суттєву роль у процесах відновлення та стабілізації політичних систем у постконфліктних державах. В умовах інституційної слабкості, обмеженості ресурсів і соціальної фрагментації ефективне ухвалення політичних рішень можливе лише за умови скоординованих дій державного апарату, приватного сектору та громадянського суспільства.

У цьому контексті такі об'єднання різних акторів стають платформами для розроблення узгоджених стратегій, інтеграції розбіжних інтересів і забезпечення легітимності державної влади, водночас мінімізуючи ризики повторного конфлікту. Міжсекторальні коаліції функціонують як інструмент адаптивного управління, що підвищує спроможність держави оперативно реагувати на загрози, підтримувати інституційну стійкість і забезпечувати стабільне функціонування в умовах кризових викликів. З огляду на це, національна безпека постає одним із ключових елементів геополітичної стратегії держави, що забезпечує стабільне функціонування суспільства та створює умови для реалізації національних інтересів. Ресурсний потенціал країни, що охоплює природні багатства, демографічний потенціал і географічне розташування, оцінюють з огляду на його внесок у зміцнення обороноздатності та економічної самодостатності. Частину ресурсів спрямовують на розвиток військової

спроможності, що дає змогу гарантувати збереження суверенітету та компенсувати наявні обмеження, що пов'язані, зокрема, з не вигідним географічним положенням або нестачею природних ресурсів.

Окрім того, сучасна конкуренція між державами набуває нових форм і масштабів, охоплюючи не лише боротьбу за контроль над територіями або військовими об'єктами, а й змагання за домінування в глобальній економіці, доступ до стратегічно важливих ресурсів і вплив на високотехнологічні ринки. У цьому контексті економічні союзи, торговельні блоки та багатосторонні організації виступають інструментами реалізації стратегічних і геополітичних цілей держав [1]. Горизонтальна взаємодія між державними інституціями, приватним сектором і громадянським суспільством компенсує недоліки централізованих управлінських структур і сприяє демократизації процесу ухвалення рішень. У постконфліктних державах такі коаліції охоплюють політичний, соціальний, економічний, екологічний та інформаційний виміри, інтегруючи ресурси й експертний потенціал. Залучення громадянського суспільства створює ефективний механізм зворотного зв'язку, що забезпечує оцінювання результативності політичних рішень, підвищує рівень підзвітності органів влади та зміцнює довіру населення до державних інституцій.

Варто зазначити, що глобальні конфлікти формуються під впливом комплексної взаємодії політичних, економічних, соціальних і екологічних чинників. Геополітична напруженість, боротьба за стратегічні ресурси, нерівномірність соціально-економічного розвитку та конкуренція за вплив у міжнародних організаціях створюють багатовимірне поле ризиків для держав. Взаємозалежність цих чинників зумовлює ескалацію локальних криз до рівня регіональних або глобальних конфліктів, що вимагає системного підходу до їх аналізу з метою прогнозування та запобігання потенційним загрозам (рис. 1).

Таким чином, аналіз взаємозв'язку чинників глобальних конфліктів дає змогу виявити ключові точки впливу, у межах яких можлива реалізація превентивної політики та дипломатичних ініціатив. Окрім того, розуміння механізмів взаємодії економічної нестабільності, нерівності доступу до ресурсів,

політичної фрагментації та екологічних викликів сприяє розробленню міжсекторальних стратегій стійкості. Для постконфліктних держав така оцінка має особливе значення, оскільки забезпечує можливість інтеграції державних, приватних і громадських ресурсів з метою ефективного реагування на потенційні загрози та запобігання ескалації кризових ситуацій.

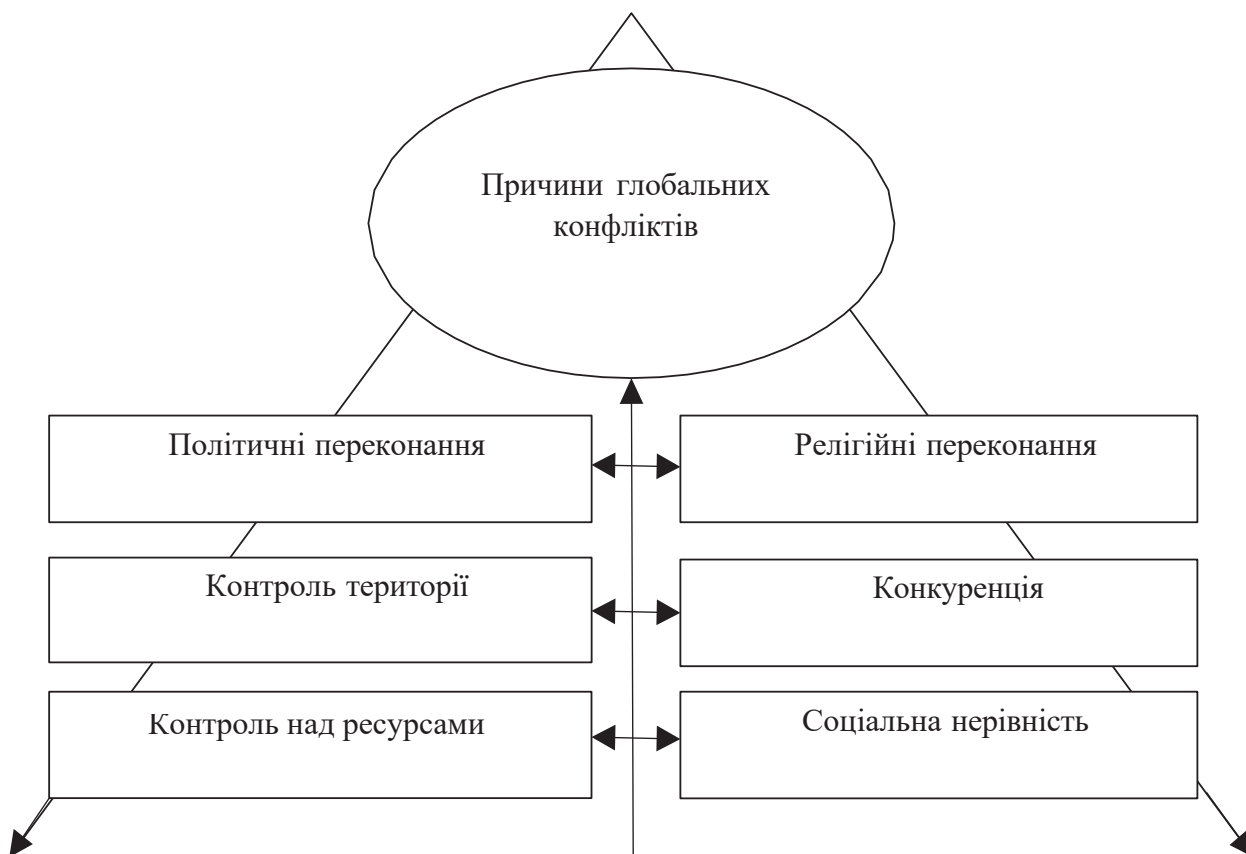

Рис. 1. Причини формування глобальних конфліктів

Джерело: розроблено автором на основі [2, с. 191]

Зокрема досвід держав Європейського Союзу та НАТО підтверджує результативність міжсекторальної взаємодії як інструменту підвищення національної стійкості. Багаторівневі системи управління, що об'єднують державні інституції, бізнес, громадянське суспільство та міжнародні організації, забезпечують своєчасне виявлення загроз, координацію дій у кризових ситуаціях і сприяють післякризовому відновленню. Так, у межах Європейського Союзу функціонують інституції та агентства, відповідальні за кібербезпеку, захист

критичної інфраструктури, економічну стабільність і соціальну згуртованість, що забезпечують формування комплексної системи національної та регіональної стійкості. У рамках НАТО впроваджуються концепції комплексної стійкості, які інтегрують військовий, економічний, соціальний та інформаційний компоненти, підвищуючи спроможність держав протидіяти багатовимірним викликам [3, с. 61].

У постконфліктних країнах міжсекторальні коаліції також відіграють важливу роль у відновленні легітимності державних інституцій, реконструкції систем управління та відродженні соціальної довіри. Такі об'єднання формують інтегровані моделі управління, у межах яких державне регулювання поєднується з економічною ініціативою приватного сектору та громадським контролем. Це сприяє стабілізації політичних процесів, підтримці економічного розвитку, залученню інноваційних ресурсів і підвищенню готовності суспільства до реагування на потенційні загрози.

Постійна взаємодія державних органів, місцевих адміністрацій, громадських інституцій і міжнародних партнерів забезпечує узгодження стратегічних пріоритетів, комплексне оцінювання ризиків і розроблення адаптивних політичних рішень. Такий підхід дає змогу підвищити ефективність управлінських процесів і посилити стійкість політичних систем у кризових умовах.

Взаємозв'язок між стійкістю та безпекою виявляється в тому, що безпека постає передумовою сталого розвитку, а стійкість – базою для тривалої безпеки. У постконфліктних умовах цей взаємозв'язок набуває особливого значення, оскільки відновлення інституцій без соціальної згуртованості та довіри є нестійким, а громадська активність без належних гарантій безпеки не здатна забезпечити ефективний вплив на політичні процеси. Міжсекторальні коаліції, об'єднуючи державну владу, бізнес і громадянське суспільство, сприяють зміцненню безпекової інфраструктури та створенню умов для тривалого соціального розвитку.

Підвищення ефективності міжнародної співпраці у сфері безпеки передбачає впровадження і застосування комплексу інтегрованих заходів, що охоплюють військові, економічні, соціальні та культурні аспекти. Розроблення таких стратегій дає змогу всебічно оцінювати конфліктні ситуації та ухвалювати обґрунтовані рішення. У цьому контексті актуальним є створення оперативних міжнародних механізмів реагування на сучасні загрози, зокрема у сфері кібербезпеки та протидії транснаціональному тероризму, що підвищує швидкість і гнучкість у процесі прийняття рішень.

Водночас вагому роль у процесах мирного врегулювання відіграє активне залучення громадянського суспільства, бізнесу та місцевих спільнот, оскільки саме вони найбільш зацікавлені в стабільності регіонів. Превентивна дипломатія та усунення першопричин конфліктів на ранніх етапах сприяють запобіганню масштабним кризам, тоді як надання гуманітарної допомоги постраждалим забезпечує відновлення базових потреб населення та формує позитивний імідж миротворчих ініціатив.

Таким чином, реалізація таких заходів створює підґрунтя для формування ефективної системи міжнародної безпеки, здатної оперативно реагувати на нові виклики та гарантувати довгострокову стабільність.

Список: використаної літератури:

1. Hossain, A. T., Masum, A. A., & Saadi, S. (2023). The impact of geopolitical risks on foreign exchange markets: evidence from the Russia-Ukraine war. *Finance Research Letters*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4056137>
2. Жеребятнікова, І. В., Кравченко, О. В., & Горбачов, А. В. (2025). Геополітичні конфлікти: аналіз впливу на трансформацію міжнародних відносин. *Міжнародні та політичні дослідження*, (39), 187–198. <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.39.15>
3. Кравчук, Н. Х., & Бадюк, Х. (2023). Геополітичні та гео економічні наслідки сучасних міжнародних збройних конфліктів. *Вісник економіки*, (4), 52–66. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.052>

Бульківська К.А.
здобувачка 2 курсу,
ОПП «Політичні технології та лідерство»,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Дворніченко В.О.
здобувачка 2 курсу,
ОПП «Політичні технології та лідерство»
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Лисенко Ю.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПОПУЛІЗМУ ТА РАДИКАЛІЗМУ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Цифрова трансформація та вплив на політичну свідомість проявляються у тому, що інформаційна революція мала звільнити людину, але натомість зробила її заручником власних емоцій. Популізм розквітає саме в такому середовищі: він не пояснює, а збуджує, не аналізує, а спокушає. Це означає, що емоційна політика замінює аналітичну, а там, де раніше змагалися аргументи, в сучасних реаліях стикаються емоційні імпульси. Всі ці процеси створюють ілюзію демократії участі, підривають її інтелектуальний фундамент. На думку фахівців, алгоритми навчилися «годувати» нас тим, що ми хочемо почути, і саме в цьому ґрунті проростає популізм, який говорить мовою почуттів, а не розуму. Сучасна людина більше шукає резонанс і емоційне підтвердження власної позиції, ніж об'єктивну істину — і це значною мірою підсилюється характеристиками цифрової інформаційної екосистеми [2]. Погодимося, що за таких обставин починає формуватися «чорно – біле» бачення світу, де популісти можуть розділяти суспільство на «своїх» та «чужих» або «поганих». До першої категорії

можна віднести простий народ, а до другої – владу, мігрантів з різних країн та державні інституції, до яких може зрости недовіра населення.

Такі механізми популізму як спрощені меседжі формують масову свідомість, а це виявляється в тому, що популізм перетворює складні політичні й соціальні питання на короткі, зрозумілі більшості слогани і образи, які легко сприймає широка аудиторія. К особливість можна відмітити те, що популісти не прагнуть розгорнути аналітичну картину або запропонувати комплексні рішення, вони грають на емоціях: страху, обуренні або надії на миттєве полегшення. Часто популістами створюються чіткі образи «ворога» чи «рятівника», що допомагає швидко сформувати підтримку і мобілізувати аудиторію без глибокого аналізу нею подій. У цифрову епоху в сучасному світі ці повідомлення поширюються миттєво через соціальні мережі, короткі відео й меми. На думку дослідників Р.Ключника та К.Невеселої, алгоритми додатково підсилюють контент, який викликає емоції, створюючи ефект підтвердження і зменшуючи мотив до критичної перевірки інформації [2]. Для прикладу, у США в 2024 р. у передвиборчій кампанії на пост президента Дональд Трамп відверто апелював до «простого американця», використовуючи короткі популістські відео і політичні меми заради отримання голосів на виборах.

Варто зауважити, що цифровий контент як засіб розповсюдження політичних ідеологій, функціонує так, що політичні ідеї в сучасному світі поширюються не лише через традиційні медіа, а переважно через соцмережі, блоги, подкасти, відеоплатформи та мем-культуру. Ці методи поширення інформації дозволяють швидко досягати великої аудиторії й ефективно створювати емоційний ефект. Цифровий контент формує сприйняття реальності, підкреслюючи одні факти й ігноруючи інші, інструменталізує відчуття терміновості чи небезпеки, а іноді навмисно спрощує складні проблеми. В умовах, коли алгоритмічні механізми підсилюють контент із великою взаємодією (перегляди, лайки, коментарі), формується «резонанс», що додатково закріплює вже існуючі переконання користувачів [2]. Особливо можна виділити зростання впливу цифрових платформ та соцмереж, наприклад через платформу

TikTok, яка відіграла значну роль у виборчих кампаніях, зокрема президентській кампанії кандидата Келіна Джорджеску в Румунії. Тоді він несподівано набрав близько 22,94 % голосів у першому турі саме завдяки активності в TikTok, а трішки пізніше система та менеджери виявили мережу фейкових акаунтів, які просували праворадикальні й проросійські наративи в рекомендаціях громадян. Такий яскравий приклад показує, що цифровий контент — це не просто додаток до політичної кампанії, а прямий механізм формування ідеологій, образів та мобілізації певного суспільства.

Щодо радикалізму, то він виникає як реакція на складність сучасного інформаційного простору. Відповідно, коли громадяни стикаються зі складністю та невизначеністю, то вони шукають прості, зрозумілі (часто крайні) відповіді. Крайні (радикальні) політичні позиції пропонують ясні образи та швидкі рішення, що дає населенню відчуття контролю в умовах інформаційної перевантаженості. У сучасному політичному та інформаційному середовищі такі ідеї швидко поширюються через цифрові мережі, де підсилюється їх емоційний ефект: страх, гнів чи надія на швидкі зміни. Алгоритми соцмереж підсилюють цей процес, показуючи контент, який підтверджує існуючі погляди, і в результаті радикальні ідеї набувають вигляду логічних і привабливих для аудиторії, навіть коли їх наслідки можуть бути небезпечними [1]. Так, за повідомленнями новинного онлайн-ресурсу Чехії [3], у 2025 році затримано п'ятеро підлітків (більшість менше 18 років), які радикалізувалися онлайн, проводили пропаганду ненависті до меншостей євреїв, ЛГБТ та готували спробу підпалу синагоги в м.Брно. Особливістю є те, що ці підлітки не мали попередніх формальних зв'язків із радикальними групами, їх радикалізація відбулась через соцмережі, контент ненависті, алгоритми, які підсилювали екстремістські меседжі.

Медіаграмотність і критичне мислення як захист від маніпуляцій та популізму — це не лише вміння «перевіряти факти», а ширша компетенція, що включає розуміння мотивів джерел інформації, механізмів поширення контенту, алгоритмічних впливів і власних когнітивних упереджень. Саме ці навички дозволяють розпізнати, коли на аудиторію працюють емоції або спрощені

меседжі, і не потрапити на «гачок» популістських чи радикальних наративів. Особливо важливою є здатність до системного аналізу повідомлення: хто його створив, з якою метою, які факти посилено, а які проігноровано. Людина з критичним мисленням не піддається спокусі швидких висновків, вона запитує джерела, шукає контекст і зіставляє дані перед тим, як робити остаточні висновки [2].

Список використаної літератури:

1. Вознюк, П. Ф. (2013, 2 липня). *Молодіжний радикалізм в Україні: чинники ескалації та шляхи попередження небезпечних проявів*. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/molodizhniy-radikalizm-v-ukraini-chinniki-eskalacii-ta>
2. Ключник, Р. М., & Невесела, К. О. (2020). Популізм як сучасний політико-економічний феномен. *Академічний огляд*, (2), 5–15. <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c1982acf-577e-4f1b-a2e2-fac8bb9c901f/content>
3. Чехія-Онлайн. (2025). *Підлітки фанати ІДІЛ спробували вбити людину в Чехії: поліція їх викрила*. <https://czechia-online.cz/pidlitky-fanaty-idil-sprobuvaly-vbyty-lyudynu-v-chehiyi-policziya-yih-vykryla>

Короп О.В.,

*аспірант кафедри політології та державного управління,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ВИЯВЛЕННЯ ПОПУЛІСТСЬКОЇ РИТОРИКИ ТА РАДИКАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ TELEGRAM-ДИСКУРСІ (2022–2025): МЕТОДИ ML/NLP ТА ПРЕДИКТИВНА ДІАГНОСТИКА ЗАГРОЗ

В умовах повномасштабної агресії РФ проти України інформаційний простір трансформувався у ключовий домен когнітивного протистояння. Соціальні мережі, зокрема Telegram, стали середовищем не лише для поширення дезінформації, а й для інкубації радикальних ідеологій та популістської

мобілізації. Традиційні якісні методи політології не здатні ефективно обробляти масиви даних, що генеруються в режимі реального часу, та виявляти латентні ознаки радикалізації на ранніх етапах. Це зумовлює необхідність застосування інструментарію обчислювальної соціальної науки (Computational Social Science), зокрема методів обробки природної мови (NLP) та машинного навчання (ML), для автоматизованої діагностики загроз національній безпеці (Ahmad et al., 2025).

Актуальність теми полягає у критичній потребі розробки предиктивних моделей, здатних ідентифікувати патерни «дата-керованого популізму» (data-driven populism) та насильницького екстремізму в онлайн-дискурсі. Використання штучного інтелекту дозволяє перейти від реактивного спростування фейків до системного аналізу архітектури радикалізації.

Метою дослідження є аналіз ефективності сучасних алгоритмів ML/NLP (від Random Forest до трансформерів) у завданнях детекції популістської риторики та мови ворожнечі в українському та пов'язаному з ним інформаційному просторі (2022–2025 pp.).

Аналіз наукового доробку демонструє, що дослідження радикалізації та популізму вийшли на новий технологічний рівень, інтегруючи текстовий та візуальний аналіз.

Ключовим напрямом є виявлення семантичних маркерів радикалізації. У роботі Paziuk та співавт. застосовано інструментарій Attack-Index у поєднанні з великими мовними моделями (LLM) для декодування наративів когнітивної війни (Paziuk et al., 2025). Автори довели, що радикалізація дискурсу (зокрема, ядерний шантаж) не є хаотичною, а синхронізується з геополітичними подіями, формуючи кластери страху для психологічного тиску на аудиторію. Це підтверджує тези про штучну природу радикалізації, керовану через алгоритми соцмереж.

Для глибокого аналізу текстової складової популізму ефективним виявився метод динамічного тематичного моделювання (Dynamic Topic Modeling). Makhortykh, Kulichkina та Maikovska, використовуючи алгоритм BERTopic, проаналізували еволюцію дискурсу українських та російських

посадовців (Makhortykh et al., 2025). Дослідження виявило структурну відмінність: якщо український дискурс консолідувався навколо захисту державності, то російський — демонстрував ознаки популістського уникнення реальності та розмивання відповідальності, що є характерним для авторитарного популізму.

Окремий пласт досліджень фокусується на стилістиці популізму. Oleinik у своєму аналізі Telegram-каналів «воєнкорів» застосував напівконтрольоване навчання (semi-supervised learning) та спеціалізований «словник війни» (Oleinik, 2024). Результати показали, що Telegram-середовище сприяє значно вищому рівню радикалізації та емоційної напруги порівняно з традиційними медіа. «Воєнкори» використовують специфічну лексику для формування агресивної спільноти, що підтверджує гіпотезу про ехо-камери як каталізатори екстремізму.

Технологічний прорив у детекції прихованої радикалізації демонструє модель RADAR#, описана групою авторів (Al-Shawakfa et al., 2025). Це ансамблева архітектура, що поєднує трансформер (AraBERT) для розуміння контексту та гібридну мережу CNN-BiLSTM для фіксації локальних патернів. Хоча модель розроблена на матеріалі арабської мови, запропонований підхід досягає 98% точності у виявленні екстремізму і є релевантним для адаптації до українського контексту, де радикальні групи також використовують специфічний сленг та кодові слова.

Важливим аспектом є мультимодальність популізму (текст + зображення). Major та Tomašević застосували алгоритми комп'ютерного зору (Computer Vision) для аналізу мікровиразів обличчя політичних лідерів (Major & Tomašević, 2025). Дослідження довело, що популісти статистично частіше демонструють негативні емоції (гнів, огида) та відсутність нейтральності, використовуючи афективну мобілізацію як інструмент впливу. Це відкриває можливості для створення систем автоматизованого профайлінгу політичних акторів.

Для технічної реалізації детекції маніпуляцій у текстах Rahman та Rahman пропонують використовувати модель XLM-RoBERTa (large) (Rahman & Rahman, 2025). У порівняльних тестах вона перевершила класичні методи (SVM, Logistic

Regression) у завданні ідентифікації пропагандистських спенів (span identification), що дозволяє точно виокремлювати популістські гасла всередині великих масивів тексту.

Соціокультурний вимір радикалізації досліджували Yanchenko та Humprecht, які за допомогою кластерного аналізу виявили кореляцію між активністю правих популістів у Європі та поширенням проросійських стратегічних наративів (Yanchenko & Humprecht, 2025). Це свідчить про транскордонний характер популістських мереж, які використовують війну в Україні для внутрішньої політичної радикалізації. Caiani та Di Cocco додатково підтверджують це, використовуючи алгоритм Random Forest для доведення того, що популістські партії системно використовують емоційно забарвлену лексику (страх, гнів) значно інтенсивніше за своїх опонентів (Caiani & Di Cocco, 2023).

Огляд методів аналізу (2023–2025 рр.) свідчить про те, що машинне навчання дозволяє квантифікувати такі складні соціальні феномени, як популізм та радикалізація. Найбільш перспективним є перехід від аналізу ключових слів до використання контекстуальних ембедінгів (E5, BERT) та мультимодальних моделей (Lynnyk et al., 2025). Це дозволяє виявляти не лише явні заклики до насильства, але й приховані механізми емоційної маніпуляції та формування радикальних спільнот у соціальних мережах.

Список використаної літератури:

1. Ahmad, P. N., Shah, A. M., & Lee, K. (2025). Enhanced propaganda detection in public social media discussions using a fine-tuned deep learning model: A diffusion of innovation perspective. *Future Internet*, 17(5), Article 212. <https://doi.org/10.3390/fi17050212>
2. Al-Shawakfa, E. M., Alsobeh, A. M. R., Omari, S., & Shatnawi, A. (2025). RADAR#: An ensemble approach for radicalization detection in Arabic social media using hybrid deep learning and transformer models. *Information*, 16(7), Article 522. <https://doi.org/10.3390/info16070522>

3. Caiani, M., & Di Cocco, J. (2023). Populism and emotions: A comparative study using machine learning. *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica*, 53(3), 351–366. <https://doi.org/10.1017/ipo.2023.8>
4. Lynnyk, R., Vysotska, V., Hu, Z., Uhryn, D., Diachenko, L., & Smelyakov, K. (2025). Information technology for modelling social trends in Telegram using E5 vectors and hybrid cluster analysis. *International Journal of Information Technology and Computer Science*, 17(4), 80–119. <https://doi.org/10.5815/ijitcs.2025.04.07>
5. Makhortykh, M., Kulichkina, A., & Maikovska, K. (2025). Evolution of wartime discourse on Telegram: A comparative study of Ukrainian and Russian policymakers' communication before and after Russia's full-scale invasion of Ukraine. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2510.11746>
6. Major, S., & Tomašević, A. (2025). The face of populism: Examining differences in facial emotional expressions of political leaders using machine learning. *Journal of Computational Social Science*, 8(3), Article 62. <https://doi.org/10.1007/s42001-025-00392-w>
7. Oleinik, A. (2024). Telegram channels covering Russia's invasion of Ukraine: A comparative analysis of large multilingual corpora. *Journal of Computational Social Science*, 7(1), 361–384. <https://doi.org/10.1007/s42001-023-00240-9>
8. Paziuk, A., Lande, D., Shnurko-Tabakova, E., & Kingston, P. (2025). Decoding manipulative narratives in cognitive warfare: A case study of the Russia-Ukraine conflict. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 8, Article 1566022. <https://doi.org/10.3389/frai.2025.1566022>
9. Rahman, M. A., & Rahman, M. A. (2025). Detecting manipulation in Ukrainian Telegram: A transformer-based approach to technique classification and span identification. In M. Romanyshyn (Ed.), *Proceedings of the Fourth Ukrainian Natural Language Processing Workshop (UNLP 2025)* (pp. 203–213). Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.18653/v1/2025.unlp-1.20>

10. Yanchenko, K., & Humprecht, E. (2025). Strategic narratives on social media: How information environments shape the Russian-Ukrainian war discourse in seven European countries. *International Journal of Communication*, 19, 3134–3158. https://www.researchgate.net/publication/395055339_Strategic_Narratives_on_Social_Media_How_Information_Environments_Shape_the_Russian-Ukrainian_War_Discourse_in_Seven_European_Countries

МЕДІА ГРАМОТНІСТЬ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ЕПОХУ НАПІВПРАВДИ

Гапоненко В.А.,

завідувач кафедри політичних технологій,

доктор політичних наук, професор,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Сучасний світ переживає безпрецедентні виклики, пов'язані з небувалою швидкістю та кількістю каналів передачі інформації. Поширення інформації на сьогодні є максимально доступним і демократичним. Будь-хто може стати автором контенту, надати зворотній зв'язок на певні повідомлення. Водночас, невинний потік інформації зумовлює складність в орієнтації щодо її правдивості, достовірності, корисності.

Це має безпосередній вплив на освітній процес. Його зміст і характер зазнає докорінних трансформацій, як позитивних, так і негативних. З одного боку, знання вже давно не є надбанням вузької групи осіб, а навчальний процес є прозорим та відкритим для всіх його учасників. З іншого – вища освіта має фокусуватись не на наданні знань, а на формуванні навичок, передусім м'яких, спрямованих на оволодіння інструментами інформаційно-аналітичної діяльності. Проектування цілей і завдань вищої освіти має здійснюватися з урахуванням ключових інформаційних дилем, які будуть проаналізовані нижче.

Перша дилема «електронні комунікації - безпосередня взаємодія». Із вдосконаленням електронних засобів комунікації, особливо соціальних мереж, їх роль постійно зростає. Це спрощує комунікації, але відбувається погіршення

комунікативних навичок у безпосередньому спілкуванні, зниження фокусу уваги на головному через надмірний інформаційний шум. У віддаленій перспективі це означає послаблення здатності працювати в команді, реалізувати лідерські навички. Проблема обрання каналів комунікації, особливо актуально в умовах дистанційного формату. Виникає дискусія чи доречно і безпечно для офіційних комунікацій в освітньому процесі використовувати соціальні мережі. Наприклад, після ухвалення рішення Національним координаційним центром кібербезпеки від 19 вересня 2024 р. про обмеження використання Telegram в органах державної влади, військових формуваннях, на об'єктах критичної інфраструктури [1], його використання обмежила і низка ЗВО України [2].

Друга дилема «прозорість інформації-інформаційна безпека». Поширення контенту у відкритому доступі надає можливість для кращої поінформованості учасників освітнього процесу, контролю якості освітньої діяльності, інструмент брендингу університетів та науково-педагогічних працівників. Однак, поширена інформація може нашкодити тому, хто її поширим. Наприклад, є випадки зламаних акаунтів, використання згенерованих відео у шахрайських схемах, вирваних з контексту тез, які шкодять іміджу педагогічного працівника. Для ілюстрації цієї дилеми досить згадати інтерес уряду США щодо придбання соціальної мережі ТікТок, яка сприймається метод шпигування, механізм пропаганди і загалом загроза національній безпеці [3].

Третя дилема «свобода інформації/слова-поширення фейків». Нормативне регулювання гарантує всім учасникам освітнього процесу право на свободу слова. Проте, іноді з поля зору іноді випадає, що будь-які права передбачають і відповідні обов'язки. У даному випадку очевидно є необхідність ретельної перевірки правдивості та актуальності інформації викладачем і студентом, постійне оновлення лекційних матеріалів та завдань. Адже, можна несвідомо поширювати фейкову інформацію, пропаганду, не відрізнити думку від істини.

Четверта дилема «відкритість інформації-етичність поширення інформації». Аксіомою суспільного життя є теза про те, що твоя свобода закінчується там, де починається свобода іншого члена суспільства. У випадку з

навчальним процесом йдеться про необхідність не нашкодити, не образити, не зачепити гідність будь-якої людини чи соціальної групи своїм повідомленням. Автор будь-якого контенту має нести соціальну відповідальність і за наслідки, які спричинило поширення певної інформації, надто в контексті боротьби з пропагандою агресора. Неприйнятними є судження, що безпідставно загострюють суспільні суперечності, провокують конфлікти шкодять міжнародному іміджу країни. Оцінка будь-якого інформаційного матеріалу з огляду на етичні норми актуалізується і у зв'язку зі зростанням вразливих категорій і груп з якими треба вміти комунікувати, особливо щодо суспільних наук, патріотичного виховання.

Нарешті, п'ята дилема «штучний інтелект-людське мислення». Діджитал технології стали звичним помічником у всіх сферах життя суспільства. Стрімко вони розвиваються також у освіті і науці. Зупинити цей процес неможливо, оскільки це означатиме гальмування застосування інноваційних методів навчання, управління, дослідження. Для підтвердження цієї думки можна згадати, що ще 20 років тому заборонялося посилається на Інтернет джерела. Вочевидь, практики використання ІІІ вимагають доволі ґрунтовного перегляду методів навчання та критеріїв оцінювання. Безперечно, такі вимоги як обсяг письмової роботи, або її перевірка на наявність запозичень втрачають свій сенс. Відповідно, має відбутись переорієнтація освітнього процесу не на результати навчання, а на процес, письмові форми роботи замінити на усні. Також важливо поглиблювати вміння використовувати діджитал технології для обробки великих масивів інформації, але водночас, керування цим процесом, критична оцінка, перевірка інформації з альтернативних джерел.

Підсумовуючи названі виклики, варто зауважити про розширення змісту поняття академічної доброчесності. На поточному етапі вона має розумітись не лише у сенсі чесності, але і володіння навичками цифрової, медійної грамотності, критичного мислення, бути свідомим та відповідальним, мати потенціал для постійного саморозвитку та самонавчання.

Постінформаційна епоха є об'єктивною реальністю сьогодення, її реалій неможливо уникнути. Зусилля мають бути спрямовані на пошук нових ефективних моделей навчання, які сприятимуть адаптації до них здобувача освіти через формування навичок, необхідних для раціонального використання інформаційних ресурсів, їх критичного осмислення, сортування, обробки, аналізу. У подальшому нова генерація фахівців у різних галузях стануть основою для прогресивних змін і всього суспільства.

Нових теоретичних підходів вимагає й питання академічної доброчесності та етики. Зокрема, будь-яке повідомлення та поширення інформації вимагає оцінки їх суспільного впливу, ймовірного резонансу. Автори цих повідомлень мають цілком і повністю усвідомлювати наслідки поширюваної інформації та нести відповідальність за них.

Список використаної літератури:

1. Баконіна, Л. (2024). В Україні заборонили використання Telegram на службових пристроях в органах влади. *ЮрЛіга*. https://jurliga.ligazakon.net/news/230670_v-ukran-zaboronili-vikoristannya-telegram-na-sluzhbovikh-pristroyakh-v-organakh-vladi
2. Міллер, І. (2024). Заборона Telegram. Які університети обмежили використання месенджера. *Главком*. <https://glavcom.ua/country/society/zaborona-telegram-jaki-shche-universiteti-obmezhujut-vikoristannja-mesendzhera-1029950.html>
3. Гриненко, В. (2025). Трамп підписав угоду про продаж TikTok американському бізнесу. *Віледж*. <https://www.village.com.ua/village/business/news/367015-tramp-pidpisav-ugodu-pro-prodazh-tiktok-amerikanskomu-biznesu>

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ШІ У ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Котелянець О.О.,

керівник відділу аналізу та протидії інформаційним загрозам

АТ «НАЕК «Енергоатом»,

кандидат політичних наук

ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ ВИКОРИСТАННЯ РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ШІ ДЛЯ ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРО ЯДЕРНУ ЕНЕРГЕТИКУ УКРАЇНИ

В умовах військової агресії РФ проти України енергетична сфера та енергетична інфраструктура країни стала одним із ключових об'єктів, проти якого цілеспрямовано намагається діяти ворог: як ракетами, так і дезінформацією.

Ядерна енергетика України – це форпост енергетичної стійкості держави, надійне джерело базової генерації. Саме тому росія активно наступає на інформаційному фронті, намагаючись посіяти паніку серед населення, посилити недовіру до управлінських рішень у цій сфері.

З метою формування ефективних механізмів протидії російській пропаганді та дезінформації в «АТ «НАЕК «Енергоатом» налагоджено співпрацю з профільними організаціями та фахівцями. На сьогодні спільними зусиллями послідовно реалізується комплексний підхід із виявлення та протидії російським дезінформаційним кампаніям, спрямованим на дискредитацію української ядерної енергетики.

Умовно варто виокремити низку дезінформаційних кампаній росії щодо ядерної енергетики, які можна об'єднати в такі тематичні блоки:

- відмова України від російського ядерного палива, подолання монопольного становища РФ на українському ринку ядерної енергетики;

- розвиток співробітництва з міжнародними компаніями в сфері ядерної енергетики;
- розбудова ядерної енергетики України;
- безпекова ситуація на тимчасово окупованій Запорізькій АЕСⁱ.

Застосування інструментів ШІ в межах російських інформаційних атак стало звичним явищем. Окреслю декілька прикладів інформаційних атак, які було виявлено впродовж останнього року з використання ШІ.

Перший кейс – методика інформаційного перенасичення медіапростору.

У рамках моніторингу російського сегменту мережі Інтернет фахівцями компанії було виявлено активне розгортання інформаційної кампанії за методикою інформаційного перевантаження (information overload)ⁱⁱ.

Зокрема, встановлено одночасну появу в мережі значної кількості однотипних веб-ресурсів, які автоматично генеруються на базі WordPress за допомогою відповідних плагінів, та мають однакову структуру, шаблони, шрифти та синтаксис викладення інформації. Більшість контенту таких сторінок - згенеровано автоматично та підібрано під певні тематики.

Виявлені ресурси мають такі спільні ознаки:

- клікбейтні підзаголовки, інформаційні повідомлення без авторства, заголовки не відповідають основному тексту;
- більшість URL-адрес складаються з випадкових символів і не несуть змістового навантаження;
- розміщення на доменах із зоною .ru;
- фальсифікація змісту публікацій, включно з недостовірними відомостями про кількість, безпеку та працездатність українських АЕС.

Зазначені вебресурси створюють ілюзію масової інформаційної присутності в мережі, формують «шумовий фон» довкола реальних подій навколо ядерної енергетики України та функціонування українських АЕС. Створення великого об'єму фейкової інформації ускладнює її верифікацію та пошук достовірної інформації.

Таке цілеспрямоване засмічення мережі створює певні інформаційні ризики з огляду на зростаючу популярність серед користувачів онлайн-платформ на основі штучного інтелекту (Chat GPT, Gemini, Perplexity, Claud). ШІ може помилково включати подібні фейкові джерела у власні вибірки пошуку, що підвищує ризик автоматизованого тиражування дезінформації.

Технічний аналіз також свідчить про можливе використання SEO-маніпуляцій із метою просування таких сторінок у пошуковій видачі. Через масову генерацію подібного контенту з клікбейтною структурою, заголовки можуть потрапляти у топ-вибірку результатів за відповідними запитами у російськомовному сегменті Інтернет.

Результатом появи таких інформаційних ресурсів є ризик зниження довіри до легітимних публікацій, викривлення реальних фактів і створення атмосфери інформаційного хаосу, що може мати негативні наслідки як для національної безпеки, так і для формування міжнародного іміджу ядерної галузі України.

Інформаційне перевантаження відрізняється від звичайних бот-кампаній тим, що це більш складна і витонченіша кампанія дезінформації. Якщо бот-кампанії зазвичай використовують автоматизовані акаунти (ботів) для масового поширення фейкового контенту, то інформаційне перенасичення поєднує в собі не лише автоматизацію, а й елементи маскуванню і створення ілюзії реальних облікових записів та реальних сайтів.

Таким чином, ця методика прагне створити більш правдоподібний вигляд маніпуляції, що робить її більш ефективним інструментом дезінформації у порівнянні з простими бот-кампаніями.

Другий кейс – використання мережі «кишенькових» вебсайтів для вкиду дезінформації/фейку в мережу.

Зафіксовано використання такого методу, зокрема для поширення фейкового листа нібито від імені керівника енергетичної компанії на адресу Генерального директора Міжнародного агентства з ядерної енергії (МАГАТЕ) Рафаеля Гроссі щодо *«виникнення загрози ядерній безпеці України внаслідок*

російських ракетно-дронових ударів по енергетичній інфраструктурі та наміру зупинити роботу енергоблоків усіх трьох атомних електростанцій»ⁱⁱⁱ.

Цю публікацію помітили українські медіа і без аналізу першоджерела та верифікації інформації у адресата активно почали поширювати новину в українському сегменті мережі Інтернет. Зазначене спричинило відповідний резонанс та потребувало оперативного реагування.

Третій кейс – аудіовізуальний контент на відеохостингу YouTube

Російська пропагандистська машина активно використовує технології великих мовних моделей (ШІ) для масової генерації аудіовізуального контенту, який дискредитує Україну, її атомну галузь та наші міжнародні зобов'язання у цій сфері.

На платформі відеохостингу YouTube функціонує канал «НАС Інфо», який щодня публікує до десятка відео, створених із використанням технологій ШІ. Тематика цих відеороликів охоплює політичні, військові, економічні та енергетичні питання, що стосуються України.

Проведений аналіз контенту вказує на штучний характер відеоматеріалів, метою яких є поширення паніки серед населення та недовіри до урядових рішень у різних сферах.

Зокрема, що стосуються ядерної енергетики, то на каналі поширюються відео з апокаліпсичними та катастрофічними заголовками, на зразок: «Тільки що. Удар по ЗАЕС, інженерів вивозять. Ядерний потяг сьогодні вночі», «З УКРАЇНСЬКІ АЕС! Реактор потушили - АВАРІЯ. СТРАШНИЙ вогонь - 20 областей», «Рівненська АЕС! Масований удар - окупанти злили план» та інше.

Для каналу характерно:

- численна кількість відеоматеріалу (< 38 тис. роликів на каналі);
- україномовна аудіодоріжка, яка містить лінгвістичні помилки, нелогічні та суперечливі твердження;
- апелювання до емоційної складової українського користувача YouTube (клікбейт-заголовки, швидка зміна відеокадру, звукове

супроводження ШІ-суфлером, розраховано на реакцію «почув-жахнувся-поширив»).

Штучний інтелект сьогодні розвивається з високою швидкістю, що створює передумови для суттєвих змін у різних сферах нашого життя. Водночас, поряд із численними можливостями, які відкриває ця технологія, зростає й ризик її використання для маніпуляцій і поширення дезінформації. Зокрема, аналіз останніх тенденцій демонструє, що російська пропаганда активно застосовує алгоритми штучного інтелекту для маскуванню своїх повідомлень, розмивання меж між правдою та фейком.

Цей тренд підкреслює необхідність переходити від пасивного спостереження до активної підготовки протидії: удосконалення навичок фахівців, які працюють у цій сфері, попередження та оперативне реагувати на інформаційні загрози з посиленням медіаграмотності суспільства загалом.

Список використаної літератури:

1. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. (2025, 14 січня). *Маємо справу з дуже потужним монстром: як українські інституції відповідають на гібридну війну Кремля*. Справді. <https://spravdi.org/mayemo-spravu-z-duzhe-potuzhnym-monstrom-yak-ukrayinski-instytucziyi-vidpovidayut-na-gibrydnu-vijnu-kremlya/>
2. Центр протидії дезінформації. (2025). *Зброя інформаційної війни* (за підтримки Консультативної місії ЄС в Україні).
3. The Ukrainian Review. (2025, 12 січня). *Attacks on the power system and the IPSO on electricity exports: The situation in the Ukrainian energy sector*. <https://theukrainianreview.info/attacks-on-the-power-system-and-the-ipso-on-electricity-exports-the-situation-in-the-ukrainian-energy-sector/>

Манойло Н.Г.,

доцент Навчально-наукового інституту права та політології,

доктор філософських наук, доцент,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

ДЕСТРУКТИВНІ НАСЛІДКИ ЕВОЛЮЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Постановка проблеми. Філософська культура спілкування вимагає чіткого визначення основних понять, які в ньому будуть використовуватись. Зважаючи на обрану тему, відразу ж зазначу, що деструктивний вплив штучного інтелекту на політико-правову сферу суспільного буття людини, як не парадоксально, закладений в її сутності як природно-біологічної й водночас соціокультурної істоти. Природне – це об'єктивне у всіх своїх проявах. Натомість соціокультурне значною мірою відображає її суб'єктивно-індивідуальні особливості. Природне у вигляді законів у взаємодії неорганічних об'єктів проявляється лінійно. В органічному рослинному світі вже проявляються певні відхилення, адже природне середовище не є постійно незмінним. Ще більші відхилення властиві представникам тваринного світу, різноманітні види якого, будучи носіями нервових клітин, нервової системи, особливо ж центральної НС, не просто взаємодіють між собою в постійній боротьбі за існування й виживання, вдосконалюючи відповідні для цього навички та змінюючи природне. Так зароджується універсальна різноманітність, яку можна назвати формуванням суб'єктивності й, відповідно, суб'єктності в такій постійно конкурентній ситуації. Людина, будучи продуктом еволюційних змін *природних* видів і форм буття, наділена свідомістю, яка дозволяє їй діяти *ціле*покладально, *ціле*спрямовано. Що вимагає від неї, з одного боку, пізнання законів природи в їх особливих проявах в різних життєздатних

екосистемах, з іншого, враховувати ті норми співжиття, які також об'єктивно склались до її появи у світ. Більше того, кожна окрема людина сформована як мікрокосм, подібний макрокосму. Це ускладнює її життєвий шлях великою мірою відповідальності. Справді, будучи особливою у своїй специфічності *природною індивідуальністю*, вона зобов'язана стримувати свою життєву суб'єктивну енергію тими вимогами, які накладають на неї універсальні закони природи та *штучно* створені норми суспільного буття. Отже, *природне* можна й потрібно визначати як прояв об'єктивного в людському організмі, а *штучне* як прояв людської суб'єктивності й, таким чином, суб'єктності найперше в суспільному житті. Оскільки людина, людство загалом, не витримали такого іспиту, штучне як індивідуальне, суб'єктивне й суб'єктивістське досить виразно проявляє себе в сфері організації суспільно-політичного й політико-правового життя. Причому, задовго до появи штучного інтелекту як продукту, отриманого інформаційно-технологічними засобами в останні десятиліття. Природний як збиральницький спосіб суспільного життя був створений самою культурою ускладнення його форм. «Гріхопадіння» настало з початком переходу до економічного життя на основі Труда як батька багатства, при цьому матінка-Природа з плином часу стала фактично жертвою подібної суб'єктивної штучності, надто ж від сильних вольовим, далеко не розумним характером правителів, які, до того ж, як зазначив А. Тойнбі, визнаються видатними *«штукарями»*, на яких виховують нащадків. З одного боку, це спонукало людей до пізнання законів природи; але, з іншого, призвело до створення штучного політико-правового інституту управління, яким стала держава. Арістотель стверджував, що потреби в ній не має або Бог, або морально нерозвинені люди, які, тут він послався на авторитет Гомера, «тільки й хочуть воювати». Тобто, він позитивно оцінював інститут держави як управлінський, а не як владно-примусовий. Що можливо, як і у Платона, за умови, що управлінський процес буде здійснюватись на основі застосування об'єктивних законів розуму як прояву загальних, об'єктивних, внутрішньо-

необхідних, сутнісно незмінних і постійно повторюваних усталених взаємозв'язках в системі координат «людина – суспільство», «суспільство – природа», «людина – людина», «людина – держава» та різні держави. Тому й визначив право як мірило і водночас критерій справедливості. Саму ж людину визначив як політичну істоту, яка розуміє необхідність держави як управлінського правового інституту.

З позицій, так би мовити, «чистого» від суб'єктивності розуму, така позиція має своє виправдання. Оскільки ж розум кожної людини завжди «не чистий», а вражений вродженою індивідуальною суб'єктивністю, його здатний визначити штучний артефакт, якому закладена відповідна інформація й цільова програма. Людина ж, навіть найвидатніша, не здатна настільки абстрагуватись від властивої їй також суб'єктивності, запропонувати суспільству повну об'єктивну адекватність законів природи, тим паче законів, прийнятих людьми щодо впорядкування суспільних відносин та ефективного гуманістичного управління за їх використання. Що стосується переважної більшості людей, то, згідно прадавнього життєвого спостереження, вони діють за правилом: «лінь-матінка раніше за нас народилась», на що звертали увагу філософи усіх часів. Тому стали користувачами, а в політико-правовому сенсі інертними. Адже право обирати владу їм фактично дароване далекими попередниками, а користуватись досягненнями пристроїв ШІ цікаво, адже не потрібно напружуватись і вправлятись у «муках мислення» (Г. Гегель), як і входити «у внутрішню небезпеку філософії» (М. Гайдеггер).

Політичний і правовий наслідок такої відчуженості людей як індивідів, їх числа, їх штучності, яка пишається своєю самістю, адже лукаві владні людці закликають їх «бути самими собою» без врахування того, що саме це означає, якраз і призвів до того стану, що сучасна епоха характеризується боротьбою демократії та автократії. Причому, невідомо, що, врешті-решт, переважить і переможе.

Безпосередньо зазначена об'єктивно властива кожній людині суб'єктивність у сфері політичного життя призводить до постійного прояву

назовні не розумності, а нерозумності. Звідси й визначення Е. Мореном людини в якості *homo sapiens est homo demens – розумний безумець*. Звідси, вже починаючи з античної доби, постійні зміни форм правління в державах. Звідси ж і постійні суперечки як між пересічними людьми, яким складно знайти спільний знаменник як продукт пізнавального мислення у своїх навіть самих буденних судженнях, так і між видатними мислителями. Звичайно, можна стверджувати, що в таких суперечках і дискусіях народжується істина. Проте також народжується і війна, якщо політики беруть певні теоретичні міркування мислителів за основу управління державами та вироблення правових норм. Чи не тому в наш час фактично ігноруються ними як очільниками держав норми не лише національного, але й міжнародного права. Прикладів цьому безліч як відносно країн з нібито усталеною політико-правовою демократією, так і тим більше тих, які лише декларують у своїх Конституціях свій демократично-правовий статус. Однією з головних причин такого стану є підпорядкованість державного управління партійним суб'єктивним організаціям, майже абсолютна більшість яких в Україні створені штучно, а тому інтелектуальний потенціал їх членів поза межами найвищих сенсів політичної філософії і філософії права. Більшість у владних законодавчих органах не може прийняти усталені норми управління соціумом.

Ось таке бачення штучного інтелекту я пропоную поважній аудиторії. Сумнівів в його – інтелекту – штучності майже не виникає.

Науменко О.М.,

*доцент кафедри політичних технологій,
кандидат політичних наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Рихлік В.А.,

*доцент кафедри політичних технологій,
кандидат політичних наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИБОРІВ

На сьогодні штучний інтелект (ШІ) вже заповнив всі сфера нашого життя, тим самим здійснюючи вплив на думки і рішення аудиторії. Викликає занепокоєння стрімке удосконалення технологій, які спроможні формувати реалістичні відео чи аудіо, і їх вплив на політичний вибір людей.

За твердженнями фахівців, президентська кампанія 2024 р. у США вперше зазнала впливу штучного інтелекту. Соціальні мережі і медіа розповсюджували оманливі твердження та пропаганду, формуючи правдоподібні, але неправдиві зображення подій, які не відбувалися в реальності.

У січні 2024 р. виборцям у північно-східному штаті Нью-Гемпшир були надіслані фальшиві голосові повідомлення, де голос президента США Дж. Байдена з притаманними йому інтонаціями і висловлюваннями, рекомендував не відвідувати первинні вибори, де обиратимуть кандидатів на президентські вибори в листопаді 2024 р. Іншим прикладом було відео з залякуваннями щодо світової кризи в разі перемоги Дж. Байдена.

Дані фейки були згенеровані штучним інтелектом і є свідченням як через різні інструменти ШІ політики спроможні здійснити більш ефективні політичні

обвинувачення, тим самим згладжуючи межу між фактами і вигадками (Підборська, 2024).

На сьогодні постійно постає такий виклик, як дезінформація, що формується за допомогою штучного інтелекту. Тому, постають такі вагомі ризик, як маніпулювання громадською думкою і суспільними настроями, підрив довіри до авторитетних джерел, та втручання у виборчі процеси.

Основними інструментами через які формується дезінформація з застосуванням штучного інтелекту є відео/ аудіо/ фото- діпфейк, дезінформаційні тексти. Зокрема, ризики ШІ у формуванні дезінформації і методи їх подолання.

Інструмент *deepfake*, який містить дві частини: «*deep learning*» – глибинне навчання та «*fake*» – підробка. Це є фото, відео або аудіо, яке формується через алгоритми машинного навчання і цілком відтворює зображення або відеозображення людини, тим самим створюючи фейковий матеріал. Як приклад, це ситуація, коли мери Відня, Берліна, Варшави, Мадрида і Будапешта здійснили дзвінок зі згенерованою версією В. Кличка. За допомогою технології *deepfake* був утворений віртуальний дзвінок мера Києва. В результаті деякі мери запідозрили дивність дзвінка і відключились, інші не зрозумівши несправжність Кличка написали про розмову у соцмережах (Петрів, 2023).

Дані приклади створюють занепокоєння щодо безпеки і можливості використання ШІ з маніпулятивною метою. Інші технології ШІ, як «*Respeecher*» чи «*Descript*» спроможні імітувати голос конкретної особи, тим самим створюючи аудіозаписи, які звучать ніби були сказані реальною людиною. Прикладом є діпфейк створений режисером Дж. Пілом, як відоме відео де нібито Б. Обама розповідає про небезпеку фейкових новин і дезінформації.

Це підтверджує важливість навичок розрізнення неправдивої інформації і перевірки джерел інформації в сучасному світі, де технології штучного інтелекту набувають широкого доступу. Необхідним є напрацювання на державному і бізнес рівнях інструментів протидії дезінформації, яка утворюється завдяки ШІ (Петрів, 2023).

У 2021 р. Європейська комісія прийнята політичну програму Цифрове десятиліття Європи: цілі до 2030 року (Europe's digital decade: 2030 targets), що керує цифровою трансформацією в таких сферах: навички, цифрова трансформація бізнесу, безпечні та стійкі цифрові інфраструктури, цифровізація державних послуг (*Europe's Digital Decade*., 2023). Відповідно до політичної програми до 2023 р. близько 80 % європейських громадян мають володіти базовим рівнем цифрових навичок (Петрів, 2023).

В Україні 2 грудня 2020 р. № 1556-р Кабінетом міністрів України було прийнято розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», де зазначено, що метою Концепції є вдосконалення системи публічного управління. Реалізація Концепції була передбачена до 2030 р. (*Штучний інтелект, соціальні*, 2024).

Керівник компанії DeepMedia Р. Гупта, яка допомагає Пентагону виявляти дідфейки, у власній кампанії має декілька етапів перевірки, через які виявляються дідфейки. Формує поради для звичайних користувачів: 1) монотонність в мовленні, наголошуючи, що «кожна літера та кожний поворот голосу людини, створений ШІ, має тривалість 0,0125 секунди. Та в мові людини ви можете мати темпи, відмінні від цього. Тому якщо ми бачимо голос з тривалістю кожної букви в 0.0125 чи 0.0375 секунд – це дідфейк; 2) погана якість відео; 3) водяні знаки на відео; 4) збій в алгоритмі відстеження обличчя.

Як стверджує Р. Гупта, саме штучний інтелект для дідфейків відстежує оригінальне обличчя, вирізає його і вставляє в дідфейк. Даний алгоритм припиняє працювати коли людина повертається спиною до камери.

Зокрема, штучний інтелект і дідфейки можуть бути корисними в політиці, через допомогу законодавцям у відстежуванні за виборцями, кращому поясненню власної позиції або наближеності до національних меншин, через можливість читати повідомлення різними мовами. Штучний інтелект надає краще розуміння аудиторії, патерни її поведінки, формуючи чітко направлені президентські кампанії і поліпшення їх аналізування. Але штучний інтелект може приносити як користь, так і шкоду.

За порадами Р. Гупта, державним установам слід звертатися до фахівців щодо виявлення дідфейків, тоді як звичайним виборцям слід пам'ятати про відповідальність і критичне ставлення до опублікованого в мережі (Підборська, 2024).

Обмеженнями застосування штучного інтелекту в сфері політичної реклами і інформаційної кампанії є: в деяких країнах прийняття спеціальних законів і правил щодо гарантування прозорості, захисту приватності і обмеження застосування персоналізованої реклами в політичних кампаніях; прийняття рекомендацій спеціально для політичних кампаній; дотримання прозорості і підвищення довіри до політичних кампаній; інші країни розглядають обмеження щодо застосування таких технологій для персоналізованої реклами, як мікротаргетинг чи психологічні профілі; проведення інформаційних кампаній і освітніх програм задля підвищення свідомості громадян у застосуванні штучного інтелекту під час виборів.

Проблеми, які стосуються застосування штучного інтелекту під час виборів мають глобальний характер. Постає питання в підтримці міжнародному співробітництву і обміну кращими практиками між країнами. Це потребує обговорення і розробку міжнародних стандартів, засобів спільного контролю і реагування на загрози (Асірян, 2023, с. 20–21).

Штучний інтелект має бути засобом протидії дезінформації під час виборів. Використані фейки і дезінформація під час виборів вже існує досить давно. Розвиток штучного інтелекту, ботоферм, дідфейків та троль-фабрик як загроза втручання у вибори набуває іншого змісту (*Штучний інтелект, соціальні*, 2024). Необхідним для виборців є розуміння інструментів штучного інтелекту, для вміння вирізняти дідфейки і клони, при копіюванні штучним інтелектом зовнішності і мови. Постає потреба у законодавчому регулюванні штучного інтелекту задля запобігання ризиків під час виборів.

Список використаної літератури:

1. Асірян, С. (2023). Використання штучного інтелекту під час виборів, практика, загрози виборчому праву громадян та шляхи подолання. *Науковий вісник*

Ужгородського університету: серія: Право. Т. 2. Вип. 77. 17-22. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283583/277839>

2. Петрів, О. (2023, серпня, 24). *Дезінформація та штучний інтелект: (не)видима загроза сучасності*. Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/analytics/dezinformatsiya-shtuchnyi-intelekt/> 03.11.2025

3. Підборська, І. (2024, липень, 04). *Чим небезпечне використання ШІ під час виборів та як розпізнати дінфейки. Експерти дають поради*. Голос Америки Українською. <https://www.holosameryku.com/a/vybory-dipfejky/7682740.html> 05.11.2025

4. *Штучний інтелект, соціальні мережі і дезінформація під час виборів. Ці теми обговорили під час дискусії за участю Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики*. (2024, листопада, 27). Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики. https://kompkd.rada.gov.ua/news/main_news/76493.html

5. *Europe's Digital Decade: digital targets for 2030*. (2025, June, 16). European Commission. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

Осадца І.С.,

*доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій,
кандидат політичних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасному просторі інформаційних та гібридних конфліктів система стратегічних комунікацій виступає необхідним елементом забезпечення національної безпеки. Стратегічні комунікації – це цілеспрямована, скоординована діяльність держави, спрямована на формування й поширення

нарративів, які відповідають державним інтересам та зміцнюють суспільну згуртованість, легітимність політичної влади та міжнародну підтримку (Antipova, 2023, pp. 44–52). У контексті повномасштабної агресії проти України інформаційне поле перетворено на самостійний фронт, де дезінформаційні кампанії, пропаганда й інформаційно-психологічні операції (ІПСО) використовуються як інструменти підриву державної стійкості (Зубрицький, 2025, с. 7–12). Саме тому інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у систему стратегічних комунікацій стає одним із пріоритетів державної політики.

ШІ дозволяє трансформувати підходи до моніторингу інформаційного простору, аналітики та персоналізації комунікаційних кампаній (Sutherland, 2025, pp. 23–38). Алгоритми машинного навчання здатні обробляти великі масиви цифрових даних, виявляти аномалії, бот-мережі або координаційні стратегії розповсюдження ворожих нарративів (Karlin, 2018). Це створює можливість проактивної комунікаційної стратегії – не лише реагування на дезінформацію, а й прогнозування її виникнення, формування превентивних контрнарративів та оперативне втручання (Nilsson & Ekman, 2024, pp. 12–16).

В українських умовах система стратегічних комунікацій зазнала значного технологічного оновлення. Протягом 2022–2025 років державні інституції застосовували цифрові платформи, системи аналітики соціальних мереж та верифікації інформації для реагування на російські ІПСО (Казмірук, 2025, с. 35–41). Український досвід показує, що в умовах воєнного стану критично важливими є швидкість, координованість і достовірність комунікацій (Cherap et al., 2025, pp. 74–79). Nilsson та Ekman (2024, pp. 3–7) підкреслюють, що стратегічна комунікація базується не лише на централізованих зверненнях, але й на побудові консенсусу всередині суспільства, що є ключем до стійкості.

Практична реалізація інтеграції ШІ у стратегічні комунікації може бути розгорнута у декількох напрямках. По-перше, моніторинг і раннє попередження: алгоритми виявляють координовані кампанії, бот-мережі або різкі зміни у темах дискурсу, що сигналізують про підготовку інформаційної атаки (Mikhailov, 2023, pp. 5–12). По-друге, аналітика і моделювання впливу: за допомогою тематичного

моделювання, аналізу тональності й мережевого аналізу формуються прогнози щодо того, як наративи можуть поширюватися та які аудиторії будуть найбільш чутливими (Blasch et al., 2019, pp. 15–22). По-третє, автоматизація і персоналізація: генеративні моделі дозволяють створювати адаптований за аудиторією комунікаційний контент, що враховує культурні, регіональні та демографічні особливості (Liu et al., 2025, pp. 7–14). Комплексний підхід до персоналізації меседжів може значно підвищити їхній вплив і скоротити час від виявлення загрози до втручання (Monzón Baeza et al., 2025).

Державна комунікаційна стратегія України має забезпечити інституційну систему, де ШІ залучений у процес ухвалення рішень, але контроль за автоматизованими системами залишається за людьми. Методично це реалізується через підхід *human-in-the-loop*: алгоритм генерує аналітику або варіанти дій, а фахівець ухвалює рішення і несе відповідальність (Sutherland, 2025, pp. 45–53). Такий гібридний інтелект поєднує технологію та людську компетентність, враховуючи етику, управління змінами та оцінку ефективності (Sutherland, 2025, pp. 88–102). Водночас існує низка ключових викликів і ризиків. Алгоритмічна прозорість залишається критичною – чи може суспільство довіряти повідомленням, створеним або підтримуваним алгоритмами (AI & Society, 2024, pp. 1–12). Також виникають проблеми упередженості, «чорних скриньок» алгоритмів, які не завжди пояснюють свої рішення, що може призвести до втрати довіри (Зубрицький, 2025, с. 7–12). Технології ШІ також можуть бути використані агресором: генеративні моделі для фабрикації фейків, deepfake-відео та таргетованих маніпуляцій є безпосередньою загрозою для інформаційної безпеки (Salnikova et al., 2019, pp. 9–16).

На практиці ключові інституційні етапи включають створення координаційного центру цифрових стратегічних комунікацій у складі Ради національної безпеки та оборони, розробку стандартів етичного використання ШІ з audit-track записами та підзвітністю, навчання і підвищення компетенцій фахівців через модулі «AI-аналітика в стратегічних комунікаціях», а також пілотні проекти у співпраці з університетами та IT-компаніями (Kushnir &

Izhutova, 2021, pp. 68–77). Наприклад, система OSINT-аналізу скоротила час реагування на дезінформацію на 30% під час експериментального запуску (Cherap et al., 2025, pp. 74–79).

У межах української інформаційної оборони стратегічні комунікації з використанням ШІ мають забезпечити не лише захист від дезінформації, а й формування активної позиції держави – внутрішніх та зовнішніх наративів про стійкість, солідарність і відбудову (Казмірук, 2025, с. 35–41). Це трансформує комунікацію з оборонної реакції на інформаційне лідерство, що є критичною складовою сучасної національної безпеки (Pavić & Veriša, 2025, pp. 108–110).

Держава, яка використовує ШІ у стратегічних комунікаціях, має керуватися принципами прозорості, послідовності, людяності та технологічної інтеграції (Zhelibo et al., 2025). Прозорість передбачає пояснення громадянам, які рішення впроваджено і з якою метою; послідовність – уникнення суперечливих меседжів між різними державними каналами; людяність – врахування психологічного стану аудиторії; технологічна інтеграція – системний зв'язок між аналітикою, комунікаціями і кібербезпекою (Antipova, 2023, pp. 44–52; Nilsson & Ekman, 2024, pp. 3–7).

Таким чином, штучний інтелект є інструментом у руках держави, а не самостійним героєм інформаційної оборони. Тільки при правильній інтеграції відповідно до принципів стратегічних комунікацій та національної безпеки ШІ здатний стати силою, що підсилює інформаційну стійкість держави. Український досвід є унікальним своєю масштабністю та умовами, і здатний слугувати моделлю для інших країн, що зіткнулися з гібридною агресією.

Список використаної літератури:

1. Зубрицький, Г. (2025). Загрози та ризики штучного інтелекту і нейромережових алгоритмів для системи соціально-політичних комунікацій у російсько-українській війні. *Military Strategy and Technology*, 1(1). <https://doi.org/10.63978/3083-6476.2025.1.1.07>
2. Казмірук, Д. (2025). Роль стратегічної комунікації в забезпеченні національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник Прикарпатського*

- університету. Серія: Політологія, (20). <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-11>
3. Antipova, O. (2023). Strategic communications as a component of state information security. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 13(1), 44–52. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2023.44>
  4. Blasch, E., Sung, J., Nguyen, T., Daniel, C. P., & Mason, A. P. (2019, November). *Artificial intelligence strategies for national security and safety standards*. In *AAAI Fall Symposium Series*. https://www.researchgate.net/publication/337367319_Artificial_Intelligence_Strategies_for_National_Security_and_Safety_Standards
  5. Cherep, O., Kaliuzhna, Y., Mykhailichenko, L., Markova, S., & Naumenko, Y. (2025). Formation of a strategy for countering and identifying AI technologies in the fight against disinformation under martial law. *Technology Audit and Production Reserves*, 2(2 82), 74–79. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.327157>
  6. Karlin, M. (2018). *The implications of artificial intelligence for national security strategy*. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/the-implications-of-artificial-intelligence-for-national-security-strategy/>
  7. Kushnir, V., & Izhutova, I. (2021). Strategic communications: Current state within the security and defence sector. *Reality of Politics*, 16, 68–77. https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15804_rop2021205
  8. Liu, T., Liu, J., Zhang, T., Wang, J., Kang, J., Niyato, D., & Mao, S. (2025). Generative AI-driven cross-layer covert communication: Fundamentals, framework, and case study. *IEEE Communications Magazine*. https://www.researchgate.net/publication/388231709_Generative_AI-driven_Cross-layer_Covert_Communication_Fundamentals_Framework_and_Case_Study
  9. Mikhailov, D. I. (2023). *Optimizing national security strategies through LLM-driven artificial intelligence integration*. https://www.researchgate.net/publication/370697446_Optimizing_National_Security_Strategies_through_LLM-Driven_Artificial_Intelligence_Integration

10. Monzón Baeza, V., Parada, R., Concha Salor, L., & Monzó, C. (2025). AI-driven tactical communications and networking for defense: A survey and emerging trends. https://www.researchgate.net/publication/390570740_AI-Driven_Tactical_Communications_and_Networking_for_Defense_A_Survey_and_Emerging_Trends
11. Nilsson, P.-E., & Ekman, I. (2024). “Be brave like Ukraine”: Strategic communication and the mediatization of war. *NSTF. Nordic Security & Defence Studies*, 25(1). <https://doi.org/10.37458/nstf.25.1.2>
12. Pavić, A., & Beriša, H. (2025). Strategic communications: Theory and development. *Nacionalni interes*, 51, 107–129. <https://doi.org/10.5937/nint51-58670>
13. Salnikova, O., Sivokha, I., & Ivashchenko, A. (2019). Strategic communication in modern hybrid warfare. *Social Development and Security*. <https://doi.org/10.33445/sds.2019.9.5.9>
14. Sutherland, K. E. (2025). Artificial intelligence for strategic communication. Singapore: *Springer*. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-96-2575-8>
15. Zhelibko, I., Sahaidak, I., Chorna, T., Demianchuk, G., & Bykhovchenko, V. (2025). Technological innovations in the context of Ukraine’s national security before a full-scale invasion. *European Review*. Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S1062798724000322/type/journal_article

Баранець В.І.,

*аспірант кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗПІЗНАВАННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНИХ НАРАТИВІВ У МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Сьогодні дезінформація поширюється надзвичайною швидкістю в сучасному інформаційному середовищі, що створює нові виклики для міжнародних комунікацій і безпеки. Генеративні технології штучного інтелекту посилюють ризики маніпуляцій, але водночас відкривають інструменти для їх нейтралізації.

Досвід російсько-української війни показав, що ШІ може ефективно виявляти фейкові наративи, однак результативність спростування залежить не лише від технологічних, а й від соціально-психологічних факторів. Тому необхідний перехід від реактивної перевірки фактів до проактивного створення контрнаративів на основі інтелектуального аналізу даних.

Сучасні алгоритми здатні не лише розпізнавати неправдивий контент, а й моделювати шляхи його поширення в інформаційних мережах, що дає змогу прогнозувати потенційні загрози. Водночас важливими залишаються етичні аспекти використання ШІ – баланс між контролем і свободою слова, запобігання цензурі та збереження довіри до медіа.

Актуальність теми полягає в тому, що боротьба з дезінформацією стала одним із ключових викликів міжнародної безпеки. Активне поширення неправдивих повідомлень у глобальних медіа створює загрозу довірі до інституцій і спотворює міжнародний порядок. Штучний інтелект сьогодні виступає як подвійний чинник: з одного боку – інструмент масштабного генерування маніпулятивного контенту, а з іншого – потужний засіб його виявлення та нейтралізації. Дослідження у цій сфері охоплюють три основні напрями: технологічний – розробку алгоритмів для автоматичного виявлення фейків; соціально-комунікаційний – аналіз мережевих структур поширення пропаганди; та поведінковий – вивчення реакцій аудиторії на фактчекінг і контрнаративи. Водночас особливу увагу привертають етичні аспекти використання ШІ, зокрема прозорість алгоритмів і запобігання зловживанням.

Метою дослідження є аналіз потенціалу штучного інтелекту як інструменту розпізнавання та нейтралізації дезінформаційних наративів у міжнародних комунікаціях. Для цього пропонується аналітична рамка D-MAP (Detect → Map → Act → Protect), що охоплює чотири послідовні етапи:

1. Detect – автоматичне виявлення фейків і маніпуляцій;
2. Map – аналіз каналів і акторів поширення;
3. Act – створення контрнаративів і маркування контенту;
4. Protect – формування етичних і правових стандартів застосування ШІ.

Запропонована рамка дозволяє комплексно поєднати технічні, комунікаційні та етичні підходи, необхідні для створення ефективних стратегій інформаційної безпеки в умовах глобальних викликів.

Виявлення фейкових повідомлень є базовим етапом протидії дезінформації. Алгоритми глибинного навчання, обробки природної мови (NLP) та нейронних мереж дозволяють системам ШІ не лише ідентифікувати неправдиві твердження, а й фіксувати маніпуляції у текстах, зображеннях та відео. Як зазначають Berrondo-Otermin і Sarasa-Cabezuelo [4] поєднання семантичного аналізу з перевіркою метаданих підвищує точність виявлення фейків.

Особливої уваги потребують мультимодальні фейки, зокрема deepfake-відео. Germani, Spitale і Biller-Andorno [5] підкреслюють, що ті самі алгоритми, які застосовуються для створення синтетичного контенту, можуть бути ефективними інструментами для його виявлення за умови етичного використання.

В Україні, як вважає Т. Ратушна, подібні рішення тестують фактчек-ініціативи, які інтегрують автоматичний моніторинг соціальних мереж у режимі реального часу [2]. Hasan та співавт. [6] показують, що аналіз інформаційних мереж допомагає визначати вузли поширення пропаганди й прогнозувати подальшу динаміку фейкових кампаній. Baptista [3] вказує, що під час російсько-української війни дезінформаційні хвилі змінюються від заперечення агресії до дискредитації союзників, і ШІ може допомогти передбачати такі зміни.

І. Літвінчук [1] наголошує, що швидкість поширення контенту у соцмережах перевищує здатність користувачів до перевірки фактів, тому необхідні алгоритми превентивного фільтрування. Porter та співавт. [8] доводять, що фактчекінг зменшує кількість хибних переконань, однак не впливає на політичні погляди, тож ефективною відповіддю стає створення контрнарративів.

Wack, Ehrett, Linvill і Warren [10] демонструють, що ті самі генеративні інструменти, які використовують у пропаганді, можуть сприяти формуванню позитивних нарративів, зокрема шляхом адаптації достовірної інформації різними

мовами. Li і Yang [7] доводять, що маркування AI-контенту підвищує настороженість користувачів і зменшує схильність до поширення фейків.

Šimon, Altay і Mercier [9] застерігають, що загроза ШІ полягає не стільки у його можливостях, скільки у відсутності прозорості в управлінні алгоритмами. Тому формування міжнародних етичних стандартів і включення ШІ до стратегій кібербезпеки є ключовими умовами інформаційної стійкості [2].

Таким чином, штучний інтелект стає не лише інструментом виявлення фейків, а основою нової моделі глобальної інформаційної відповідальності.

Для глобальної інформаційної безпеки штучний інтелект стає все більш важливим інструментом. Його використання дозволяє виявити дезінформаційні кампанії, вивчати структуру інформаційних мереж і прогнозувати появу нових наративів. Водночас ефективність технологічних рішень безпосередньо залежить від медіаграмотності суспільства, прозорості алгоритмів і міжнародних етичних стандартів.

Використання генеративних моделей відкриває нові можливості не лише для автоматизованого аналізу, а й для формування контрнاراتивів, які здатні підтримувати інформаційну стійкість держав і суспільств. Проте баланс між безпекою та свободою слова залишається ключовим викликом сучасності.

У сфері міжнародних комунікацій розвиток систем штучного інтелекту має бути спрямований на створення відкритих, підзвітних і морально орієнтованих платформ, які можуть забезпечити довіру до інформаційного простору та підвищити стійкість демократій у добу гібридних загроз.

Список використаної літератури:

1. Літвінчук, І. С. (2023). Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. Філологічні науки (Vernadsky Journals). DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/29>.

2. Ратушна, Т. (2025). Фейки та дезінформація в соціальних мережах під час війни: ризики для українського суспільства. Грані, 28(3), 84–91. DOI: <https://doi.org/10.15421/172573>.

3. Baptista, J. P. (2023). The disinformation reaction to the Russia–Ukraine war. *KOME Journal of Multidisciplinary Studies*, 11(2). DOI: <https://doi.org/10.17646/KOME.of.2>.
4. Berrondo-Otermin, M., & Sarasa-Cabezuelo (2023). Application of Artificial Intelligence Techniques to Detect Fake News. *Electronics*, 12(24), 5041. DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12245041>.
5. Germani, F., Spitale, G., & Biller-Andorno, N. (2023). The Dual Nature of AI in Information Dissemination. (2023). *Frontiers*. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov>.
6. Hasan, M., et al. (2024). Russia–Ukraine propaganda on social media: A bibliometric analysis. *Societies*, 5(3), 62. DOI: <https://doi.org/10.3390/journalmedia5030062>.
7. Li, F., & Yang, Y. (2024), Impact of Artificial Intelligence–Generated Content Labels on Perceived Accuracy, Message Credibility, and Sharing Intention for Misinformation. (2024). *JMIR Formative Research*. DOI: <https://doi.org/10.2196/60024>.
8. Porter, E., Bailey, R. B., Wood, T. J., & Zhandayeva, R. (2024). Correcting misinformation about the Russia–Ukraine war reduces false beliefs but does not change views about the war. *PLOS ONE*, 19(9), e0307090. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0307090>.
9. Šimon, F., Altay, S., & Mercier, H. (2023). Misinformation reloaded? Fears about the impact of generative AI on misinformation are overblown. *Misinformation Review*. DOI: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-127>.
10. Wack, M., Ehrett, C., Linvill, D., & Warren, P. (2024). Generative propaganda: Evidence of AI’s impact from a state-backed disinformation campaign. *PNAS Nexus*, 3(4), pgaf083. DOI: <https://doi.org/10.1093/pnasnexus/pgaf083>.

Дячок С.М.,

*аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

ІКТ використовуються у будь-якій країні, оскільки комунікативний елемент становить невід'ємну ланку політичної системи і основу самої політики з часу її виникнення, у зв'язку з поширенням ефектів від інформаційно-комунікативної революції можливості впливу на політичну реальність значно зросли.

ІКТ в політиці в їхньому сучасному виді виступають важливим фактором формування суспільної думки, політичної свідомості й культури, конструюють імідж політичних гравців, впливають на рівень і ефективність політичної участі й активності громадян. В сучасних ІКТ є орієнтація не лише на взаємодію, а передусім на формування відповіді громадян на інформацію щодо дій владних інституцій, використання таких технологій здатне вивести на новий рівень всі політичні процеси у країні. Про те, ІКТ в політиці не всесильні, тільки грамотне, кваліфіковане їхнє використання дозволяє суб'єктам політики впливати на політичний процес, боротися за реалізацію своїх інтересів і домагатися поставлених цілей демократичним шляхом.

Актуальність впливу ІКТ на політику обумовлена двома особливостями сучасного етапу розвитку світової цивілізації: це трансформація недемократичних суспільств-їх перехід до демократичних форм правління, і перехід від індустріального суспільства до інформаційного, появу якого пов'язують з розвитком ІКТ.

За будь-якої політичної системи суб'єкти політичного процесу намагаються управляти населенням з метою досягнення власних цілей особливо це виражено тоталітарних і авторитарних політичних режимах. В

тоталітарних й авторитарних режимах крім примусу використовуються ІКТ як засобу впливу на населення [1, с. 154].

Однак, ІКТ не можуть успішно функціонувати та розвиватися в недемократичних суспільствах, оскільки це не сприяє реалізації прав і свобод громадян, а навпаки виступає інструментом маніпулювання деструктивного впливу на суспільство. В той час як в демократичних політичних системах ІКТ активно розвивається то в тоталітарних/авторитарних політичних режимах ІКТ продовжує залишатися на примітивному рівні через підконтрольність їх державному апарату та жорстке цензурування. У політичних системах тоталітарного й авторитарного характеру виключається можливість двостороннього зв'язку між владою та громадянами.

Тоталітарність/авторитарність передбачає насадження через ІКТ правлячими силами авторитарно-підданських цінностей, використання ідеології для слухняності населення, і призводить до формування тоталітарного типу політичного режиму. Тому, ІКТ в тоталітарних та авторитарних режимах практично не розвиваються, оскільки для слухняності населення вистачає і наявних підконтрольних цим режимам ІКТ, а розвиток ІКТ несе загрозу для таких режимів.

Демократична політична система має на меті забезпечити наявність в процесах політичних комунікацій такий етап, як зворотній зв'язок, що забезпечує вплив громадськості на державу через її структури, а належне функціонування зворотного зв'язку створює умови формування громадянської свідомості. У демократичних державах взаємодія влади і суспільства базується на механізмах зв'язку з громадськістю, обмін інформацією є важливою ланкою в системі державного управління, оскільки повнота, якість і вірогідність інформації, що використовується для прийняття соціально-політичних рішень, визначає і справедливість та дієвість таких рішень.

Оскільки, політична комунікація є основним засобом ідейно-політичного і правового зв'язку громадян з політичними інститутами та між

собою, від характеру її трансформації буде залежати і характер трансформації політичних цінностей, свідомості та поведінки громадян і відповідно політичної культури загалом. Головною метою ІКТ зокрема засобів масової інформації є оперативне інформування окремих осіб, соціальних груп населення в цілому про події та явища у світі, конкретній країні, певному регіоні. Цієї мети вони досягають, виконуючи притаманні їм соціальні функції [2, с. 390–391].

У демократичному суспільстві засоби ІКТ виконують низку важливих функцій: інформування надання громадянам об'єктивної інформації про політичні події, дії влади та інші питання, що стосуються суспільства, сприяють вільному обміну думками, забезпечують платформу для різних точок зору; контрольна функція через них здійснюється контроль за органами державної влади, місцевим самоврядуванням. ІКТ розкривають недоліки та помилки влади, стимулюючи до підзвітності та відповідальності, за допомогою ІКТ відбувається захист прав та свобод людини; функція формування громадської думки полягає у стимулюванні інститутів громадянського суспільства до обговорення актуальних проблем, даючи можливість людям висловити свою думку; інтегративна функція полягає у об'єднанні людей навколо спільних цінностей та цілей; функція політичної соціалізації суть якої полягає у формуванні громадянської свідомість, високим рівнем політичної культури.

Органи влади опанували ІКТ і продемонстрували спроможність використовувати свої веб-сайти для інформування громадян, надання адміністративних послуг та проведення консультацій [3, с. 48]. В ході трансформації політичної системи України (демократичних перетворень) всі гілки влади в Україні: законодавча, виконавча, судова активно використовують ІКТ у сфері взаємовідносин з суспільством: органи державної влади та місцевого самоврядування мають свої офіційні сайти де розміщено інформацію про їх діяльність, інформацію щодо можливості та порядку комунікації з ними, мають засоби електронної комунікації-офіційні електронні

адреси для приймання заяв, звернень та скарг громадян, що в свою чергу забезпечує зворотній зв'язок з суспільством.

З розвитком ІКТ та цифровізації соціальних та суспільно-політичних процесів, а саме е-демократії починає формуватись новий потужний канал політичної комунікації, розвиток якого може кардинально змінити інструменти політичної участі громадян в житті країни, що позитивно вплине на демократизацію в Україні в цілому. Шлях до розвитку е-урядування визначається рівнем та характером веб-присутності органів державної влади [4, с. 15-16].

В сучасних умовах трансформації політичної системи України суттєво зросла роль і вплив ІКТ і політичного комунікативного простору на характер і результат цього процесу. Процес демократизації України триває і важливу роль відіграють ІКТ, функція яких полягає у налагодженні прозорих суспільних комунікацій між усіма органами державної влади та громадянським суспільством.

Список використаної літератури:

1. Denysiuk, S. H. (2010). *Технологічні виміри політичної комунікації*. ВНТУ.
2. Kolodii, A., Bessonova, M., Biriukov, O., & Bondaruk, S. (2002). *Основи демократії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Ай-Бі.
3. Latsyba, M. (2007). *Інформаційна відкритість сайтів органів державної влади України*. Український незалежний центр політичних досліджень.
4. United Nations. (2008). *United Nations e-Government Survey 2008: From e-Government to connected governance*. <http://www.unpan.org>

Лісцин В.О.,

здобувач 5 курсу,

ОПП «Публічна політика та лідерство»,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – доктор політичних наук, професор Шульга М.А.

ШІ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ: СУЧАСНІ КОНТЕКСТИ

Швидке поширення штучного інтелекту (ШІ) у сучасну цифрову епоху призвело як до значних інноваційних проривів, так і до складних викликів, особливо у царині забезпечення достовірності інформації. Адже технології ШІ через свою здатність створювати реалістичні штучні тексти, зображення, аудіо та відео, - так звані «дівфейки», - ускладнюють розмежування між справжнім і вигаданим контентом. Це дає можливість автоматизувати та посилювати кампанії з дезінформації, суттєво розширюючи їхній масштаб і вплив. Не випадково, звертають увагу і вітчизняні, і зарубіжні дослідники, у Доповіді Всесвітнього економічного форуму про глобальні ризики за 2024 рік, дезінформація та поширення неправдивих відомостей визначені серед основних глобальних загроз, які несуть ризики внутрішньої пропаганди та цензури (Бойко, 2024; Torkington, S., 2024).

Використання ШІ у політичних практиках становить серйозну небезпеку, а саме: швидке поширення дівфейків і створеного ШІ контенту робить дедалі складнішим для громадян розрізнення правди і брехні, що, у свою чергу, може впливати на поведінку виборців і підважувати демократичні процеси. Як наслідок – спотворення результатів виборів, зниження довіри до політичних інститутів, зростання соціальної напруги, що може обернутися спалахами насильства.

Крім того, під час кампаній дезінформації може використовуватися створений за допомогою ШІ контент, який призначений для певних цільових аудиторій. Наприклад, гендерна дезінформація підтримує сексистські

стереотипи та мізогінію, що ще більше маргіналізує вразливі групи. Такі кампанії дозволяють маніпулювати громадською думкою, що завдає значної шкоди суспільству, оскільки поглиблює існуючі в ньому соціальні розколи.

Наведемо конкретні приклади. Щороку журналіст Бен Блек публікує жартівливу фейкову історію на своєму місцевому сайті *Cwmbran Life* до Дня сміху (1 квітня). У 2020 році він вигадав новину про те, що місто Кембран нібито внесене до *Книги рекордів Гіннеса* як населений пункт із найбільшою кількістю кругових перехресть на квадратний кілометр. «Я вигадав цифру, додав підроблену цитату місцевого мешканця і натиснув “Опублікувати”», - згадував він (Griffiths, E., 2025).

Наступного дня журналіст був здивований, коли з'ясував, що велике національне медіа передрукувало його історію без дозволу, і навіть після спроб видалити статтю вона залишилася онлайн. Згодом Блек помітив, що інструмент Google AI та сайт з автошкіл використовували його вигадану історію як реальний факт. Цей випадок є прикладом того, як ШІ може використовувати журналістські матеріали без дозволу та отримувати з цього прибуток. Загалом же цей і подібні випадки сигналізують про зростаючу загрозу для незалежних медіа з боку технологій ШІ.

Ще один приклад - це дослідження доктора Марко Бастоса (2019), яке показало, як мережа ботів у соцмережах штучно підсилювала політичні повідомлення під час референдуму щодо Brexit у 2016 році (Bastos, M.T. and Mercea, D., 2019). Під час дослідження було ідентифіковано понад 13 000 акаунтів, які були активними безпосередньо до та після голосування, а потім зникли. Аналіз активності показав, що ці «твітер-боти» координовано поширювали масові повідомлення з метою вплинути на громадську думку, насамперед на користь «*Leave*». Результати дослідження були представлені у Комітеті з цифрових технологій, культури, медіа та спорту Палати громад Великої Британії і стали основою для «Білої книги» уряду про онлайн-загрози, а також для принципу «обов'язку турботи» соціальних мереж.

Нарешті, прикладом можливості нової хвилі дезінформації є функціонал Sora від OpenAI (Hsu, T., Thompson, S. A., & Myers, S. L., 2025), яка робить створення неправдивого контенту вкрай простим і надзвичайно реалістичним. Новий додаток дозволяє користувачам генерувати відео вигаданих подій - від пограбувань магазинів і протестів до вибухів на вулицях, яких ніколи не було. Протягом лише трьох днів після запуску користувачі створили вражаюче правдоподібні відео про фальсифікації виборів, затримання мігрантів, злочини та сутички. Усі ці події були вигаданими, але виглядали абсолютно реальними. Це яскраво демонструє, наскільки легко ШІ сьогодні стирає межу між правдою та вигадкою.

Sora здатна створювати майже будь-який відеоконтент, який можна лише собі уявити, використовуючи лише текстовий запит. Крім того, користувачі можуть завантажувати власні фотографії, що дозволяє програмі поєднувати їхню зовнішність і голос у вигаданих або змодельованих сценах. Цей застосунок також уміє інтегрувати відомих вигаданих персонажів, корпоративні логотипи й навіть померлих знаменитостей. «Це викликає серйозне занепокоєння серед споживачів, які щодня стикаються з невідомою кількістю такого контенту», - зазначив Хані Фарід, професор комп'ютерних наук Каліфорнійського університету в Берклі та співзасновник компанії GetReal Security (Hsu, T., Thompson, S. A., & Myers, S. L., 2025).

Й хоча під час тестування, проведеного The New York Times, програма відмовилася створювати зображення знаменитостей без їхньої згоди, а також відхилила запити, що стосувалися насильства або політичних сцен, ці захисні механізми виявилися не цілком надійними. Sora доступна наразі лише за запрошенням від наявного користувача, не вимагає підтвердження особи, тож зареєструватися можна під чужим ім'ям чи фото. Програма легко генерує відео за участю дітей або відомих постатей минулого, наприклад, таких як Мартін Лютер Кінг-молодший чи Майкл Джексон. Хоча додаток не створює відео з президентом Трампом чи іншими світовими лідерами, він усе ж згенерував відео політичного мітингу, де учасники були одягнені у синій колір і тримали плакати

про права та свободи, при цьому голос у ролик у нагадував голос колишнього президента Барака Обама.

Ще донедавна відео вважалося надійним доказом реальних подій, навіть коли фото чи тексти вже можна було легко підробити. Тепер експерти попереджають, що надреалістичні відео Sora можуть підірвати довіру суспільства до візуальної інформації. Хоча програма додає рухомий водяний знак, що позначає відео як створене ШІ, його можна видалити без будь-яких зусиль.

Швидкий розвиток технологій ШІ випереджає державне регулювання, що може призвести до соціальної шкоди, якщо цей процес не контролювати. Промислові ініціативи, зокрема, системи аутентифікації контенту та водяних знаків покликані боротися з дезінформацією та порушенням авторських прав. Проте такі механізми потребують уважного проектування та співпраці між усіма зацікавленими сторонами, щоб уникнути порушень приватності чи утисків журналістів у зонах конфліктів.

Одним із прикладів тут може бути Коаліція за достовірність та походження контенту (C2PA), до якої входять Adobe, Arm, Intel, Microsoft і TruePic (Li, C., Callegari, A., 2024). Вона розробляє технічні стандарти для перевірки походження та автентичності цифрових матеріалів, щоб зменшити поширення оманливого онлайн-контенту. Загалом же для мінімізації ризиків, пов'язаних із ШІ, розробники та організації повинні впроваджувати надійні системи безпеки, забезпечувати прозорість і відповідальність. Також необхідна співпраця між урядами, технологічними компаніями, дослідниками та громадськими організаціями, щоб ефективно протидіяти дезінформації, створеній за допомогою ШІ.

Попри великий потенціал ШІ у боротьбі з фейковими новинами, він також підсилює ризики дезінформації. Сам по собі ШІ не є шкідливим, але його доступність дозволяє зловмисникам швидше та масштабніше створювати підроблений контент. Більше того, такі матеріали стають майже невідрізними від

реальних, що створює нові можливості для маніпулювання громадською думкою.

Нині не існує універсальних інструментів для боротьби з дезінформацією, створеною за допомогою ШІ. Більшість нинішніх заходів зводяться до підвищення медіаграмотності та змін у законодавстві. Європейський Союз уже робить практичні кроки, визначивши боротьбу з дезінформацією однією із цілей реалізації Закону про штучний інтелект (AI Act).

Для України впровадження подібних інструментів є складнішим, зокрема через те, що ЄС є головним ринком онлайн-сервісів і платформ. Однак, з огляду на російську агресію та виклики післявоєнного відновлення, наша держава вже зараз має розпочати формування ефективних механізмів регулювання ШІ та захисту свого інформаційного простору. Першочерговими кроками тут мають бути:

- Розробка національної стратегії етичного використання ШІ, що поєднує інноваційний розвиток і безпеку.
- Запровадження системи верифікації контенту й цифрових водяних знаків, які унеможливають поширення дипфейків.
- Посилення співпраці та постійний діалог держави, бізнесу й громадських організацій з питань кіберзахисту.
- Розробка з огляду на специфіку цільових аудиторій програм медіаграмотності для формування критичного мислення у громадян.

Список використаної літератури:

1. Бойко, Д. (2024, 13 вересня). Штучний інтелект і дезінформація: виклики регулювання. Центр Дністрянського. Взято 24 жовтня 2025 з <https://dc.org.ua/news/shtuchnyy-intelekt-i-dezinformaciya-vyklyky-regulyuvannya>
2. Torkington, S. (2024, Jan 13). These are the 3 biggest emerging risks the world is facing. World Economic Forum. Взято 24 жовтня 2025 з <https://www.weforum.org/stories/2024/01/ai-disinformation-global-risks/>

3. Griffiths, E. (2025, 3 April). Google AI tricked by Cwmbran roundabouts Aprils fools' prank. BBC News. Взято 25 жовтня 2025 з <https://www.bbc.com/news/articles/cly12egqq5ko>
4. Bastos, M.T. and Mercea, D. (2019). The Brexit Botnet and User-Generated Hyperpartisan News. *Social Science Computer Review*, 37(1), pp. 38-54. doi:[10.1177/0894439317734157](https://doi.org/10.1177/0894439317734157)
5. Hsu, T., Thompson, S. A., & Myers, S. L. (2025, October 3). *OpenAI's Sora Makes Disinformation Extremely Easy and Extremely Real*. *The New York Times*. Взято 26 жовтня 2025 з <https://www.nytimes.com/2025/10/03/technology/sora-openai-video-disinformation.html>
6. Li, C., Callegari, A. How AI can also be used to combat online disinformation. (2024, Jun 14). World Economic Forum. Взято 24 жовтня 2025 з <https://www.weforum.org/stories/2024/06/ai-combat-online-misinformation-disinformation/>

Наукове видання

**«ІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ СУЧАСНОСТІ
ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЇХ УСУНЕННЯ»**

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

6 листопада 2025 року

Видано в авторській редакції

Підп. до друку 26.01.2026. Формат 60×84/8.

Друк. арк. 5,83. Зам. 26-5972

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

03680, м. Київ, проспект Берестейський, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera@kneu.edu.ua